

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

АНАЛИЗ НА БЪЛГАРСКАТА НОРМАТИВНА РАМКА В ОБЛАСТТА НА НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО СПРЯМО МЕЖДУНАРОДНИТЕ ДОКУМЕНТИ В ОБЛАСТТА НА НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО С ВКЛЮЧЕНИ ПРЕПОРЪКИ

Съдържание

I. ВЪВЕДЕНИЕ	3
1.1. Методология	4
II. АНАЛИЗ НА СРЕДАТА	5
2.1 SWOT анализ на правната рамка	10
2.2 Анализ на заинтересованите страни	13
III. АНАЛИЗ НА СЪОТВЕТСТВИЕТО	20
3.1 Стратегическите документи за опазване на нематериалното културно наследство от наднационално ниво	20
3.2 Стратегически документи на национално, регионално, областно и общинско ниво	25
3.3 Анализ на процеса за формиране и актуализиране на политиката.	36
3.4 Анализ на нормативните документи	41
3.4.1.1 Анализ на международни правни актове	42
A) Организация на обединените нации	42
3.4.1.2 Национално законодателство в областта на нематериалното културно наследство	55
3.4.1.3 Административни структури с компетентност в областта на нематериалното културно наследство. Правомощия	75
IV. СЪПОСТАВИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БЪЛГАРСКАТА НОРМАТИВНА РАМКА И ЗА ОПАЗВАНЕ НА НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО С ИЗВЕДЕНИТЕ ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПРИМЕРИ ОТ АНАЛИЗИРАНИТЕ СТРАНИ ЧЛЕНКИ НА РЕГИОНАЛЕН ЦЕНТЪР ЗА ОПАЗВАНЕ НА НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ПОД ЕГИДАТА НА ЮНЕСКО	108
V. КОНСТАТАЦИИ И ПРЕПОРЪКИ	115
Списък на използваните таблици и фигури	
Таблица 1 Списък на заинтересованите страни	15
Таблица 2 Вътрешни заинтересовани страни	16
Таблица 3 Външни заинтересовани страни	17
Таблица 4 Степен на участие на заинтересованите страни	18
Таблица 5 Стратегически документи на наднационално ниво	21
Таблица 6 Сравнителен анализ.	114
Фигура 1 Процедура за вписване в регистъра на нематериалното културно наследство на Република България	63

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Разработването на Анализа на българската нормативна рамка в областта на нематериалното културно наследство спрямо международните документи в областта на нематериалното културно наследство е в изпълнение на Дейност 2 от Проект BG05SFOP001-2.009-0182 "Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство", финансиран от Оперативна програма „Добро управление” 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

Контекстът на анализа на документи се реализира в две насоки. От една страна – етноложко изследване, което показва развитието на международните документи (конвенции) и тяхното прилагане в България като част от идеята за идентифициране, опазване, защита, съхранение и популяризиране на културните наследства в техните многообразни прояви и във връзка с водещата идея на международните документи и в частност на ЕС за опазване на културните различия като част от културното богатство на човечеството, съответно на европейските граждани. Разгледани са международни документи, които оказват влияние върху функционирането и управлението на нематериалното културно наследство в разнообразни сфери и разработват нови насоки на неговото развитие, управление и потребление в широки сфери, в това число и извън културни дейности по тяхното създаване, а в рамката на производство, потребление и разпространение.

От друга страна – анализ в тесния смисъл на думата (*stricto sensu*) на нормативни документи от юридическа гледна точка с акцент върху конкретните разпоредби, членове, алинеи, които да покажат задълбочени връзки и липси вътре в текстовете и в препратки към текстовете, които засягат идентифициране, опазване, защита, съхранение и популяризиране на културните наследства в техните многообразни прояви. Поради заложената проблематика на проекта и спецификата на анализ на документи в правната сфера в случая не се разглежда и не се изследва контекстът на изработване и на функциониране на юридическите норми в съответната държава, а се съпоставят конкретно текстовете.

С реализирането на анализа се цели извеждането на препоръки по отношение на сближаване на съществуващата нормативна рамка и прилаганата политика в областта на опазване на нематериалното културно наследство в България с препоръките и изискванията на международните документи, по които България е страна и са приети на европейско равнище. Тук трябва да уточним, че в сферата на културата ЕС работи върху споделяне на принципи и оставя националните законодателства да изработват нормативни актове и наредби.

Обхват на анализа:

- Анализ на средата
- Анализ на съответствието

- Съпоставителен анализ на българската нормативна рамка за опазване на нематериалното културно наследство с изведените добри практики и примери от анализиранияте страни членки на Регионален център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО.

Акцентът на аналитичната дейност е поставен върху идентифициране на пропуски в нормативната рамка и провежданата политика на национално ниво по отношение на нематериалното културно наследство.

1.1. Методология

Подходът за провеждане на анализа включва методи и инструменти за събиране и проучване на информация от разнообразни източници и документи по отношение на българската нормативна рамка и съществуващите политики в областта на нематериалното културно наследство.

За целите на анализа са разгледани голям брой публично достъпни документи, релевантни към опазване на нематериалното културно наследство на международно, национално, регионално и местно ниво: 66 броя стратегически документа и 25 нормативни акта.

Избраните методи и инструменти позволиха идентифициране и приоритизиране на конкретни нужди на законодателната рамка и политиката за опазване на нематериалното културно наследство, целеви групи, трудности и съпоставка с добри практики от анализиранияте държави при изпълнение на Дейност 1 от проекта.

Екипът използва следните методи за събиране, обработка на информация и анализ.

Анализ на средата - чрез прилагане **SWOT на правната рамка (акцент на анализа)** за определяне на това кои фактори, тенденции и други елементи въздействат на политиката и какво е тяхното действително влияние, и анализ на заинтересованите страни.

Анализ на съответствието - чрез прилагането на набор от методи и инструменти:

- Идентифицирани стратегическите документи в областта на опазване на нематериалното културно наследство на наднационално ниво;
- Идентифициране на национални, регионални и общински стратегически документи;
- Идентифициране на визията на политиката в стратегическите документи;
- Анализирание на процеса на формиране и актуализиране на политиката;
- Идентифициране на органите на власт с правомощия в съответната политика и административните структури, подпомагащи правомощията на органа;
- Идентифициране на съответствията и разминаванията в областта на законовата уредба за опазване на нематериалното културно наследство чрез сравнителен анализ - осигуреност на управлението и изпълнението в България и анализиранияте страни в Дейност 1 по проекта.

За извършване на анализа са използвани качествени методи, техники и инструменти за

събиране на данни. Качествените методи са използвани за събиране на косвени данни и оценка на косвените резултати. Използваните инструменти са:

- **Интервюта:** Проведени са интервюта с 8 представители на централната власт, представители на Националния съвет за нематериално културно наследство и представители на заинтересованите страни, преки участници в процеса на опазване на нематериалното културно наследство. Този инструмент осигури по-голяма база данни и включването на заинтересовани страни по въпроси за опазването на нематериалното културно наследство (*Виж Приложение 1: Доклад от проведени интервюта*).
- **Фокус групи:** проведени са фокус групи с представители на централната и местна власт, научни организации, музеи и неправителствени организации за извличане на нагласи, чувства и идеи по отношение на възникналите предизвикателства и реализирания напредък в опазване на нематериалното културно наследство, както и за изследване и генериране на хипотези за области за подобрене и концепции за постигане на очакваните резултати и подобрене на процесите (*Виж Приложение 2: Доклад от проведени фокус групи*).

II. АНАЛИЗ НА СРЕДАТА

В българското законодателство „Нематериално културно наследство“ се посочва в чл. 2 от Закона за културното наследство (ЗКН), приет през 2009 г., като даденото определение за културно наследство, е: „Културното наследство обхваща нематериалното и материалното недвижимо и движимо наследство като съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет, национална идентичност и имат научна или културна стойност“, в Глава II от ЗКН се регламентира „Нематериално културно наследство“. Според чл. 42 (1) в нея под понятието „нематериално културно наследство“ следва да се разбират:

„ 1. устни традиции и форми на изразяване, включително и езикът като носител на нематериално културно наследство;

2. художествено-изпълнителско изкуство;

3. социални обичаи, обреди и празненства;

4. знания и обичаи, които се отнасят до природата и вселената; 5. знания и умения, свързани с традиционните занаяти.“

ЗКН разпорежда завеждане на Регистър на НКН от Министерството на културата по ред, определен с наредба; създаване на Национален съвет за нематериално културно наследство и какви са неговите основни функции; създаване на културни организации за опазване на нематериалното културно наследство със статут на центрове на ЮНЕСКО с право на субсидия от държавния бюджет. С тези текстове на ЗКН (чл.42-44) българският законодател приема една от основните идеи на ЮНЕСКО, използвани като основание за разработване и приемане на Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство на ЮНЕСКО от 2003 г., а именно че е необходима специална грижа към това наследство. Нормативно се утвърждава и определението на международната организация, като използваното до този момент понятие „фолклор“, вече става част от съдържанието на новото понятие – „нематериално културно наследство“.

В България се реализира пилотен проект „Живи човешки съкровища. България“, свързан с директивите на Конвенцията. Той е разработен от работна група към Института за фолклор при БАН с ръководител чл. кор. проф. Мила Сантова. Акцентът е поставен върху живия носител/носителите на традиционни дейности и умения, които да бъдат съхранени и предадени на следващите поколения. Крайната цел на този проект е изграждане на национална и международна листа от носители на високи творчески ценности, които съответно могат да бъдат определени като „живи човешки съкровища“¹. В рамките на проекта са дефинирани българските културни феномени, които отговарят на критериите за нематериално културно наследство (НКН); създаден е Регистър, в който НКН на България в голямата си част се припокрива с културни явления от българския фолклор (обреден, словесен, музикален, танцов, художествени занаяти), а също и от народната медицина и традиционната кухня.

Съществена част от работата по проекта е провеждане на мащабна анкета за регистрация на актуалното състояние на фолклорната култура в началото на новото хилядолетие². За участие в анкетата са привлечени всички заинтересовани страни – държавни и местни власти, културни центрове като читалища, музеи, библиотеки, експерти и краеведи по места, носители на фолклора. Резултатите от нея са използвани при съставянето на Регистъра, който има „отворен“ характер, т.е. може да бъде актуализиран. Проектът под название „Живи човешки съкровища. България“ е достъпен на страницата на българското Министерство на културата³.

През 2003 г. по време на генерална конференция на ЮНЕСКО в Париж е приета Конвенция за опазване на нематериалното културно наследство⁴. Общият дух на Конвенцията е насочен към припознаване и опазване на културните различия на човечеството в противовес на общата глобализация като тенденция в световен план. България, ратифицирала Конвенцията през 2006 г., е една от първите страни, които активно прилагат мерките за опазване на НКН. От декември 2002 г. страната разполага с национален регистър „Живи човешки съкровища - България. Номенклатура на дейностите“, връчен на министъра на културата и по този начин приет от правителството, с което е изпълнила изискванията на чл. 11 (б) от Конвенцията да „идентифицира и определи различните елементи на нематериалното културно наследство, което съществува на нейната територия, с участието на общностите, групите и съответните неправителствени организации“.

Две хиляди и осма година (2008) е официалният старт на инициативата за попълване на системата „Живи човешки съкровища. България“, разработена в академичните среди в рамките на едноименния проект на Института за фолклор към БАН (след 1 юли 2010 г. – Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей) и приложена чрез

¹ Живите човешки съкровища” са хора, които притежават необходимите познания и умения на най-високо ниво, за да интерпретират или създават специфични елементи от нематериалното културно наследство /НКН/ като свидетелство за живите културни традиции и за творческия гений на гражданите на България“. <http://www.chitalishta.com/index.php?act=content&rec=671> (12 август 2019).

² Анкетната карта е изготвена от екипа с помощта на социолози, отпечатана и разпратена чрез областните администрации за попълване по места. Проведени са няколко етапа на разяснителни кампании за коректното попълване. Въпросите са свързани с номенклатура на дейностите, конкретно до различните дялове на фолклора – музика, танци и детски игри, разказване, обредност, занаяти и домашни дейности, кулинария и народна медицина, както и за тяхното наличие, състояние, прекъсване на традицията и пр.

³ <https://www.treasuresbulgaria.com/> (12 август 2019).

⁴ <https://bulgariaich.com/index.php?act=content&rec=25> Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство е достъпна и на сайта на Министерство на културата, подменю Нормативни документи.

Министерството на културата, отдел „Регионална политика“ (в съвременната структура на МК – Дирекция „Международно сътрудничество, европейски проекти и регионални дейности“). Системата стъпва върху идеята за разработването на проекти от читалищата и музеите в страната, в които да се припознае локалното културно наследство – обреди, фолклорна музика, фолклорен танц, традиционно разказване, традиционни занаяти, традиционна медицина, традиционна кухня. Попълват се два вида листи на НКН – регионални и национална. Регионалните, следващи принципа на административно деление на страната по области, представят типични за всеки регион дейности и умения, включително и с локален произход и приложение. Националната извежда дейности и умения, възприети като представителни за страната като цяло. Целта е „да се открият характерните за България в национален и регионален план традиционни дейности – умения, технологии и практики, съхранени под формата на жив човешки опит“⁵. Разработени и разпространени са критериите, на които следват да отговарят постъпващите в областните комисии досиета. Информацията е предоставена чрез областните управи главно до читалищата по места и до регионалните музеи. Областните комисии са сформирани със заповед на областния управител и включват по един представител на Института за фолклор и на регионалния музей, като заповед за оторизирането на музейния експерт е предоставена на Министерство на културата.

Освен необходимостта да са в една от утвърдените сфери от нематериално културно наследство – „Традиционни обреди и празници“; „Традиционно пеене и свирене“; „Традиционно танцуване и традиционни детски игри“; „Традиционно разказване“; „Традиционни занаяти, домашни дейности и поминъци“; „Традиционна медицина“⁶, кандидатурите трябва да са автентични, старинни и представителни за общността и същевременно да се практикуват и предават чрез обучение на следващите поколения⁷.

На тази основа е разработена и обнародвана Наредба № 1 от 8 май 2013 г. за водене на Регистъра на нематериалното културно наследство на Република България в сила от 18.05.2013 г. Издадена от Министерството на културата Обн. ДВ. бр.45 от 18 Май 2013 г.

През 2016 г. Министерство на културата обявява новата процедура за провеждане на Националната система „Живи човешки съкровища“, етап 2016 г., според която „право на участие имат само вече излъчени на регионално ниво кандидатури за участие на националния етап в предходните сесии на Националната система „Живи човешки съкровища – България“ - етапи 2008, 2010, 2012 и 2014 г.“⁸ Публикуван е и списък с допустимите за участие кандидатури по области, като от вносителите се изисква писмено да потвърдят желанието си за участие в националната селекция, етап 2016 г., а също и да

⁵ Сантова, М. Въведение - <http://www.treasuresbulgaria.com/main.php?act=html&file=analiz.html> (12 август 2019) Сайт на Министерство на културата: Живи човешки съкровища – България: Анализи.

⁶ За всички протекли до момента сесии не се приемат кандидатури по раздел „Традиционна медицина“ и подраздел „Поминъци“.

⁷ Сантова, М. Въведение - <http://www.treasuresbulgaria.com/main.php?act=html&file=analiz.html> (12 август 2019).

⁸ <http://mc.government.bg/newsn.php?n=5503&l=1> (13 август 2019).

актуализират част от типовия формуляр за участие в системата. През 2016 г. са вписани следващите 10 елемента в националната представителна листа на България и общата им бройка достига 30⁹. Но тук е мястото да се посочи, че според Конвенцията, всяка държава-страна по нея е длъжна да предприеме необходимите мерки за осигуряване опазването на нематериалното културно наследство, което има на своята територия, независимо в коя листа е вписано, в българския случай – в регионална и в национална листа.

В Регистъра на добрите практики за опазване на НКН на ЮНЕСКО са вписани две български практики¹⁰:

- ✓ 2016 г. - Съборът за народно творчество в Копривщица: система от практики по представяне и предаване на наследството
- ✓ 2017 г. - Народното читалище - практически опит в опазването и съхраняването на нематериалното културно наследство.

В Представителния списък на елементите на нематериалното културно наследство на човечеството на ЮНЕСКО са вписани пет български елемента¹¹:

- ✓ 2017 г. -Културни практики, свързани с 1-ви март (мултинационална кандидатура на България, Румъния, Северна Македония и Република Молдова)
- ✓ 2015 г. – Народният празник „Сурва“/ „Сурова“
- ✓ 2014 г. – Традицията на производство на Чипровски килими
- ✓ 2009 г. – „Нестинарството — послание от миналото: Панагирът на Св. Св. Константин и Елена в с. Българи“
- ✓ 2008 г. – Бистришките баби, архаична полифония, танци и ритуали от региона Шоплука

България ратифицира още две конвенции, които имат пряка връзка с нематериалното културно наследство. Първата е Европейската конвенция за ландшафта (Флоренция 2000) на Съвета на Европа, ратифицирана през 2004 г., в сила от 1 март 2005 г., по която все още няма изградена процедура за дефиниране на културни пейзажи. Тя предизвиква голям интерес и има заявен интерес за номинации – културният пейзаж на Велико Търново (община Велико Търново) и Роженските ливади (община Смолян). Този интерес е породен от възможността да се оценят по адекватен начин нематериално и материално културно наследство резултат от човешката дейност във времето и тяхното продължаващо развитие. Нормативните документи в България до момента почти не включват термини като пейзаж или ландшафт и засягат преди всичко опазване на природната среда¹². Европейската конвенция е част от поредица международни

⁹ <http://mc.government.bg/page.php?p=46&s=13&sp=541&t=543&z=0> (13 август 2019).

¹⁰ Източник

[https://ich.unesco.org/en/00011?text=&country\[\]=00035&type\[\]=00005&multinational=3&display1=inscriptionID#tabs](https://ich.unesco.org/en/00011?text=&country[]=00035&type[]=00005&multinational=3&display1=inscriptionID#tabs)

¹¹ Източник

[https://ich.unesco.org/en/00011?text=&country\[\]=00035&type\[\]=00002&multinational=3&display1=inscriptionID#tabs](https://ich.unesco.org/en/00011?text=&country[]=00035&type[]=00002&multinational=3&display1=inscriptionID#tabs)

¹² виж: МОСВ –http://chm.moew.government.bg/nmps/upload/Bulgarian/More_about_ELC.html (11.09.2014).

документи, посветени на опазване на природата или на опазване на културното наследство, които намират своята връзка в идеите за това какво изразява културния пейзаж: „част от територия такава, каквато се възприема от населението и чиито характеристики са резултат от въздействие на природни фактори и/или човешки и от техните взаимодействия“. Човекът е актьор, деятел, той въздейства върху природата и конструира пейзаж като създава, променя, разрушава, пресъздава наново и отразява социални отношения и репрезентации¹³.

Първият тип се свързва с паркове и градини или другояче казано със създадена и подредена от човека природна среда в местата за живеене. Вторият тип е пейзаж, който се променя, еволюира и се разпределя в две подкатегории: пейзаж реликва, чиито следи са видими, и „жив пейзаж“ е този, който „пази действаща социална роля в съвременното общество, тясно свързан с традиционен начин на живот и в който процесът на еволюция продължава“. Последният тип е пейзаж, който има символно значение и следите на човешко влияние не винаги са част от него. Следователно *Европейската конвенция за пейзажа също е част от политики по опазване, защита, съхранение и популяризиране на нематериално културно наследство, останала неразработена до момента в България*. Нейното въвеждане в процедура и нормативна рамка ще спомогне за по-активно участие на повече граждани в опазването на културен пейзаж.

Още една концепция на ЮНЕСКО се явява допълнителна обосновка за промените в културното законодателство на България в началото на XXI в. и има отношение към НКН. Тя е изразена в Конвенцията за опазване и насърчаване на многообразието от форми на културно изразяване (Париж, 2005 г.), ратифицирана от България ноември 2006 г., в сила от 18 март 2007 г. В нея е залегнала „целта за насърчаване на междукултурния диалог с цел развитие на културното взаимодействие в полза на изграждане на мостове между народите“¹⁴. Страните по нея разполагат със суверенното право да приемат и прилагат закони и политики, насочени към опазване и насърчаване на многообразието от форми на културно изразяване на техните територии при съблюдаване на правата на човека и на основните свободи: „културното многообразие може да бъде запазено и стимулирано само ако са гарантирани човешките права и основните свободи, като свободното изразяване на мнение, свободата на информацията и комуникацията, както и възможността на отделните хора да избират формите на своето културно изразяване“. Заложени са принципите на равен достъп, откритост и балансираност.

За целите на тази Конвенция се приема, че терминът „културно многообразие“ включва многообразието от форми на културно изразяване, чрез които групите и общностите намират своята изява. Тези форми се предават в рамките на отделни групи и общности и се обменят между тях. Културното многообразие се проявява не само в различните форми, чрез които се изразява, обогатява и предава културното наследство на

¹³ Типове културни пейзажи: Mitchel, Nora, Mechtild Rössler, Pierre-Marie Tricaud (auteurs/rédacteurs) 2011: Paysages culturels du patrimoine mondial. Guide pratique de conservation et de gestion. – *Cahiers du patrimoine mondial*. Paris: UNESCO. – <http://whc.unesco.org> (13.01.2012).

¹⁴ http://mc.government.bg/images/docs/konventzia_Tzveta.pdf (18 Август 2019)

човечеството с помощта на разнообразните средства на културния изказ, но и в различните начини на художествено творчество, производство, разпространение, обмен и ползване на продуктите на културно изразяване, независимо от използваните способности и технологии¹⁵.

„Общата цел, която Конвенцията преследва е да засили петте неотделими елемента на специфичната производствена функция в културата: творчество, производство, разпространение/дистрибуция, достъп и развлечение/наслада от многообразните форми на културно изразяване, осъществени чрез **културни дейности, стоки и услуги**. Тук не става дума единствено за „наследството”, като резултат и продукт на културното изразяване, но за целия процес на създаване, разпространение, обмен и ползване на продуктите на културното изразяване, което е изконно право на всеки един индивид, група, националност, общност и т.н.

По този начин обектът на тази конвенция не се отнася към миналото, а към настоящето. Той също така излиза от своето абстрактно битие на „културното многообразие” и получава конкретни характеристики, трансформира се в „**многообразие от форми на културно изразяване**”. По-конкретно, това би означавало стимулиране на всички възможни форми на изразяване чрез литературата и изкуствата, народно творчество, съвременните средства на аудиовизията, радиото, новите медии и т.н. – накратко всички форми, които като резултат произвеждат дейности, стоки и услуги с културно съдържание”¹⁶. Във връзка с тази Конвенция ЕС стартира Европейската програмата за култура в глобализиращия се свят през 2007 г.¹⁷ България се включва в програмите „Култура” (2007-2013)¹⁸ и продължението ѝ програма „Творческа Европа”¹⁹. На национално ниво са представени и разгърнати инициативите „Европейска година на межкултурния диалог – 2008”, „Европейски дни на наследството”, „Европейска година на културното наследство – 2018” и др.

2.1 SWOT анализ на правната рамка

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> Република България е подписала и ратифицирала основните международноправни актове в областта на нематериалното културно наследство, а националното законодателство отчита разпоредбите на конвенциите на Съвета 	<ul style="list-style-type: none"> Несъвършенства и пропуски в законовата и подзаконовата нормативна уредба по отношение на нематериалното културно наследство.

¹⁵ http://mc.government.bg/files/586_DiversityConvention-published-BG.pdf (18 Август 2019)

¹⁶ Андреева, Цвета. Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието от форми на културно изразяване <http://www.media-journal.info/?p=item&aid=12> (18 август 2019)

¹⁷ http://culture-mfa.bg/images/content/1912/com_2007_242_bg_acte_f.pdf (18 август 2019)

¹⁸ <http://mc.government.bg/page.php?p=46&s=48&sp=49&t=0&z=0> (18 август 2019)

¹⁹ <http://www.creativeeurope.bg/> (18 август 2019)

<p>на Европа и на ЮНЕСКО, отнасящи се до културното наследство.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Приета е законова и подзаконова нормативна уредба в областта на нематериалното културно наследство. • Създадена е правна рамка, която регламентира националната система за опазване на нематериалното културно наследство, която включва държавните и общинските органи, музеите, читалищата, БАН и др. • В процеса по идентификация на НКН са включени представители на читалища и музеи от цялата страна, подпомогнати и от специалисти в областта на нематериалното културно наследство. Прилагане на различни инструменти за консултиране на политиките със заинтересованите страни и широката общественост. 	<ul style="list-style-type: none"> • Липса на добра систематизация на нормативната уредба в сферата на нематериалното културно наследство. • Правомощията на компетентните органи са разпръснати в множество нормативни актове, като конкретните задължения в областта на НКН рядко са обособени от останалите задължения в областта на културното наследство. • Налични препращания към норми за материалното културно наследство, които в редица случаи са неприложими или създаващи неясноти при прилагането им. • Контролът за изпълнение на задълженията за опазване на културното наследство, в това число и на нематериалното такова, не е ефективен. • Липса на конкретна нормативна уредба, която да осигури по-широко включване на гражданите и гражданското общество в процесите по идентифициране и опазване на НКН. • Взаимодействието между всички участници в процесите на опазване на културното наследство все още не е развито в достатъчна степен, така както препоръчва Заключението на Съвета на ЕС, основано на участието в управлението на културното наследство. • В процеса по идентификация на НКН участието на гражданското общество е опосредствано и ограничено през читалищата. • Висока степен на приемане на ясно разделение и граница между НКН и МКН, което не позволява да се развият политики по НКН в пълнота.
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Липса на обратна връзка за гражданите и заинтересованите страни след участието им в обществени обсъждания. Каналите за комуникация се използват формално без търсене на участие от страна на заинтересовани страни. • Липса на стратегии по места и на национално равнище за опазване на нематериалното културно наследство и/или програма, което не води до трайни резултати с продължителен ефект.
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • Изменение и допълнение на законовите и подзаконовите нормативни актове за прецизиране на процедури, терминология и преодоляване на пропуски; • Синхронизиране на законодателството в различните сфери по отношение на НКН с оглед на опазването и популяризирането му; • Ясно разписване на ангажиментите на различните институции, свързани с опазването и популяризирането конкретно на нематериалното културно наследство с оглед на спецификите; • Приемане на нормативни текстове, които да осигурят възможност за по-широко включване на гражданското общество и бизнеса; • Допълване на нормативната рамка с оглед създаване на по-големи възможности за финансова подкрепа на дейностите по идентифициране и опазване на нематериалното културно наследство от страна на гражданското общество и бизнеса. Създаване на мрежи от заинтересовани страни (НПО-та, бизнес, научни организации, местна и централна власт) с фокус върху КН и НКН и активното им включване при разработването и прилагане в действие на стратегии и 	<ul style="list-style-type: none"> • Загуба на нематериално културно наследство в следствие на недобре дефинирани правомощия и взаимоотношения между институциите; • Намаляване на интереса към НКН поради прекалено формализиране или усложняване на процедурите по обявяване и закрила; • Увеличаване на броя на идентифицирани елементи на НКН поради снижаване на критериите и прекалено улесняване на достъпа до тях; • Недостатъчна ангажираност на гражданското общество с въпросите на нематериалното културно наследство поради липсата на достатъчно правно уредени форми на тяхното участие. • Пропускане на възможности за набиране на финансови средства, предназначени за опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство поради отсъствие на конкретни процедури за финансиране от гражданското общество и бизнеса.

<p>планове за развитие на КН и в частност НКН.</p> <ul style="list-style-type: none"> Развитие на инициативи за разнообразяване на формите на КН и НКН извън „Живи човешки съкровища“ 	
--	--

2.2 Анализ на заинтересованите страни

За целите на анализа е съставен списък на заинтересованите страни (ЗС), който включва различните институции, организации и групи, които имат отношение и/или въздействат върху националната политика за нематериално културно наследство или върху които изпълнението оказва влияние.

На основата на изведените в списък ЗС е разработена матрица за анализ на интересите.

При изготвянето на списъка сме се ръководили от идеята, че отношение към въздействие и/или влияние от подготовката и изпълнението на политиката, имат следните групи:

- Представители на централната власт;
- Представители на местната власт;
- Представители на регионалната власт;
- Представители на Светия синод на БПЦ и централните ръководства на другите регистрирани вероизповедания;
- Представители на бизнеса: еднолични търговци, туроператори, туристически агенти, кооперации, представители на търговски дружества предоставящи комунални услуги и др.;
- Представители на структурите на гражданското общество (СГО), в това число НПО, културни институции, читалища, туристически дружества, браншови организации, камари и т.н.;
- Представители на научни организации и образователни институции;
- Представители на национални, регионални и местни музеи.
- Местни неформални общности, творчески колективи, самодейни формации и др.

Списъкът на заинтересованите страни включва, следните групи:

ГРУПА	ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ
Централна власт	Министерство на културата:

ГРУПА	ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ
	<p>Министър</p> <p>Дирекция „Международно сътрудничество, европейски програми и регионални дейности“</p> <p>Дирекция „Културно наследство, музеи и изобразителни изкуства“</p> <p>Национален фонд "Култура“</p> <p>Национален съвет по нематериално културно наследство</p> <p>Министерство на туризма</p> <p>Министерство на образованието и науката</p>
Регионални власти	<p>Регионални съвети за развитие</p> <p>Регионални координационни съвети</p> <p>Областни управители</p> <p>РЕКИЦ „Читалища“</p>
Местни власти	<p>Кмет на общината</p> <p>Общински администрации</p> <p>Общински съвети</p> <p>Дирекции/ Отдели Култура</p> <p>Общински културни институти</p> <p>Общински фондове култура</p> <p>Обществен съвет за закрила на културното наследство (ОСЗКН)</p>
Светия синод на БПЦ и централните ръководства на другите регистрирани вероизповедания	Ръководства
Бизнес	<p>Туристически оператори</p> <p>Туристически агенти</p> <p>Фестивали и изложения</p> <p>Творчески индустрии</p>
Неправителствени организации (НПО)	<p>Сдружения в обществена и в частна полза</p> <p>Местни инициативни групи</p> <p>Браншови сдружения на бизнес</p> <p>Камара на занаятчиите</p> <p>Организации на работодатели</p> <p>Туристически дружества</p> <p>Туристически сдружения</p> <p>Регионален център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО – София</p>

ГРУПА	ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ
	Националното сдружение на общините в Република България
Читалища	Представители на читалища Национални и регионални съвети на читалищата Читалищни сдружения и съюзи Локални центрове за нематериално културно наследство
Музеи	Национални музеи Регионални музеи Общински музеи Частни музеи Обществени колекции
Научни и образователни институции	Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей на Българската академия на науките Университети и колежи Средни училища Професионални гимназии Училища по изкуствата

Таблица 1 Списък на заинтересованите страни

Анализът на интересите на ЗС е реализиран чрез метода PRES (Pressure Analysis) и са включени само онези групи, които имат реални и подлежащи на мобилизиране ресурси, които биха могли да бъдат използвани в процеса на разработване и прилагане на политиката за опазване на НКН, както и в съответствие с интересите на групите.

За целите на анализа ЗС са разделени в две групи вътрешни и външни заинтересовани страни.

Ключовите вътрешни заинтересовани страни в сферата на НКН и техните основни интереси са илюстрирани в таблицата, представена по-долу.

Вътрешна заинтересована страна	Основен интерес в сферата на политиката
Министерство на културата	Опазване и представяне на нематериалното културно наследство (НКН) Осъществяване на ефективно управление, мониторинг и контрол при изпълнение на политиката в сферата на нематериалното културно наследство. Осигуряване на финансиране чрез Национален фонд „Култура“ по програма „Културно наследство“, Подпрограма „Нематериално културно наследство“ за

Вътрешна заинтересована страна	Основен интерес в сферата на политиката
	дейности насочени към съхранение, развитие и популяризиране на нематериалното културно наследство на България във взаимодействие с материалното културно наследство.
Национален съвет по нематериално културно наследство	Участва в разработването, съгласуването и изпълнението на политиките за опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство.
Министерство на туризма	Използване на нематериалното културно наследство за развитие на културния туризъм в България
Министерство на образованието и науката	Разработва национална научна програма „Културно-историческо наследство, национална памет и обществено развитие“
Общински администрации	Използване на нематериалното културно наследство за привличане на повече туристи и събиране на повече приходи от културен туризъм. Опазване на НКН и използването им за създаване на местна идентичност.
Областни администрации	Използване на НКН за развитие на областта.
Свети синод на БПЦ и централните ръководства на другите регистрирани вероизповедания	Опазване и управление на културни ценности, които са от значение за Българската православна църква и другите регистрирани вероизповедания.

Таблица 2 Вътрешни заинтересовани страни

Ключовите външни заинтересовани страни в сферата на нематериалното културно наследство и техните основни интереси са илюстрирани в таблицата, представена по-долу:

Външни заинтересована страна	Интерес
Бизнес	Развитие на културния туризъм и увеличаване на броя на туристите и продължителността на престоя. Предлагане на нови туристически дестинации.

Външни заинтересована страна	Интерес
	Развитие на фестивалния туризъм, свързан с нематериалното културно наследство.
Неправителствени организации (НПО)	Провеждане на инициативи по опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство. Опазване на занаятите и тяхното популяризиране сред обществото.
Читалища	Участие в практическите дейности по подкрепа на регистриране, опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство.
Музеи	Участие в практическите дейности по изследване, регистриране, опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство. Подобряване на координацията при управлението на нематериалното културно наследство. Използване на обектите от материалното културно наследство за презентирание на нематериалното културно наследство за насърчаване на културния и религиозен туризъм. Влияние при формулиране на политиката в областта на Нематериалното културно наследство по региони и общини.
Научни и образователни институции	Влияние при формулиране на политиката в областта на Нематериалното културно наследство. Участие в практическите дейности по изследване, регистриране, опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство.

Таблица 3 Външни заинтересовани страни

В следствие на определените интереси и давайки отговор (чрез експертна оценка) на въпросите: Кого да включим в консултациите за определяне на политиката за опазване на нематериалното културно наследство? Защо го включваме? И как го включваме? е изведена степената на участие в процесите по опазване на нематериалното културно наследство на ЗС.

За целите на анализа, за всяко от ЗС, са оценени следните елементи:

- *Интерес:* Измерване на мотиви и притеснения, които заинтересованата страна има по отношение на политиката за опазване на нематериалното културно наследство.
- *Отношение* към политиката за опазване на нематериалното културно наследство: Отразява потенциалната реакция на отделните заинтересовани страни по отношение на политиката за опазване на нематериалното културно наследство.
- *Власт:* Властта на отделните заинтересовани страни се отнася до количеството ресурси, както следва: човешки, финансови, политически; ресурсите, с които заинтересованите страни разполагат и способността им да мобилизират тези ресурси в подкрепа или против реализацията на политиката;
- *Влияние:* Нивото на влияние на всяка заинтересована страна се определя стъпвайки на дадените оценки за всеки един от видовете ресурси (оценени в раздел власт).

Заинтересована страна	Степен на участие
Централна власт	Активно участие
Национален съвет по нематериално културно наследство	Активно участие
Регионални власти	Активно участие
Местна власт	Активно участие
Свети синод на БПЦ и централните ръководства на другите регистрирани вероизповедания	Активно участие
Бизнес	Активно участие
Неправителствени организации (НПО)	Активно участие
Читалища	Активно участие
Музеи	Активно участие
Научни и образователни институции	Активно участие

Таблица 4 Степен на участие на заинтересованите страни

За целите на анализа са проведени две фокус групи с представители на: Министерство на културата, Министерство на туризма, Министерство на образованието и науката (директор на дирекция „Наука“ и представител на програма КИННПОР - Националната научна програма „Културно-историческо наследство, национална памет и обществено развитие“, от СУ „Св. Климент Охридски“), Столична община – дирекция „Култура“, Софийска областна управа, Регионален исторически музей – София; Фондация „Жар-култура-изкуство“, СБХ – група Перник, Музей Борис Христов (членство в сдружение „Български музеи“), Сдружение „Мещра“, София, ОП „София“ – Визия за София. Също са проведени 5 интервюта с представители на: членове на експертния съвет по НКН към МК и представител на Министерство на културата.

Фокус групите и интервютата са осъществени с цел открояване на идеи, практики и познание по отношение на възникналите проблеми и реализирания напредък в

съответните области при заинтересованите страни. Фокус групите с представителите на заинтересованите страни (неправителствени организации) са основа за изследване и генериране на хипотези и развиване на въпроси и концепции, включени при изготвяне на констатациите и препоръките.

Фокус групата и интервютата с представителите на Министерство на културата и на други институции на държавната власт са в основата на изследване и генериране на хипотези и развиване на въпроси и концепции, включени при изготвяне на констатациите и препоръките, по отношение на:

- Консултиране със заинтересованите страни на стратегически и нормативни документи по отношение на нематериалното културно наследство;
- Използваните канали за консултиране и тяхната ефективност;
- Включване на препоръки от ЗС при финализиране на политиките за опазване на нематериалното културно наследство.

Успехът на *националната политика за опазване на нематериалното културно наследство* зависи от общите усилия на публичния (управленски), бизнес (частен), образователния, научния и неправителствения (НПО) сектори.

Установяването на работещи взаимоотношения и структури, които пълноценно да ангажират заинтересованите страни в процеса, би следвало да доведе до взаимно изгодно, дългосрочно формално (институционализирано) партньорство между публичния сектор, бизнеса, научните и образователни институции и НПО. Тези работещи отношения могат да варират от процес на сравнително неформално сътрудничество през работни групи до формиране на обществени и консултативни съвети.

За да се постигнат целите на политиката, е необходимо ангажирането на заинтересованите страни да се осъществи без манипулация, намеса, принуда или сплашване и да е навременно. Включването им води до подобряване взаимодействието между идентифицирани групи и възможност да споделят опасенията и мнението си (под формата на срещи, проучвания, интервюта и/или фокус групи).

Ефективното ангажиране на заинтересованите страни създава "социално одобрение" за изпълнението на политиката и води до изграждане на взаимно доверие между всички страни, участници в управлението на политиката.

Чрез идентифицирането на заинтересованите страни и тяхното включване във всеки етап от разработването, изпълненото и оценка на политиката, се допринася за:

- Ангажираност (отговорност);
- Интегритет - заинтересованите страни са ангажирани по начин, който насърчава взаимно доверие и уважение;

- Уважение - правата, културните убеждения, ценности и интереси на заинтересованите страни са взети предвид;
- Приобщаване - широкото участие е насърчено и подкрепено чрез подходящи за целта възможности;
- Доверие – провеждане на открит и стойностен диалог, в който се демонстрира уважение и се поддържат убежденията, ценностите и мненията на месните общности.

III. АНАЛИЗ НА СЪОТВЕТСТВИЕТО

3.1 Стратегическите документи за опазване на нематериалното културно наследство от наднационално ниво

За целите на анализа са разгледани 4 ключови стратегически документи на наднационално ниво в областта на опазване на нематериалното културно наследство (в раздел Анализ на нормативната рамка са разгледани в детайли ключовите документи на ниво Организация на Обединените нации, Европейска комисия и Съвета на Европа).

Наднационалните стратегически документи задават стратегическата рамка за опазване на нематериалното културно наследство в България като страна-членка на ЕС и ратифицирала Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство. Подолу са изведени основни документи, определящи насоките за опазване на нематериалното културно наследство, както и планираните очаквани резултати и въздействия. Изложението представя ключови параметри, свързани с политиката за опазване на нематериалното културно наследство като основа за анализ на съответствието на националната стратегическа рамка към наднационалната.

№	Стратегически документ	Орган, приел стратегическия документ	Орган, на който е възложено изпълнението	Период на действие (от-до)	Отчетност (периодичност)
1.	Декларация от Конгрес на ЮНЕСКО „Поставяне на културата в центъра на политиките за устойчиво развитие“ (Ханджоу, май 2013 г.)	Международният конгрес „Културата: ключ към устойчивото развитие“	Секторните органи в държавите, които са обвързани с Декларацията	2013	Н/П
2.	Европейска Програма за Култура	Европейската Комисия Съвет на ЕС	Съвет на ЕС, ЕК, секторните органи в държавите членки	2019 - 2022	Междинна оценка и финален доклад

№	Стратегически документ	Орган, приел стратегическия документ	Орган, на който е възложено изпълнението	Период на действие (от-до)	Отчетност (периодичност)
	Работен План за Култура 2019 - 2022				
3.	Резолюция на Европейския парламент „За интегриран подход към културното наследство на Европа“	Европейски парламент	Съвета на ЕС, ЕК, правителствата и парламентите на държавите членки	2015	Н/П
4.	Стратегия на ЕС за международните културни отношения	Европейската Комисия, Съвет на ЕС	ЕК, върховния представител на ЕС по въпросите на външните работи и политиката на сигурност, правителствата и секторните органи в държавите членки	2016	Н/П

Таблица 5 Стратегически документи на наднационално ниво

Декларация от Конгрес на ЮНЕСКО „Поставяне на културата в центъра на политиките за устойчиво развитие“ (Ханджоу, май 2013 г.)

Декларацията от Ханджоу²⁰ е ключова стъпка в застъпничеството на ЮНЕСКО за интегриране на културата в стратегии за устойчиво развитие, тъй като международната общност оформя нова глобална програма за устойчиво развитие след 2015 г. Конгресът в Ханджоу подчерта ролята на културата за насърчаване на устойчивото развитие като стимулиращо и като двигател. Конгресът дава поле за представяне на съвременни изследвания, данни и най-добри практики за приноса на културата за устойчиво развитие и да ангажира международната общност в открит дебат с оглед на програмата на ООН след 2015 г. Декларацията от Ханджоу признава културата като стимулираща и движеща сила на развитието и призовава за нейното интегриране в бъдещите политики, стратегии, практики и цели, които трябва да бъдат определени в рамките на дневния ред за периода след 2015 г.

Препоръките включват:

- Интегриране на културата във всички политики и програми за развитие като равна мярка с правата на човека, равенството и устойчивостта;

²⁰

<http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/images/FinalHangzhouDeclaration20130517.pdf>

- Мобилизиране на културата и взаимното разбиране за насърчаване на мира и помирението;
- Гарантиране на културните права на всички за насърчаване на приобщаващото социално развитие;
- Използване на културата за намаляване на бедността и приобщаващо икономическо развитие;
- Надграждане на културата за насърчаване на устойчивостта на околната среда;
- Укрепване на устойчивостта към бедствия и борба с изменението на климата чрез култура;
- Валоризиране, опазване и предаване на културата на бъдещите поколения;
- Използване на културата като ресурс за постигане на устойчиво градско развитие и управление;
- Насърчаване на иновативни и устойчиви модели на сътрудничество чрез култура.

Нова европейска програма за култура

На 22 май 2018 г. Комисията прие Нова европейска програма за култура, която е правоприменник на настоящата Европейска програма за култура, приета през 2007 г., продължавайки стратегическа рамка за действие на ЕС в областта на културата.

Новата програма предлага три стратегически цели със социални, икономически и външни измерения:

- 1) използване на силата на културата за социално сближаване и постигане на благосъстояние;
- 2) подкрепа на творческия потенциал на културата в образованието и иновациите, както и за създаване на работни места и растеж;
- 3) укрепване на международните културни отношения.

Програмата определя подобрени работни методи с държавите членки, гражданското общество и международните партньори. Тя се осъществява чрез нов работен план за културата (2019 – 2022 г.), приет от Съвета на 27 ноември 2018 г. Работен План за Култура 2019 – 2022 г.²¹ на Съвета на ЕС.

Планът се счита за стратегически инструмент, определящ приоритети и конкретни действия за справяне с глобализацията и нарастващото преминаване към цифрови технологии и общественото многообразие в областта на културната политика.

²¹ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13948-2018-INIT/en/pdf>

Работният план за културата за периода 2019—2022 г. определя пет приоритета:

1. устойчивост на културното наследство;
2. сближаване и благосъстояние;
3. среда, подкрепяща творците, специалистите в областта на културата и творчеството и европейското съдържание;
4. равенство между половете;
5. международни културни отношения.

Приоритетите са приложени на практика в 17 конкретни действия²².

Резолюция на Европейския парламент “За интегриран подход към културното наследство на Европа”²³ (8 септември 2015 г.).

На 8 септември 2015 г. Европейският парламент прие резолюция, озаглавена „За интегриран подход към културното наследство на Европа“. Членовете припомниха, че културата и културното наследство са общи ресурси и са общи блага и ценности, които не могат да бъдат предмет на изключителна употреба, а пълният им потенциал за устойчиво човешко, социално и икономическо развитие предстои да бъде признат и доразвит на ниво стратегии на ЕС, както и в съответствие с целите на ООН за развитие след 2015 г. Парламентът счита, че е необходим интегриран подход за постигане на културен диалог и взаимно разбирателство.

Чрез Резолюцията членовете отчитат необходимост от:

- интегриране на културното наследство в Инвестиционния план на Комисията за Европа, отделяне на адекватните средства и реализиране на инициативи, насочени към валоризирането на европейското културно наследство;
- насърчаване на високи постижения, иновации и конкурентоспособност в културния и творческия сектор чрез подкрепа на работата на художници, творци и културни специалисти;
- разработване на единен набор от показатели, които биха могли да се използват за мониторинг и оценка на състоянието на културното наследство на всички държави-членки;
- разработване и насърчаване на възможности за мобилност и обмен на опит за работещите в сектора на културното наследство, основани на принципите на професионализъм и реципрочност;

²² http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/bg/FTU_3.6.1.pdf

²³ http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0293_BG.html?redirect

- включването в училищните програми на обучението по изкуство, музика, театър и филми като ключ към развитието на знанията за културното наследство.

С приемането на Резолюцията, членовете призовават за по-съществено признание на ролята на европейското културно наследство като стратегически ресурс за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

Стратегия на ЕС за международните културни отношения²⁴

Стратегията за международни културни отношения, приета на 08 юни 2016 г., е насочена към стимулиране на културното сътрудничество между ЕС и партньорските му страни и към установяване на световен ред, основан на мир, върховенство на закона, свобода на изразяване, взаимно разбирателство и защита на основните ценности. В нея са представени стратегическата рамка за по-задълбочени и по-ефективни културни отношения в международен план и нов модел на сътрудничество с държавите членки, националните културни институти, представителите на частния и публичния сектор от ЕС и неговите партньорски държави, чрез които ще се увеличат възможностите, ще се създадат полезни взаимодействия и ще се постигнат максимални социално-икономически ползи. В нея са очертани и основните линии за развитие на международни културни връзки, които са фокусирани върху напредъка на културното сътрудничество със страните партньори в три основни направления:

- подкрепа на културата като двигател за устойчиво социално и икономическо развитие;
- насърчаване на културата и междукултурния диалог за мирни отношения между общностите;
- засилване на сътрудничеството в областта на културното наследство.

Чрез използването на горепосочените три насоки, предложени като част от стратегия на ЕС за международните културни отношения, ще се спомогне за по-нататъшното развитие на комуникацията между народите и обществата. Стратегията ще спомогне за създаването на благоприятна среда за културните и творческите индустрии, така че тяхното развитие да продължи, създавайки растеж и заетост. Ще бъдат засилени опазването и популяризирането на културното наследство, стимулирането на междукултурния диалог и укрепването на мира, ще бъдат подкрепени производството на културни продукти и туризма като движещи фактори за развитието и икономическия растеж, а образованието, научните изследвания и науката ще се използват като средства за диалог и обмен. Тези действия трябва да допринесат за превръщането на Европейския съюз в по-силен световен участник, по-добър международен партньор и по-силен фактор за устойчив растеж, мир и взаимно разбирателство²⁵.

²⁴ http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0303_EN.html?redirect

²⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0029&from=EN>

3.2 Стратегически документи на национално, регионално, областно и общинско ниво

За целите на анализа са идентифицирани стратегическите документи в политиката от национално, регионално, областно и общински ниво (виж Приложение 3). Анализът цели да установи актуалността, обвързаността, кохерентността, регионалния аспект на въздействието на стратегическите документи в сферата на опазване на нематериалното културно наследство. На база на данните (виж Приложение 4) е установена връзката между визията и стратегическите цели, които трябва да допринесат за нейното изпълнение, както и съответствието между наднационалните, национални, регионални, областни и общински стратегически цели. На основата на направените изводи са формулирани препоръки.

Стъпвайки на общата констатация, *че културното наследство обединява хората и допринася за изграждането на по-сплотени общества, то води до растеж и създаване на работни места в градовете и регионите на Европа и е от основно значение в отношенията с останалата част на света, през последните десетилетия и че опазването на нематериалното културно наследство е фактор за устойчивото социално-икономическо развитие в Европа*, се констатира, че във визииите на националните, регионалните, областните и общинските стратегически документи е поставен акцент по отношение на социално-икономическото развитие на териториите, като този акцент кореспондира със заложените специфични цели в документите по отношение на опазване на културното наследство, където е вградено и нематериалното културно наследство .

Национална програма за развитие: България 2020²⁶

Програмата е водещият стратегически и програмен документ, който конкретизира визията и целите на политиките за развитие на страната до 2020 г.

Визията, която е залегнала в документа е „*България е държава с конкурентоспособна икономика, осигуряваща условия за пълноценна социална, творческа и професионална реализация на личността чрез интелигентен, устойчив, приобщаващ и териториално балансиран икономически растеж*“.

Заложените подприоритети 1.5 и 3.4 целят:

- разширяване на достъпа до изкуство и култура за всички граждани на Р България, чрез институционално укрепване на културните институции, подобряване на материално-техническата база, защита на културното наследство (материално и нематериално), включваща и неговата дигитализация, разширяване на възможностите за участие в културния живот и за потребление на културни продукти;

²⁶ Източник <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=765>

- създаването на условия за развитие на изкуствата и културата и разширяване достъпа до изкуство с цел повишаване културата на населението, разгръщане на неговия творчески потенциал и активно участие в обществения културен живот;
- осигуряване на достъпност и равни възможности за потребление на културни продукти за всички възрастови и социални групи в обществото, което да подпомогне формирането на човешкия капитал и социализацията на личността;
- чрез институционално укрепване на културните институции, подобряване на материално-техническата база, защита на културното наследство (материално и нематериално), включваща и неговата дигитализация, да се разширят/увеличат възможностите за участие в културния живот и за потребление на културни продукти;
- да се повишава културата на населението и да се подобри качеството на живот, да се развие потребността от досег с културни ценности, да се повишат информираността и чувствителността на обществото към културното наследство като фактор за устойчиво развитие;
- да се създадат условия за формиране на конкурентноспособни специалисти и творци, които да намират реализация в благоприятна обществена среда.

Целите по описаните подприоритети директно оказват въздействие по отношение на условия за развитие на културни и творчески индустрии в регионите - подкрепа на визуалните изкуства и популяризиране на съвременни форми на художествено изразяване; интерпретиране и популяризиране на културното наследство; мобилност на визуални, сценични и аудиовизуални произведения и на техните автори и изпълнители; подкрепа на българското участие в международно значими културни събития и инициативи.

Поставените приоритети и цели по отношение на опазване на културното наследство (нематериално културно наследство) в Националната програма за развитие „България 2020“ кореспондират с европейската стратегия „Европа 2020“ и в частност с препоръка „пълноценно използване на инвестициите в културно наследство за развитието и подкрепата на клъстери на творческата индустрия, например като се съсредоточат усилията върху подобряване на „потребителското изживяване“ посредством цифровите технологии“ и са обвързани с ключовите европейски и международни документи за опазване на културното наследство (материално и нематериално). Отчетени са националната специфика и възможности за подкрепа и участие в постигането на общоевропейските цели. Дефинираните в Националната програма приоритети и цели представляват отправни точки към изпълнение на целите, които засягат културното наследство (материално и нематериално) и по пътя на йерархията се отразяват в последващите стратегически документи, където намират своите конкретни измерения.

Европа 2020: Национална програма за реформи - Актуализация 2018 г.²⁷

Програмата за реформа е изготвена в изпълнение на стратегията Европа 2020 и в съответствие с новия инструмент за по-добра координация на икономическите политики в рамките на Европейския съюз, т. нар. Европейски семестър.

В областта на бизнес средата е заложена мярка „Повишаване на туристическата конкурентоспособност“. Изготвен е механизъм за предоставяне на подкрепа по ОПРР, Приоритетна ос 6 „Регионален туризъм“. Одобрени от Комитета за наблюдение на ОПРР 2014- 2020 критерии за избор на операции.

Споразумение за партньорство на Република България, очертаващо помощта от Европейските структурни и инвестиционни фондове за периода 2014-2020 г.²⁸

Споразумението за партньорство дефинира области на интервенция на база основните предизвикателства, които допълват националните усилия на българското правителство за изпълнението на основните цели на Национална програма за развитие: България 2020 и на Националната програма за реформи.

Политиката на сближаване на ЕС за периода 2014-2020 г. чрез ОСР на практика осигурява единен източник с насоки за всички пет европейски фонда (ЕФРР, ЕСФ, Кохезионен фонд, ЕЗФРСР и ЕФМДР). Националните, регионалните и местни власти, спазвайки принципа на партньорство, използват тази рамка като основа за изготвяне на стратегия за Споразумение за партньорство, поемайки ангажимент за принос към постигането на общоевропейските цели в стратегия Европа 2020, Стратегията на ЕС за Дунавския регион, Интегрираната морска политика, Стратегията за син растеж и т.н.

Заложените стратегически приоритети са индиректно свързани и с опазване на нематериалното културно наследство, както следва:

Стратегически приоритет 3: Свързаност и зелена икономика за устойчив растеж

- опазването, популяризирането и развитието на културното наследство;
- подобряването на достъпа до културното наследство чрез дейности по неговата дигитализация и поддържане на база данни за тях, дигитализация на библиотеки и осигуряване на достъп до информационни ресурси.

Стратегически приоритет 2: Научни изследвания, иновации и инвестиции за интелигентен растеж

Под-приоритет: НИРД и иновации

- Подкрепата за творческите индустрии включва и иновационни дейности в областта на дигитализация на движимото и недвижимо културно наследство, като

²⁷ Източник <https://www.minfin.bg/bg/867>

²⁸ Източник <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&id=918>

предпоставка за развитие на културния туризъм и туристическия маркетинг на страната.

Програма за управление на правителството на Република България за периода 2017-2021 г.²⁹

Програмата за управление на правителството 2017-2021 извежда следните цели, подкрепени с мерки, съотнесени към опазване на нематериалното културно наследство:

Цел 129: Дългосрочна политика за подкрепа на културата като национален приоритет.

Мярка 495: Актуализиране на проекта на националната стратегия, обществено обсъждане и приемане на стратегията.

Мярка 496: Планиране и осигуряване на финансиране за реализиране на стратегията.

Цел 130: Създаване на условия за прилагане на международните стандарти за опазване и представяне на културните ценности.

Мярка 500: Увеличаване на капацитета на музеите и художествените галерии като културни средища за разпространение на знания и изграждане на идентичност.

Цел 131: Подобряване на условията и мерките, насочени към предоставяне на допълнителни публични и алтернативни средства, насочени към модернизиране на мрежата от културни институти, читалища и библиотеки в страната.

Мярка 501: Финансиране на проекти на конкурсен принцип на културните институти на национално и общинско ниво.

Мярка 502: Осигуряване на условия за допълнително финансиране на културните институти по европейски програми, фондове и от алтернативни източници.

Цел 132: Разширяване дейността на читалищата и библиотеките в страната с оглед на новите условия на развитие, разработване и прилагане на нови механизми за финансиране.

Мярка 503: Подкрепа дейността на народните читалища и библиотеките и разширяване на техните функции и дейности. Разработване на Стратегия за развитие на читалищната и библиотечните мрежи.

Мярка 504: Подобряване на условията и мерките, насочени към предоставяне на допълнителни публични и алтернативни средства за читалищата и библиотеките.

Мярка 505: Създаване на алтернативни схеми за финансиране на отделни дейности на читалищата и библиотеките с цел не само реализиране на традиционните техни дейности, а и разкриване на нови такива.

Мярка 507: Повишаване капацитета на работещите в читалищната и библиотечната мрежи.

²⁹Източник <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1240>

Мярка 508: Подобряване на инфраструктурата на читалищата и библиотеките, в т.ч. ремонт и модернизация на вътрешни и външни площи.

Мярка 509: Разработване и прилагане на ефективни механизми за партньорство и координация с общините за реализиране на културната политика в областта на библиотеките, читалищата, работата с различни маргинализирани общности, регионалната културна политика.

Програмата за управление на правителството 2017-2021 г. съответства на рамковите стратегически документи, съответно на Национална програма за развитие на България до 2020 г. и Националната програма за реформи. Съдържа ясни цели в областта на културното наследство. Целите са актуални в светлината на приоритетите на ЕС в областта за опазване на културното наследство (нематериално културно наследство) и на националните предизвикателства. Съдържа ясно и конкретно формулирана приоритетна област: Развитие на изкуствата, културните и творческите индустрии, културното наследство и културния туризъм, както и опазване и възстановяване на българското културно-историческо наследство.

Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 г.³⁰

Документът си поставя задача да превърне България в предпочитана дестинация за устойчив туризъм в четири сезона.

В документът са изведени данни, обвързани с популяризиране на нематериалното културно наследство, както следва:

- Фестивалите и събитията също представляват значим потенциал за развитие на туризма. В Регистъра на туристическите фестивали и събития на МТ23 са вписани 1 278 събития и фестивали. От тях с международно значение са 99, с национално – 358.
- Особено важно място в туристическия потенциал на България заема културният туризъм.
- Ресурсите за развитие на културния туризъм в България включват археологически, архитектурни, етнологички, религиозни обекти, исторически забележителности, както и културни институции – музеи, галерии, читалища и културни събития от различно естество, свързани с нематериалната култура, както и „творчески” туризъм, в който туристите създават култура.
- През 2016 г. броят на музеите в България е 195. Те са привлекли над 5 млн. посещения, от които над 1 млн. от чужденци. Организиран са над 2300 изложби и 663 концерта.
- Културният туризъм е с голям потенциал за развитие, присъства като доминиращ продукт в почти всички туристически райони на страната. С най-големи възможности са Тракийски, Дунавски и Старопланински райони, където са

³⁰ Източник <http://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/strategicheski-dokumenti/aktualizirana-nacionalna-strategiya-za-ustoychivo-razvitie-na>

концентрирани най-много от културно-историческите атракции и културни наследства.

- Големи възможности за развитие на продукта дава и избирането на Пловдив за „Европейска столица на културата през 2019 г.“. Събитието може да донесе огромни ползи за градовете в културно, социално и икономическо отношение в рамките на самата година и след това. То е уникална възможност за обновяване на градовете, за промяна на представата за тях и за тяхното популяризиране в европейски и международен план

Пряко отнесем към нематериалното културно наследство са:

Цел 2. Развитие на конкурентоспособен туристически сектор

Подцел 1. Подобряване на фирмените ресурси за повишаване на конкурентоспособността на туристическата индустрия

1.4 Предоставяне на подкрепа на МСП за участие в международни събития и изложения

Цел 3. успешно позициониране на България на световния туристически пазар

Подцел 2. Развитие на туристическите продукти за подобряване на преживяването на туристите в дестинацията

Цел 4. балансирано развитие на туристическите райони

Подцел 2. Развитие на туристическите райони

4.2.1 Развитие и позициониране на Район Дунав като дестинация със собствена марка за културен и круизен туризъм на основата на богатото културно-историческо наследство и разнообразни градски събития и възможности за практикуване на еко и спортни дейности край р. Дунав.

4.2.2. Развитие и позициониране на Район Стара планина като дестинация със собствена марка за планински, екологичен, винен и творчески туризъм на основата на традиции в лозарството и винарството, атрактивната и запазена природа, историята, творчеството на личността, културата на обществото, архитектурната среда, отношението към здравето, чувството за регионална идентичност и принадлежност.

4.2.3. Развитие и позициониране на район Долината на розите като дестинация със собствена марка „Долината на здравето, розите и тракийските царе“ за здравен и културно фестивален туризъм на основата на балнеолечебните курорти, розовите градини, тракийската и възрожденската култура на района.

4.2.5 Развитие и позициониране на Район Тракия като дестинация със собствена марка за културен и винен туризъм на основата културно-историческите ресурси и винопроизводството

4.2.6. Развитие и позициониране на туристически район Родопи като дестинация със собствена марка за планински и здравен туризъм на основата на планинските и балнеолечебните природни ресурси.

4.2.7. Развитие и позициониране на туристически район Рила-Пирин като дестинация със собствена марка за спортен ски-туризъм, селски, екологичен, културен, религиозен и здравен туризъм на основата на планинските, културните и балнеолечебните природни ресурси.

4.2.8. Развитие и позициониране на туристически район Бургаско Черноморие като дестинация със собствена марка за морски рекреативен туризъм и целогодишен културно-познавателен туризъм.

4.2.9. Развитие и позициониране на туристически район Варненско Черноморие като дестинация със собствена марка за морски рекреативен туризъм, целогодишен здравен, културно-познавателен и делови туризъм.

Стратегическият документ е актуален и стратегически обвързан с целите и мерките по отношение на културното наследство с ключовите стратегически документи на наднационално ниво в сферата на културното наследство и стратегическите приоритети на национално ниво, като отчита националните аспекти.

Проект на Стратегия за развитие на българската култура 2019-2029 г. (дата на откриване - 05.3.2019 г.).³¹

Основен приоритет, който се поставя в сферата на културното наследство е свързан с опазването и социализацията на културното наследство и разкриването му като фактор за устойчиво развитие, идентичност и културен диалог.

В проектът на стратегията е заложен подприоритет: *Актуализиране на съществуващата концепция за опазване, съхраняване и популяризиране на нематериалното културно наследство (НКН), което да отразява националната и регионалната специфика.*

Стратегически цели:

1. Изграждане на адекватно национално законодателство в областта на нематериалното културно наследство.
2. Поддържане на видимостта на българското нематериално културно наследство в международен план.
3. Изграждане на адекватни културни политики за съхранение на нематериалното културно наследство на национално равнище и като част от световното културно наследство.
4. Създаване на възможностите за обвързване на елементите на нематериалното културно наследство с културния туризъм при отчитане спецификите на този вид наследство.
5. Създаване на условия за финансово подпомагане процесите по опазване и съхраняване на нематериално културно наследство.

³¹ Източник <http://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=4155>

Предвидени дейности:

- Подкрепа на механизмите за поддържане и попълване на Националния регистър на нематериалното културно наследство,
- Национална листа на елементите на нематериално културно наследство, нуждаещи се от спешна помощ,
- Национална листа на добрите практики;
- Подкрепа на национално значими събори на народното творчество и панаири на традиционните занаяти;
- Подкрепа на процесите свързани с документиране, обработка, систематизация, анализ и дигитализация на съществуващи (в рамките на академични институти, университети, музеи, читалища) и нови архивни сводове в областта на нематериалното културно наследство. Изграждане в страната на локални центрове за опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство.

Проектът на Стратегията е единственият стратегически документ, който фокусира в отделен подприоритет нематериалното културно наследство.

По своето същество стратегическият документ е актуален и стратегически обвързан с целите и мерките по отношение на културното наследство с ключовите стратегически документи на наднационално ниво в сферата на културното наследство и стратегическите приоритети на национално ниво като отчита националните аспекти.

За целите на анализа са разгледани и анализирани 56 Регионални, областни и общински стратегически документа, както следва:

- 6 бр. Регионален план за развитие
- 28 бр. Областна Стратегия за регионално развитие
- 21бр. Общински план за развитие.

Критерият за избор на 21 –те общини е: включени елементи от съответните общини в Националната листа за нематериалното културно наследство в България.

Изведени са основните цели и мерки по отношение на културното наследство. Поради идентичност на изводите по отношение на всички стратегически документи, то резултатите са представени в документи в извадката *Приложение 3*. Настоящият доклад представя по един модел Регионален план за развитие, Областна стратегия за развитие и Общински план за развитие. Специален предмет на анализ са политиките по отношение на културно наследство и в частност нематериалното културно наследство в стратегиите за развитие на териториите. Проследява се обвързаността по отношение на териториалните със секторните стратегии, както и по отношение на йерархичното свеждане на политиките от по-високо към по-ниско йерархично ниво.

Регионален план за развитие на Северния централен район за периода 2014-2020 г.³²

Налице са изводи за актуалност в унисон с националните и европейски стратегически документи. Регионалният план за развитие (РПР) е насочен към преодоляване на предизвикателствата за регионално и развитие на Северен централен район за планиране.

Стратегическите цели на плана са в съответствие с целите на националните стратегически документи.

По отношение на културното наследство (нематериално културно наследство), поставените Специфична цел 1.1.5. Развитие на силен туристически сектор, основан на богатото природно и културно наследство и стимулиране на специфични за района видове туризъм и стратегическа Цел 4 “Съхранено природно и културно наследство”, кореспондира със заложените приоритети и цели в Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 и в Проекта на Стратегия за развитие на българската култура 2019-2029 г.

РПР следва принципа на приемственост, вземайки под внимание стратегическите насоки за разработване на Регионални планове за развитие за периода 2014-2020 г., съдържащи се в НСРР. При определянето на целите и приоритетите за развитие на СЦР е използван принципът на съответствие със специфичните проблеми и нужди на района и е поставен акцент върху неговия специфичен местен потенциал за развитие.

Областна стратегия за развитие на Област Русе за периода 2014-2020 г.³³

Стратегията следва ключовите промени в стратегическата рамка за новия планов период със стратегия „Европа 2020”, както и българските им интерпретации в Националната програма за развитие „България 2020”. Следвайки принципа за приемственост, той запазва визията и стратегическата насоченост на предходната областна стратегия за развитие, като я надстроява с цели и приоритети, гарантиращи съответен принос на област Русе към националните ангажименти по „Европа 2020”.

Съобразена е с целите и приоритетите на актуалната политика за сближаване на ЕС, както и с целите и приоритетите, залегнали в националните документи за регионално развитие.

По отношение на културното наследство (нематериално културно наследство), Приоритетна област 3: Насърчаване на дейностите в областта на културата и туризма и преките контакти между хората. Мярка 1.2.1.1. Развиване потенциала на Дунавски римски Лимес като обект на световното културно наследство, признато от ЮНЕСКО, и Мярка 1.2.2.4. Подкрепа за развитието на природни, културни и исторически атракции в област Русе са съотнесени към заложените цели и приоритети в националните стратегически документи на национално и регионално ниво и в частност с Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република

³² Източник <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&id=867>

³³ Източник

<https://www.ruse.bg/uploads/wysiwyg/files/%d0%9e%d0%a1%d0%a0%20%d0%9e%d0%b1%d0%bb%d0%b0%d1%81%d1%82%20%d0%a0%d1%83%d1%81%d0%b5%202014-2020.pdf>

България 2014-2030 и Проекта на Стратегия за развитие на българската култура 2019-2029 г.

Съдържанието на приоритета и целите напълно съответстват и на общата визия за развитие на регионите в България. В съответствие с оценения собствен потенциал и възможностите за развитие на областта, в стратегията са изведени цели и приоритети, насочени към постигане на устойчив икономически растеж при щадящо използване на ресурсите и балансирано социално развитие в територията на областта.

Общински план за развитие Община Русе 2014-2020³⁴

ОПР е четвърто йерархично ниво в регионалното планиране под Националната стратегия за регионално развитие (НСРР) 2012 – 2022 г., Регионалният план за развитие (РПР) на СЦР 2014 – 2020 г. и Областната стратегия за развитие на област Русе 2014 – 2020 г. ОПР следва хронологичния ред за определяне на средносрочните цели и приоритети за устойчиво интегрирано регионално и местно развитие на територията на общината. Отражава ключовите промени в стратегическата рамка с носител стратегия „Европа 2020“, както и националните им интерпретации в Националната програма за развитие „България 2020“.

Има обвързаност с националните цели и приоритети на основополагащите стратегически документи за развитие на страната през програмен период 2021-2020 и осъществява преноса на тези цели към конкретната територия на СЦР, област Русе, Национална програма за развитие „България 2020“, Национална програма за реформи 2011-2015 г. и т.н., както и различни секторни стратегии и политики.

По отношение на културното наследство (нематериално културно наследство): Приоритет 1.3.: Насърчаване на туризма като ключов сектор за икономическото и социално развитие на региона, Специфична цел 1.3.1. Опазване и развитие на туристическия потенциал на региона, Специфична цел 1.3.2. Популяризиране на местния туристически потенциал и Приоритет 2.2.: Превръщане на културата във фактор за устойчиво и интегрирано градско развитие чрез капитализиране на перспективите, произтичащи от участието на България в инициативата „Европейска столица на културата“, Специфична цел 2.2.1. Утвърждаване на културата като публичен ангажимент и източник за интегрирано развитие на града и региона, Специфична цел 2.2.2. Децентрализация на културните дейности и трансформация на модела за управление на културния сектор, Специфична цел 2.2.3. Насърчаване и обогатяване на културния живот чрез изграждане и рехабилитация на културна инфраструктура са обвързани със съответните национални стратегически документи.

ОПР отчита специфичните характеристики и потенциала на района, както и вижданията за местната общинска власт, на специалисти, обществени организации и НПО относно приоритетите пред развитието на общината.

³⁴ Източник https://www.ruse-bg.eu/uploads/files/Strategii%20i%20Otcheti/%D0%9E%D0%9F%D0%A0_%D0%9D%D0%90_%D0%9E%D0%91%D0%A9%D0%98%D0%9D%D0%90_%D0%A0%D0%A3%D0%A1%D0%95_2014-2020.pdf

Констатации:

- Липсата на приета и действаща Стратегия за развитие на българската култура в периода на разработване на стратегическите документи на регионално и местно ниво за периода 2014-2020 не е позволило в приоритетите и в мерките на съответните стратегически документи да има конкретика за опазване на нематериалното културно наследство.
- В регионалните, областните и общинските стратегии и планове за развитие, политиката за опазване на нематериалното културно наследство е интегрирана с политиките за развитие на туризма и културното наследство.
- Между документите от различен йерархичен ранг съществува вътрешна координираност и обвързаност като общинските планове са обвързани с областните стратегии, плановете за развитие на регионите и съответните национални планове за развитие и секторните стратегии, областните стратегии са обвързани с плановете за развитие на регионите и съответните национални планове за развитие и секторните стратегии, а плановете за развитие на регионите, съответно с националните планове и секторни стратегии. Стъпвайки на общата констатация, че културното наследство обединява хората и допринася за изграждането на по-сплотени общества, то води до растеж и създаване на работни места в градовете и регионите на Европа и е от основно значение в отношенията с останалата част на света, се констатира, че във визиите на регионалните, областните и общинските стратегически документи е поставен акцент по отношение на социално-икономическото развитие на териториите, като този акцент кореспондира със заложените специфични цели в документите по отношение на културното наследство.
- Очертаната стратегическата рамка, на всички нива на управление, поставя предизвикателства с формираните цели, изискващи значителен ресурс, сериозни усилия за тяхното постигане и налагаща висока степен на координация при изпълнение на политиката за опазване на културното наследство, фрагментирана в множество стратегически документи.

Препоръки:

- Предстои приемане на Стратегия за развитие на българската култура 2019-2029, препоръчително е в Подприоритет: *Модернизиране на българските музеи като основен субект в опазването, представянето и валоризирането на културно наследство и прилагането на интегриран подход за превръщането им във фактор за регионално развитие* да се създаде връзка на музеите с нематериалното културно наследство - като основни институции, съхраняващи артефакти, свързани с НКН, и които изучават и представят това живо наследство;
- При предстоящото финализиране и приемане на Стратегия за развитие на българската култура 2019-2029 да се включат в подприоритет: *Актуализиране на съществуващата концепция за опазване, съхраняване и популяризиране на нематериалното културно наследство (НКН), което да отразява националната и*

регионалната специфика да се разработят и включат всички етапи по опазването на НКН така както е посочено в Конвенцията от 2003 г., както и новите цели на наднационални документи, разработени след 2015 г.

- При разработване на стратегическите документи за следващия програмен период, стратегическите документи на национално, регионално и местно ниво да имплантират интервенции за прилагане на политиката за опазване на нематериалното културно наследство в съответствие с приетите документи на наднационално ниво след 2014 г.

3.3 Анализ на процеса за формиране и актуализиране на политиката.

Анализът стартира с определяне на факторите, повлияли за вземане на решение за формиране и/или актуализиране на политиката. За тази цел са проведени 5 интервюта, по полуструктуриран въпросник, с представители на централната власт, участващи в политиката за опазване на нематериалното културно наследство, както и преглед на националното законодателство за прилаганите инструменти за консултиране на политиките с широката общественост.

В проведените интервюта и фокус групи с представители на заинтересованите страни са изведени основните фактори, оказващи влияние в най-голяма степен при разработването и/или актуализацията на политика за опазване на нематериалното културно наследство, както следва:

- Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство 2003;
- Стратегически документи и изисквания на Съвета на Европа и на Европейската комисия;
- Читалища;
- Политически програми;
- Неправителствени организации;
- Бизнес;
- Музеи;
- Научни и образователни институции.

Формат за вземане на решения при провеждане на политиката за опазване на нематериалното културно наследство.

Основните формати за вземане на решения по отношение на политиката, според участниците във фокус група са: Национален съвет за нематериално културно наследство към министъра на културата, читалища, музеи, локални центрове за

нематериално културно наследство и Националния център за нематериално културно наследство при Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей на Българска академия на науките.

Респондентите, с които са проведени интервюта, отбелязват че форматите за вземане на решения са на междуинституционално ниво и в работни групи.

Консултиране със заинтересованите страни

В процеса на планиране на политиката заинтересованите страни отбелязват при провеждане на фокус групите и интервютата, че този етап е консултиран със заинтересованите страни чрез провеждането на смесени работни срещи и публикуване на разработените документи на интернет страниците на съответните министерства и общини, като и на страницата за обществени консултации на МС. Голям процент от респондентите споделят, че са участвали и в обществени обсъждания на общински ниво³⁵.

По отношение етапа на управление и последващото изпълнение на политиката, в рамките на фокус група с представители на заинтересованите страни, е споделено мнението, че представителите на заинтересованите страни, включени в различни съвети, имат много препоръки и участват активно³⁶.

Участието на гражданското общество в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сферата на нематериалното културно наследство се нуждае от активно насърчаване и подпомагане от страна на институциите и административни структури с компетентност в областта на нематериалното културно наследство.

Респондентите споделят, че комуникацията през последните години не е на високо ниво, тъй като сдруженията нямат представители, които да участват в консултативни съвети (например областен / общински съвет по туризъм и др.).

Спецификата на актуалната нормативна база не предвижда включване на НПО организации, с изключение на народните читалища, в нито един от етапите на идентифициране или защита на нематериалното културно наследство.

НПО са основен елемент на обществото и имат ключова роля за насърчаване на това, хората да бъдат активни и отговорни в общността. Те са ключов и необходим партньор на държавната и местните власти. НПО дават възможност на различни групи в обществото да изразяват своите позиции публично и реално да влияят върху формирането на политики, засягащи пряко техните интереси, да подпомагат институциите да вземат информирани решения, основани на различни гледни точки.

Разбира се, едно подобно включване не трябва да бъде самоцелно или да фаворизира организации, или техните експертни мнения и е необходимо да се основава на следните

³⁵ Източник Протоколи от проведени интервюта и фокус групи

³⁶ Пак там

принципи, приложими за всички участници в процеса на вземане на управленски решения :

- взаимно уважение между всички участници като основа за честно взаимодействие и взаимно доверие;
- зачитане на независимостта на гражданските организации, независимо дали техните мнения съответстват с тези на публичните органи или не;
- откритост, прозрачност и отчетност;
- отзивчивост, като всички участници предоставят и получават съответна обратна връзка;

Сегашното състояние в сферата на закрила на нематериалното културно наследство всъщност дава огромен шанс да се надгради постигнатото до момента и установените взаимоотношения, йерархични или хоризонтални между отделните структури, посредством включването на граждани и НПО в процесите на формулиране и вземане на решения³⁷.

Въвеждането на задължителен опосредстващ елемент, в лицето на народните читалища, от които започва процедурата по предлагане и грижа за нематериалното културно наследство, съдържа в себе си риск от затваряне и скъсване на връзката с гражданското общество. Подобна задължителност вероятно оказва благотворно влияние върху дейността на читалищата, но не и върху гражданското участие. Опасността от превръщането на читалищата в препятствие в процеса на обявяване и развитие на системата на нематериално културно наследство се вижда ясно в чеклиста за оценка на годишната работа на читалищата, съгласно който работата им се оценява и с тяхното „участие в Националната система "Живи човешки съкровища - България" и броя вписани елементи в Регионална листа и в Национална листа“. В същото време никъде не им се вмениява или оценява връзка със структурите на гражданското общество, проведени информационни срещи, обмяна на информация или общи действия. В този смисъл, предвиденото в нормативната уредба не стимулира гражданското участие по начин, който дава възможност с гражданите и НПО сектора да бъдат обсъждани и изработвани общи политики, действия и събития.

Пряката връзка на читалищата с носителите на наследство – обикновено самодейни състави, би могла да се използва и за популяризиране на НКН, както и за неговото опазване и съхранение, ако се използват повече като обхват и по-разнообразни форми на общуване с гражданското общество при подготовката на елемент за вписване в националната листа.

Издадена е необходимост, при провеждане на интервюта със заинтересованите страни, от осъвременяване и отваряне към повече експерти, които да участват в процесите на номинации и взимане на решения, както и на „освежаване“ на участниците в отделните комисии по отношение на инициативата „Живи човешки съкровища“.

³⁷ Проект на Наръчник за гражданско участие. Министерски съвет, Портал за обществени консултации. <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=4344>. Посетен на 21.08.2019 г.

Констатации:

- Настоящата нормативна уредба дава възможност единствено за непряко гражданско участие, през читалищата, като по този начин се създават рискове от силно ограничаване на връзката между гражданите, процесите и институциите.
- Отношенията към момента между държавните и общинските институции, читалищата, структурите на гражданското общество и НПО трудно биха довели до форми на участие, които предполагат партньорство, споделени отговорности и сътрудничество в общи дейности и кампании, делегиране на конкретни задачи на гражданските организации, създаване на органи за вземане на съвместни решения, включително за разпределяне на ресурси. Основният проблем в тези взаимоотношения без съмнение е свързан с ограниченото финансиране на дейностите в сферата на нематериалното културно наследство и стремежът те да бъдат разходвани максимално ефективно, което нерядко води до затваряне на кръга от потенциални бенефициенти и събития, които биват финансирани.
- Констатираната е нужда от организирането на информационни срещи за презентиране на НКН, „както сега наричат фолклора“, или обучения за комуникация и начини на презентиране с целева група структури на гражданското общество.
- Наблюдава се централизация на дейностите по провеждането на националната и местна политика и недостатъчно участие на гражданите, гражданското общество и НПО сектора. Едни и същи институции са натоварени едновременно с изпълнение и контрол на политиките, с координация, както и с участие в разработването и регулирането на тези политики. Т.е. налице е силна централизация сред държавните органи по отношение на политиката в областта на НКН, както и по-общо за културното наследство.

Препоръки:

- Повишаването на гражданското участие и включването на гражданите и НПО в процеса на вземане на решения в сферата на нематериалното културно наследство може да бъде реализирано през четири ключови форми:
 - ✓ Първата от тях е достъпът до информация, който винаги е в основата на включване на гражданския сектор във вземането на управленски решения. Информиранието може да се прилага на всички етапи от процеса и не изисква взаимодействие и включване. Това е еднопосочно действие от институциите, към гражданите, което ги приобщава към решенията. Тоест, гражданското участие може да бъде активирано и стимулирано чрез популяризирането и предоставянето на информация, свързана с възможностите за включване, процесите на събиране на предложения и взетите решения, на първо място от читалищата, а на следващо - от местните власти, местни културни институти и пр.
 - ✓ Втората форма на повишаване на гражданското участие минава през процедурите за консултиране, което поставя на дневен ред наличието на

информирани и вече включени в комуникация или в общи органи НПО или граждански групи.

- ✓ Консултирането включва информиране за готвени промени в политиката и покана за изразяване на коментари, мнения и обратна връзка. Инициативата и темите трябва да произлизат от властите, но да не бъдат императивно спускани „за сведение“, а насочени към действително събиране на мнения и препоръки във всички етапи за разработване на политика, изпълнение и промени в нормативната уредба. В тази форма изключително полезни могат да бъдат комисиите към общинските съвети, да бъдат създавани съвещателни органи към структурите на местната власт и други организации, представени на местно ниво.
- ✓ Гражданското участие може да се стимулира и чрез диалог, като за целта се провеждат различни форми на открито обществено изслушване или на специализирани срещи с НПО. Стремещт на диалога за сътрудничество е формулиране идеи от взаимен интерес за действия, съвместни препоръки или нормативни промени. Тук отново ключова роля имат административните и управленски органи – на национално и на местно ниво.

Описаните форми на гражданско участие и включване на НПО в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сферата на нематериалното културно наследство би осигурило възможности за по-добро информиране на обществото за работата на институциите, за самите обекти на нематериалното наследство, би привличало ресурс и партньорства в увеличаването на популярността и припознаването на ценностите на нематериалното културно наследство като изключително ценни за общността и страната.

- Повишаването на възможностите за гражданско участие е процес, към който не трябва да се подхожда формално или статично. Увеличаването на гражданското участие е гаранция за това, че процедурите за определяне на нематериално културно наследство и тяхното обявяване ще бъдат в актуална връзка с действителността и промените в средата.

Основната промяна трябва да бъде насочена към даването на възможност на гражданите пряко да дават предложения за даване статут на нематериално културно наследство и чрез структурите на местната власт, читалищата, научните институти, НПО и браншови организации, Занаятчийската камара и др. Това би дало възможност и за включване на бизнеса, най-вече в сфери, пряко заинтересовани от наличието и качеството на обектите на нематериалното културно наследство, каквато е туризмът. В последните години в обществото и особено сред младите хора се наблюдава засилен интерес за връщане към практики, щадящи природата в сферата на производството на храни, на сувенири, строителство с екоматериали и по неиндустриален способ, връщане към традиционни процеси за производство и пр. Тези промени допълнително поставят на дневен ред необходимостта от адекватна и най-вече непрекъснато актуализираща се политика по отношение на предлагането, определянето и защитата на традиционни техники, продукти и процеси. В тази ситуация, за да отговорят на предизвикателствата,

читалищата имат нужда от адекватен, ясен и предвидим партньор, какъвто могат да бъдат само НПО организациите, граждански инициативни групи, научни и професионални институти.

- Препоръчително е въвеждане на критерии за разпознаване на успешните партньорства за опазване, съхранение и популяризиране на НКН, което ще доведе до поощряване на успешните партньорства в областта на опазване на НКН на различни равнища – местно, регионално, национално.
- Препоръчително е да се разработи механизъм за нуждите на централната и местна власт за привличане на НПО с активното участие.
- Препоръчително е разработването на инструменти за подобряване на комуникацията между съмишленици в сферата на изследванията и практическите дейности, водещи до по-конструктивен диалог между различните участници в политиките за опазване на нематериалното културно наследство.
- Децентрализиране на взаимоотношенията между структурите, от които зависят политиките и дейностите в сферата на нематериалното културно наследство, с цел избягване опасността от монополизацията на тази дейност и осигуряването на нейната ефективност.
- Препоръчително е въвеждането на нови канали за комуникация на политика чрез използване на социални мрежи, мейлинг листи с фокус – институционален, организационен, професионален или друг, фейсбук събития.

3.4 Анализ на нормативните документи

Методическият подход включва преглед и анализ на цялата действаща обща и специална нормативна уредба, която регулира на международно, европейско, национално и регионално ниво политиката за опазване на нематериалното културно наследство съгласно спецификите на законодателната дейност в ЕС, системите на правна синхронизация и споделяне на добри практики. Подходът разглежда развитието на нормативната база до момента, който е оформил тази част от правната уредба в система от взаимосвързани групи от правни норми, подчинени на определени цели и обекти на правно регулиране, обединени от систематичните белези на комплексна структура и рамка от нормативни, административни и други актове, свързани с всички дейности по управлението, използването и опазването на нематериалното културно наследство.

Разглеждат се документи, които представят разнообразни гледни точки към културните наследства и в частност нематериалните – като ресурс, богатство, основа за идентичност и др. без тяхното изчерпване, тъй като самият процес по създаване на нематериални културни наследства няма крайна цел, а залага на процесуалност в неговата идентификация, подкрепа, съхранение, управление и дистрибуция.

3.4.1.1 Анализ на международни правни актове³⁸

А) Организация на обединените нации

1. Всеобща декларация за правата на човека

Сред международните актове с основополагащо значение в областта на опазване на нематериалното културно наследство, хронологически на първо място се откроява Всеобщата декларация за правата на човека, изготвена от Комисия по правата на човека на Организацията на обединените нации и приета от Общото събрание на ООН на 10 декември 1948 г. в Париж.

Всеобщата декларация за правата на човека е първият документ, който провъзгласява универсална защита на фундаментални човешки права на международно ниво и въпреки че не е правно-обвързващ документ, нейните норми впоследствие са интегрирани в множество споразумения със задължителен характер.

За целите на настоящия анализ е интересно е да се спомене, че още във Всеобщата декларация за правата на човека е заложено правото на всеки член от обществото на социална сигурност и осъществяване на неговите културни права³⁹, провъзгласявайки по този начин значимостта на културният аспект на обществения живот и неговият статут на изконно човешко право.

2. Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство

ЮНЕСКО е организацията на ООН, специализирана в насърчаване на международно сътрудничеството в областта на образованието, науката, културата и комуникациите и като такава е основен фактор в опазването на нематериалното културно наследство на наднационално ниво.

В този смисъл, безспорно най-съществен и структуроопределящ акт в международен план е Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство, приета от генералната конференция на ЮНЕСКО, състояла се в Париж от 29 септември до 17 октомври 2003 г., на своята 32-ра сесия и ратифицирана от Република България със закон, приет от 40-то НС на 26.01.2006 г. - ДВ, бр. 12 от 7.02.2006 г.

Исторически Конвенцията е естествен отговор на необходимостта от единен и специален международен документ в областта на нематериалното културно наследство, като още в

³⁸ Тази част от анализа, която представя международни правни актове е разработена в рамките на дейност 1 от проекта.

³⁹ Чл. 22 Всеобща декларация за правата на човека

нейния преамбул изрично се набляга на нарастващите заплахи от деградация, изчезване и разрушаване на нематериалното културно наследство поради недостига на средства за неговото съхраняване.

Най-общо структурата на документа е следната: I. Общи разпоредби; II. Органи на Конвенцията; III. Опазване на нематериалното културно наследство на национално ниво; IV. Опазване на нематериалното културно наследство на международно ниво; V. Международно сътрудничество и помощ; VI. Фонд „Нематериалното културно наследство“; VII. Доклади; VIII. Преходна разпоредба; IX. Заключителни разпоредби.

Въпреки че основно внимание за целите на настоящия анализ следва да се обърне на Глава III и IV относно опазването на нематериалното културно наследство на национално и международно ниво, важно е също така накратко да се споменат и нейните общите разпоредби, в които също биха могли да се открият значими за цялостния анализ на акта текстове.

На първо място, член 1 на Конвенцията дефинира нейните цели, които биват определени като “опазване на нематериалното културно наследство, зачитане на нематериалното културно наследство на *съответните общности, групи и отделни лица*, съпричастност - на местно, национално и международно равнище, към значението на нематериалното културно наследство и важността на неговото взаимно признаване и международно сътрудничество и международна помощ”, които представляват водещите начала и към които препраща целият последващ текст.

На следващо място, член 2, параграф 1 на Конвенцията се откроява като една от най-значимите ѝ разпоредби, тъй като същият предоставя ясна и конкретна дефиниция за нематериалното културно наследство. ЮНЕСКО определя нематериалното културно наследство като обобщаващ термин за “обичаите, формите на представяне и изразяване, знанията и уменията, а така също и свързаните с тях инструменти, предмети артефакти и културни пространства, признати от общностите, групите, а в някои случаи отделните лица като част от тяхното културно наследство”. Параграф 2 на същия член посочва, че определеното в параграф 1 “нематериално културно наследство” се проявява по-специално в следните области: устни традиции и форми на изразяване, в т. ч. и езика в качеството му на носител на нематериалното културно наследство; художествено изпълнителско изкуство; социални обичаи, обреди и празненства; знания и обичаи, отнасящи се до природата и вселената; знания и умения, свързани с традиционните занаяти.

Яснотата, която внася Конвенцията по отношение на терминологията в областта е от изключителна важност, тъй като до момента на приемане на Конвенцията липсва специфична дефиниция за нематериално културно наследство в нормативната рамка на наднационално ниво. Преди приемането на Конвенцията, както в международните актове, така и в отделните национални разпоредби, които анализират проблема относно опазването на този вид нематериална ценност до голяма степен се откриват препратки към защита на фолклора и фолклорните произведения, понятия, които не отразяват коректно и в пълна степен всички аспекти на нематериалното културно наследство.

От друга страна, важно постижение на Конвенцията е и задължението, които предвижда за създаване от страна на държавите страни на един или няколко регистъра, подлежащи на редовно обновяване на нейната територия за осигуряването на идентификация с цел опазване на нематериалното културно наследство, като конкретни действия за постигане на стратегическата цел на документа (чл. 12).

Успоредно с гореспоменатото задължение на държавите страни за създаване на национален регистър, като конкретни мерки за опазване на НКН на международно ниво, Междуправителственият комитет по опазване на нематериалното културно наследство към ЮНЕСКО по предложение на съответните държави страни съставя, обновява периодично и публикува Представителен списък на нематериалното културно наследство на човечеството, както и Списък на нематериалното културно наследство, нуждаещо се от спешна помощ, като включва последното в списъка по молба на съответната държава страна (чл. 16 и чл. 17).

На следващо място, както беше споменато, за целите на настоящия анализ от основно значение са разпоредбите на Конвенцията, уреждащи опазването на нематериалното културно наследство на национално и международно ниво, тъй като същите извеждат на преден план ролята на обществото и неправителствените организации в опазване на нематериалното културно наследство.

Още в преамбюла на Конвенцията, ООН признава, че *“обществото и по-специално коренните общности и групи, а в някои случаи и отделни лица* играят важна роля в процеса на създаване, опазване, съхраняване и пресъздаване на нематериалното културно наследство, като по този начин способстват за обогатяване на културното разнообразие и насърчават човешкото творчество.”

Следва да се отбележи също така, че Конвенцията предвижда като едно от основните задължение на държавите страни осигуряването на опазването на нематериалното културно наследство, което съществува на техните територии, като това следва да се извършва *с участието на общностите, групите и съответните неправителствени организации*. В този смисъл, чл. 11 на Конвенцията изрично набляга на важността на гражданското участие в националните процеси по опазване на нематериалното културно наследство.

Именно провъзгласяването на участието на общността и неправителствените организации за ключов фактор в опазването на нематериалното културно наследство е една от причините Конвенцията на ЮНЕСКО да се нарежда сред един от най-важните актове на международно ниво в тази област.

В тази връзка, Конвенцията задължава държавите страни в рамките на дейността им по опазване да се стремят да осигурят *по-възможност най-широко участие на общности, на групи, а в отделни случаи на отделни лица*, които се занимават със създаване, съхранение

и предаване на това наследство, като се стремят да осигурят тяхното активно участие в управлението на това наследство⁴⁰.

В заключение, цялостният текст на Конвенцията е базиран на необходимостта от предприемане на мерки по насърчаване от страна на държавите страни на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политиките и законодателството в областта на нематериалното културно наследство и следва да бъде тълкуван в този смисъл. Ето защо, едно адекватно и пълно прилагане на Конвенцията на национално ниво би могло да се постигне единствено чрез изменение на нормативните актове, които не предвиждат такова участие в достатъчно голяма степен, както и създаването на съответните политики.

3. Оперативни насоки относно имплементирането на Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство

Оперативните насоки на ЮНЕСКО относно имплементирането на Конвенция за опазване на нематериалното културно наследство в още по-голяма степен подчертават и извеждат на преден план централната роля на обществото и гражданското участие в опазването на нематериалното културно наследство, заключение, което се извежда от техния подробен анализ.

Така например, съгласно Оперативните насоки, един от задължителните критерии за вписване на елемент в Списъка на нематериалното културно наследство, което се нуждае от спешна помощ е същият да бъде номиниран *с възможно най-широко участие на общността, групата или, ако е приложимо, заинтересованите лица и с тяхното свободно, предварително и информирано съгласие*⁴¹.

Също така, критерии за вписване на елемент в Представителния списък на нематериалното културно наследство на човечеството е отново *той да бъде номиниран с възможно най-широко такова участие и със съгласието на гореспоменатите групи*⁴².

Оперативните насоки поставят и критерии за избор на програми, проекти и дейности, които най-добре отразяват принципите и целите на Конвенцията, като такива са тези, които се изпълняват или са били осъществени *с участието на общността, групата или,*

⁴⁰ Чл. 15 Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство

⁴¹ Chapter I Safeguarding of the intangible cultural heritage at the international level, cooperation and international assistance/ I.1 Criteria for inscription on the List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding.

⁴² Chapter I Safeguarding of the intangible cultural heritage at the international level, cooperation and international assistance/ I.2 Criteria for inscription on the Representative List of the Intangible

Cultural Heritage of Humanity.

ако е приложимо, заинтересованите лица и с тяхното свободно, предварително и информирано съгласие⁴³.

Глава III на Оперативните насоки разглежда именно и участието на *общности, групи и, когато е приложимо, на физически лица* в имплементирането на Конвенцията и в този смисъл в изпълнението на международното законодателство в тази област в духа на гореспоменатите чл. 11 и чл. 15 на Конвенцията, като насърчава държавите страни по Конвенцията да установят функционално и допълващо сътрудничество между *общностите, групите и, където е приложимо, физическите лица, които създават, поддържат и предават нематериално културно наследство*. Още повече, по отношение на гражданското участие в опазване на НКН, текстът на глава III насърчава държавите страни да създадат консултативен орган или координиращ механизъм *за улесняване на участието на гражданското общество* в идентифициране и определяне на различните елементи на нематериалното културното наследство, намиращи се на техните територии, тяхната инвентаризация, отстраняване на елемент на нематериалното културно наследство от един списък на ЮНЕСКО или прехвърлянето му в друг и др.⁴⁴

В същото време, Оперативните насоки посочват, че страните членки трябва да включват съответните *неправителствени организации в този сектор в имплементирането на Конвенцията*, в идентифицирането и определяне на нематериално културно наследство и в други подходящи мерки за опазване, в сътрудничество и координация с други участници, участващи в прилагането на Конвенцията⁴⁵.

Тези и останалите мерки, предвидени в глава III на Оперативните насоки биха могли да се разглеждат като основополагащи за създаване на законодателство и политики в областта на НКН, които насърчават активното гражданско участие чрез партньорско управление с гражданите и бизнеса.

Именно това е заложено и в Глава VI на Оперативните насоки, засягаща защитата на НКН и устойчиво развитие на национално ниво. Съгласно разпоредбите на тази глава, държавите страни следва да положат усилия за *осигуряване на възможно най-широко участие на общности, групи и, където е приложимо отделни физически лица*, които създават, поддържат и предават такова наследство, и да ги включват активно в разработването и изпълнението на такива планове, политики и програми.

⁴³ Chapter I Safeguarding of the intangible cultural heritage at the international level, cooperation and international assistance/ I.3 Criteria for selection of programmes, projects and activities that best

reflect the principles and objectives of the Convention

⁴⁴ Chapter III Participation in the implementation of the Convention/ III.1 Participation of communities, groups and, where applicable, individuals, as well as experts, centres of expertise and research institutes

⁴⁵ Chapter III Participation in the implementation of the Convention/ III.2 Non-governmental organizations and the Convention

Държавите страни следва да се стремят да гарантират, че техните планове и програми за опазване на НКН включват *напълно всички сектори и слоеве на обществото* в съответствие с чл. 11 на Конвенцията.⁴⁶

Б) Съвет на Европа

В процеса по опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие, важна роля играят и разработените от страна на Съвета на Европа документи.

Съветът на Европа е политическа организация, създадена през 1949г., в която членуват 47 държави, сред които откриваме и 28-те членки на Европейския Съюз. България е член на Съвета на Европа от 7 май 1992 г. Съветът на Европа има статут на наблюдател в ООН и редовно присъства в неговото Общото събрание.

Сред основните цели на Съвета на Европа се откроява развитието на разбирането за европейска идентичност, основаваща се на споделени ценности и включваща различни култури, ето защо той има важна роля в опазването на общото европейски културно наследство и сътрудничеството на държавите-членки в тази област.

Сред най-значимите документи на Съвета на Европа в областта на нематериалното културно наследство се открояват следните:

1. Европейска културна конвенция

Европейската културна конвенция от 19 декември 1954 е ратифицирана със закон, приет от Великото Народно събрание на 14 август 1991 г. - дв. бр. 70 от 1991 г. в сила за Република България от 2 септември 1991 г.

Основното задължение, което поема всяка от страните, е предприемане на необходимите мерки за запазване и насърчаване развитието на техния национален принос в общото културно наследство на Европа⁴⁷.

Документът задължава държавите да насърчават сред своите граждани изучаването на езиците, историята и цивилизацията на другите договарящи страни, както и да улесняват движението и обмена на лица, както и на предмети с културна стойност с оглед прилагането на основните цели на Конвенцията⁴⁸.

⁴⁶ Chapter VI Safeguarding intangible cultural heritage and sustainable development at the national level/174

⁴⁷ Чл. 1 Европейската културна конвенция

⁴⁸ Чл. 2 Европейската културна конвенция

2 Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото

На следващо място се откроява Рамковата конвенция за значението на културното наследство за обществото, която е приета на 27 октомври 2005 и влиза в сила на 1 юни 2011 година. Същата е подписана от Република България, но понастоящем не е ратифицирана от страна на нашата държава.

За целите на тази Конвенция културно наследство е определено като “група от ресурси, наследени от миналото, които хората идентифицират, независимо от собствеността върху тях, като отражение или израз на техните постоянно развиващи се ценности, вярвания, знания и традиции. То включва всички аспекти на културната среда, получени в резултат на взаимодействието между хора и места в течение на времето”⁴⁹;

Конвенцията също така извежда важни дефиниции за общност с наследство и общо наследство на Европа, съответно в разпоредбите на чл. 2 и чл. 3.

Относно гражданското участие в опазването на нематериалното културно наследство е важно да се спомене, че страните, приели Конвенцията се задължават да разработват правните, финансовите и професионалните рамки, които да позволяват осъществяването на съвместни действия от страна на държавни органи, експерти, собственици, инвеститори, дружества, *неправителствени организации и на гражданското общество*, както и иновационни подходи за сътрудничеството на държавните органи с другите заинтересовани страни⁵⁰.

Страните се задължават да окуражават неправителствените организации, свързани с консервация на културното наследство и да действат в интерес на обществото⁵¹.

Важен текст от Конвенцията във връзка с гражданското участие е член 12 относно достъпа до културно наследство и демократично участие, който задължава страните да окуражават *всеки един да участва процеса на идентифициране, проучване, тълкуване, опазване, консервация и представяне на културното наследство*, както и публичното обсъждане и дискусии върху възможностите и предизвикателствата, които се поставят от културното наследство.

В този смисъл, трябва да се отбележи, че Конвенцията не ограничава гражданското участие в процеса на идентифициране и опазване на културното наследство до определен кръг субекти, а дава широка формулировка като обвързва страните със задължението да предоставят възможност на широката общественост за участие в тези процеси.

Ратифицирането на Рамковата конвенция от страна на България е една от ключовите препоръки на настоящия анализ за целите на повишаване на гражданското участие в областта на нематериалното културно наследство, тъй като същата, както самият Съвет на Европа я определя “подчертава важните аспекти на наследството, така както те са

⁴⁹ Чл. 2 Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото

⁵⁰ Чл. 11 Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото

⁵¹ Чл. 11 Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото

относими към правата на човека и демокрацията. Тя насърчава по-широко разбиране за наследството и неговата връзка с общностите и обществото⁵².

3 Декларацията от Намюр

Декларацията от Намюр е приета от Комитета на Министрите, отговорни за културното наследство, на конференцията на Съвета на Европа, състояла се на 23-24 април 2015 г. в Намюр, Белгия, като изрично признава приноса на Съвета на Европа за опазването и подобряването на културното наследство, както и усилията на Европейския съюз за поставяне на акцент в същата област.

Документът декларира културното наследство за ключов компонент на европейската идентичност от обществен интерес и акцентира върху необходимостта от изготвянето на стратегия за културното наследство на Европа, която впоследствие всяка държава да внедри в съответствие със своето относимо законодателство. В този смисъл, Декларацията е предшестваща Стратегия за културното наследство в Европа през 21-и век.

В тази декларация се отправят предложения за обединяващи и консенсусни теми, сред които като проблем се споменава *и необходимостта от насърчаване на управлението чрез участие (гражданско, бел. автор), с цел идентифициране и управление на културното наследство*⁵³.

Във връзка с това като насока за стратегията се маркира именно *необходимостта от по-засилено включване на гражданското общество и избраните му представители*, необходимостта да се даде възможност на гражданите да развият или възвърнат чувството си за собственост на наследството, да бъдат предприети действия в духа на Рамковата конвенция за значението на културното наследство за обществото, да се създадат условия за диалог и да се установят партньорства с национални и международни институции и с неправителствените организации и да се контекстуализират конвенциите и други референтни текстове като се гарантира по-доброто им прилагане⁵⁴.

4 Стратегия за културното наследство в Европа през 21-и век

Стратегията за културното наследство в Европа през 21-и век е приета от Съвета на Европа на 22 февруари 2017 г. Основна цел на Съвета е постигането на единство между държавите-членки, която би могла да бъде преследвана чрез съвместни действия в областта на културата и културното наследство, наред с други способности.

⁵² <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/faro-convention>

⁵³ The Namur Declaration/ Guidelines for the European Cultural Heritage Strategy for the 21st century

⁵⁴ The Namur Declaration/ Guidelines for the European Cultural Heritage Strategy for the 21st century

Стратегията подчертава не само пионерските усилия на Съвета на Европа в областта на културното наследство, но и решаващия принос на други международни организации и особено на ЮНЕСКО за опазването и съхранението на културното наследство.

В преамбюла на Стратегията се споменава, че същата се явява продължение и доразвива гореспомената Декларация от Намюр.

Като основна структура документът се състои от препоръка на Комитета на министрите относно Стратегия за културното наследство в Европа през 21-и век и Анекс към нея, в който се изреждат конкретни препоръки за действия и мерки в тази област.

Стратегията се базира на три основни компонента, които са и посочени и като т.нар. “области на сближаване” на държавите и това са: социален компонент, териториално и икономическо развитие, знание и образование. Въпреки че отделните компоненти си взаимодействат помежду си, за всеки един от тях Стратегията формулира конкретни предизвикателства, действия и препоръки.

За целите на настоящия анализ ключова роля играе т.нар. “социален компонент”, който съгласно текста на Стратегията, се фокусира върху връзката между културното наследство и гражданското общество, от една страна, а от друга върху предаването и споделянето на демократични ценности посредством управление чрез участие⁵⁵.

Сред конкретните препоръки към държавите-членки в областта на социалния компонент се открояват посочените по-долу, които биха могли да се разглеждат като активни механизми за повишаване на гражданското участие в опазване на нематериалното културно наследство:

- Препоръка S6 за създаване на подходяща рамка, която *да предостави възможност на местните власти и общности да предприемат действия в полза на тяхното наследство и управлението му.*

Съгласно тази препоръка, гражданите следва да имат възможност да изразяват своите очаквания и да участват в управлението на своето наследство.

Като конкретни действия по прилагането на тази препоръка, Стратегията разглежда необходимостта от *адаптация на съществуващите закони и процедури с цел да се развият партньорства между различните нива на власт, местните власти и всички заинтересовани страни.* Също така, се споменава необходимостта *гражданите да бъдат поканени да вземат участие в инвентаризациите на наследството, проучванията и защитните дейности,* като впоследствие биват утвърдени от експерти, за да се гарантира адекватно ниво на качество на тези дейности.

Следва да се използват всички възможни средства за *улесняване на участието на гражданите в процеса на идентифициране, изучаване, тълкуване, защита, съхраняване*

⁵⁵ EUROPEAN CULTURAL HERITAGE STRATEGY FOR THE 21ST CENTURY/ IV. THREE PRIORITY COMPONENTS AND FOUR INTERFACES (AREAS OF CONVERGENCE)

и представяне на културното наследство, както и да се изготвят харти относно участието на общностите, носители на наследството в публичните действия.

- Препоръка S10 Улесняване и насърчаване на (публични и частни) партньорства в проекти за популяризиране и опазване на културното наследство.

Съгласно тази препоръка, би било целесъобразно да се развият публично-частни партньорства по проекти за популяризиране на наследството и опазване на природата. Според текста на Стратегията управлението чрез участие предполага *участието на гражданското общество и гражданите в различните етапи на процеса от първоначалната идея до изпълнението и финансирането.*

Като конкретни действия в тази област, наред с други, се посочват и идентифициране фирми, които биха могли да се интересуват от партньорство за насърчаване на наследството и насърчаване на финансов принос от страна на гражданите за проекти, свързани с наследството, които ги засягат, за да се създаде чувство за отговорност и да се заздравят връзките с културните институции и публичните органи (напр. „crowdfunding“).

От горепосоченото е видно, че една от основните цели на Европейската стратегия за културно наследство за 21-ви век е включването на всички заинтересовани страни и в частност на гражданското общество и неправителствените организации в процесите по опазване на нематериалното културно наследство.

5 Резолюция 2269 (2019) Опазване и укрепване на нематериалното културно наследство в Европа

Резолюция 2269 (2019) относно опазване и укрепване на нематериалното културно наследство в Европа е приета от Парламентарна асамблея на Съвета на Европа на 1 март 2019 г.

Асамблеята приветства широкото ратифициране на Конвенцията на ООН за опазване на нематериалното културно наследство и припомня, че Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото на Съвета на Европа *насърчава по-широко разбиране по отношение на нематериалното културно наследство и неговата връзка с общностите и обществото.*

Резолюцията отново споменава гражданското участие в опазването на НКН, като акцентира върху факта, че както Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство, така и Рамкова конвенция за значението на

културното наследство за обществото на Съвета на Европа коректно подчертават идеята за възможно най-широко участие на заинтересованите общности, групи и лица⁵⁶.

Парламентарната асамблея на Съвета на Европа изразява становище, че са необходими модели и методи за управление чрез участието, с цел създаване на справедливо и осъществимо участие на общността.

В тази връзка Асамблеята отправя, измежду други, следните препоръки към държавите-членки:

- да подпишат и ратифицират Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство и Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото, ако все още не са направили това, както и да разработят национални стратегии за опазване и засилване на ролята на НКН в съответствие с принципите, залегнали в тези конвенции;
- да създадат платформи за сътрудничество и участие с цел инвентаризации на НКН, както и да се разработят модели и методи за управление чрез участие с цел създаване на справедливо и осъществимо участие на обществото.

В) Актове на правото на Европейския съюз

1. Декларация относно европейската идентичност, приета от държавни и правителствени ръководители на 14 декември 1973 г. в Копенхаген

Декларацията относно европейската идентичност прокламира основополагащите ценности на 9те държави-членки към този момент, които впоследствие намират своето отражение в текстовете на учредителните договори на Европейския Съюз.

Сред тези основополагащи ценности се споменава изрично културното разнообразие в рамките на обща европейска цивилизация. Така например, културният плурализъм като основен принцип на Съюза се наблюдава в текста на чл. 4 на Договора за Европейския Съюз (ДЕС), където се споменава, че Съюзът зачита равенството на държавите-членки пред Договорите, както и националната им идентичност, както и в чл. 167 от Договора за функциониране на Европейския Съюз (ДФЕС) (предишен член 151 от ДЕО), в който изрично се посочва, че Съюзът допринася за разцвета на културите на държавите-членки, като зачита тяхното национално и регионално многообразие и същевременно извежда на преден план общото културно наследство. Последният споменат текст също така заявява, че Действията на Съюза са насочени към насърчаване на сътрудничеството между държавите-членки и, ако е необходимо – подкрепа и допълване на техните действия в редица области, между които е и *опазването и закрила на културното наследство от европейско значение*.

⁵⁶ Resolution 2269 (2019) Safeguarding and enhancing intangible cultural heritage in Europe/ 4.

2 Европейска рамка за действие относно културното наследство

Този документ на Европейската Комисия от 5 декември 2018 г. се базира на 5 основни стълба, първият, от които е културно наследство за приобщаваща Европа: участие и достъп за всекиго.

Документът споменава предприетите до този момент действия за осигуряване на гражданско участие и ангажиране на обществото с дейности, свързани с културното наследство и изтъква като следваща група от действия, които следва да бъдат предприети в тази посока: *ангажиране на широката общественост*, включително чрез цифрови средства, ангажирането на ученици и предоставянето на възможности за действие на младите хора, както и премахване на пречките за достъп до културното наследство⁵⁷.

3 Заключение относно културното наследство като стратегически ресурс за устойчива Европа

В Заключение относно културното наследство като стратегически ресурс за устойчива Европа, Съветът на ЕС приканва държавите-членки и Комисията в съответствие с тяхната компетентност и принципа на субсидиарност да засилят *диалога със заинтересованите страни в областта на културното наследство* с цел да идентифицират и въведат координирани политики и действия за устойчиво управление и развитие на културното наследство, както и да насърчават сътрудничеството с международни и междуправителствени организации, по-специално със Съвета на Европа⁵⁸.

В същото време, Съветът на ЕС приканва държавите-членки и Комисията да насърчават създаването на мрежи и партньорствата между културното наследство и други области, в които се предприемат политики, както и между публични и частни участници в тези области и на различни нива на управление⁵⁹.

4 Заключение на Съвета на ЕС относно основано на участието управление на културното наследство

Чрез тези Заключение Съветът на ЕС приканва държавите-членки да разработят рамки за управление на много равнища и *с участието на множество заинтересовани страни*, които отчитат културното наследство като споделен ресурс, чрез засилване на връзките между местните, регионалните, националните и европейските равнища на управление на

⁵⁷ European Framework for Action on Cultural Heritage/ 5.1. PILLAR 1: CULTURAL HERITAGE FOR AN INCLUSIVE EUROPE

⁵⁸ Conclusions on cultural heritage as a strategic resource for a sustainable Europe/ 10

⁵⁹ Conclusions on cultural heritage as a strategic resource for a sustainable Europe/ 21.

културното наследство и при надлежно спазване на принципа на субсидиарност, така че се предвиждат ползи за хората на всички равнища.

Също така, Съветът на ЕС приканва държавите-членки да *насърчават включването на съответните заинтересовани страни* като създадат възможност за *тяхното участие на всички етапи от процеса на вземане на решения*⁶⁰.

5 Резолюция на Европейския парламент от 8 септември 2015 г. за интегриран подход към културното наследство на Европа

Чрез този документ Европейският парламент отправя искане към държавите-членки да гарантират разработването на правни инструменти, които да позволяват алтернативни модели на финансиране и администриране, като например *участие на общността, участие на гражданското общество и публично-частни партньорства с цел осъществяване на действия, свързани с културното наследство* (консервация, реставрация, опазване и популяризиране)⁶¹.

Констатации:

Съгласно чл.5, ал.4 от Конституцията на Република България международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България, са част от вътрешното право на страната. Те имат предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат.

Както се вижда от коментираните по-горе актове Република България е ратифицирала по-голямата част от тях и те са част от вътрешното ни право. Изключение прави Рамковата конвенция за значението на културното наследство за обществото от 2005 г. на Съвета на Европа (по известна като Конвенция от Фаро), която е подписана от Република България, но не е ратифицирана и в този смисъл не е част от вътрешното ни право. Текстовете на тази Конвенция имат значение за по-широкото включване на гражданското общество в процесите на опазване на културното наследство и по-конкретно за създаването на възможности за директното, а не опосредено участие на широката общественост. С приемането и ратифицирането на Конвенцията Р България би се задължила да разработи правна и финансова рамка, която да позволи провеждането на повече съвместни дейности между държавните институции, бизнеса и неправителствените организации на гражданското общество.

Ратифицирането на разглежданите международни актове, макар да ги прави част от приложимата правна рамка се оказва недостатъчно за ефективното прилагане на

⁶⁰ Заклучения на Съвета относно основано на участието управление на културното наследство

(2014/C 463/01)/ 22.

⁶¹ Резолюция на Европейския парламент от 8 септември 2015 г. за интегриран подход към културното наследство на Европа (2014/2149(INI))/ 15.

заложените в тях основни начала, набор от стандарти и принципи на национално ниво. В голяма степен на вътрешното законодателство на държавата е оставена задачата да детайлизира правната си уредба така, че да осигури конкретното прилагане на съдържащите се в международните документи принципни заявления и цели.

С изложения по-долу преглед на националното законодателство в областта на нематериалното културно наследство се търси отговор доколко са създадени правни механизми за прилагането на международните актове на практика, доколко законодателната уредба е актуална и хармонизирана и по-конкретно в каква степен е осигурено гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство.

3.4.1.2 Национално законодателство в областта на нематериалното културно наследство

Извършеният по-горе преглед на основни международни актове в областта на нематериалното културно наследство има за цел да подпомогне и насочи анализа на действащата национална правна рамка с цел открояване на пропуски и празнини, чрез преодоляване на които законодателството в областта на нематериалното културно наследство би осигурило по-ефективни механизми за своевременно и точно идентифициране и последващо опазване на традициите за поколенията.

За повече прегледност и яснота, прегледът на вътрешното законодателство е структуриран на тематични групи. Част от изводите и констатациите са направени при обсъждането на съответния нормативен акт, но обобщено са изведени в отделен раздел VI – „Изводи и препоръки“.

В отделна точка са разгледани институциите и техните правомощия, като представянето им е в табличен вид.

Темата за включването на гражданското общество в процесите на опазване на нематериалното културно наследство е застъпена при коментара на отделните нормативни актове, когато това е приложимо, но отделно е разгледана в отделен раздел V, като там са разгледани и приложимите базови принципи и правила на включване на гражданското общество извън конкретното секторно законодателство.

A) Секторно законодателство

1 Закон за закрила и развитие на културата (ДВ, бр. 50 от 01.06.1999 г.)

Със Закона за закрила и развитие на културата е създадена базовата нормативната рамка на държавната политика в областта на културата. Въведени са основните принципи и приоритети на закрила и развитие на културата, които в по-голямата си част са относими и към политиката за опазване на нематериалното културно наследство като например –

„демократизъм на културната политика“, „децентрализация на управлението и финансирането на културните дейности“, „опазване и обогатяване на културно-историческото наследство, съхраняване на българския книжовен език, традиции и обичаи“, „поощряване на дарителството, меценатството и спонсорството в областта на културата“⁶². Законът се ограничава в това да посочи основните принципи на националната политика за култура, но не конкретизира по какъв начин същите могат да бъдат реализирани на практика. Липсата на конкретни правила и механизми за осъществяването и прилагането на тези принципи може да бъде отчетено като недостатък на нормативната уредба, тъй като от една страна нормативно са закрепени важни и международно признати основни начала в областта на културната политика, но от друга законодателно този процес не е доведен до край и в този смисъл рискът от липсата на тяхната реализация на практика е реален.

Законът регламентира правния статут на културните организации, както и отделните видове според формата им на собственост – държавни, общински, частни и със смесено участие. Предвидено е, че културните институти могат да бъдат държавни, общински, регионални и се създават със специален закон или с акт на орган на изпълнителната или местната власт.

В разпоредбите на чл. 10 и 11 от Закона е създадена правна възможност за участие на гражданското общество в дейности по създаване, разпространение и опазване на културни ценности чрез създаването на частни културни организации и творчески съюзи. Дейност като частна културна организация могат да упражняват лица, регистрирани по реда на Търговския закон, на Закона за юридическите лица с нестопанска цел или на Закона за кооперациите, както и чуждестранни лица, учредени в съответствието със законодателството на държава-членка на ЕС или на друга държава от Европейското икономическо пространство и Швейцария. Важна е разпоредбата на чл. 12, с която се гарантира равнопоставеността на частните културни организации и организации със смесено участие с останалите (държавни, общински организации) при участието за субсидия по творчески проекти и програми. Така предвидената възможност за участие на широк кръг частноправни субекти в културната политика на страната, следва да бъде отчетена като добра правна основа за включването на гражданското общество и в политиката по опазване на нематериалното културно наследство. В тази си част законът демонстрира съгласуваност и с международната уредба, изискваща максимално широко включване на гражданите и гражданското общество в провеждането на националната културна политика.

В Закона за закрила и развитие на културата също така са разписани финансиращите функции на Министерство на културата, която институция се явява основен разпределител на средства от държавния бюджет. Предвидени са и други инструменти за разпределение на средства чрез Национален фонд „Култура“ към Министерство на културата и Общинските фондове „Култура“ на местно ниво.

⁶² Чл. 2 от Закон за закрила и развитие на културата, обн. ДВ., бр. 50 от 01.06.1999 г.

Като съществен пропуск може да бъде отчетена липсата на конкретна уредба за финансиране на културата от частни физически и юридически лица, както и правна уредба на алтернативни форми на финансиране като дарителство и спонсорство.

2 Закон за културното наследство (ДВ, бр. 19 от 13.03.2009 г., в сила от 10.04.2009 г.)

С приемането на Закона за културното наследство (ЗКН) през 2009 г. са дава дефиниция на понятието „културно наследство“, определя се съдържанието и обхвата му и се регламентират основните сфери на неговото опазване. Официално в българското законодателство се дава легална дефиниция на културното наследство, а именно - *„нематериалното и материалното недвижимо и движимо наследство като съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет, национална идентичност и имат научна или културна стойност“*⁶³. Също така, в чл.6 от ЗКН е определен предметният обхват на културното наследство, чрез изчерпателно изброяване на обектите, които съдържа, които държавата опазва и върху които тя разпростира своята закрила, каквато е и целта на закона, формулирана в чл.3 от него. Сред изброените обекти са и тези на нематериалното културно наследство, а именно *„народни занаяти (т.9), усна традиция и език (т. 12), обичаи, обреди, празненства, ритуали и вярвания (т.14), музика, песни и танци (т. 15), народна медицина (т. 16), кулинарни и етноложки традиции (т. 17), народни игри и спортове (т. 18).“*

В Закона за културното наследство (чл. 7) получава регламентация и статутът на културните ценности, като видно от ал. 1 и ал. 2 те обхващат както материалните, така и нематериалните свидетелства за човешко присъствие и дейност, което е от значение за индивида, общността или обществото и има научна или културна стойност.

Понятието за нематериалното културно наследство получава своята конкретизация с Глава III от Закона – „Нематериално културно наследство“, посветена на него. В чл. 42, ал. 1 е посочено, че под понятието „нематериално културно наследство“ следва да се разбира следното: *„1. усни традиции и форми на изразяване, включително и езикът като носител на нематериално културно наследство; 2. художествено-изпълнителско изкуство; 3. социални обичаи, обреди и празненства; 4. знания и обичаи, които се отнасят до природата и вселената; 5. знания и умения, свързани с традиционните занаяти.“*

Останалите текстове от Глава III от ЗКН, посветени конкретно на уредбата на нематериалното културно наследство имат устройствено значение. Предвидено е създаването на регистър на нематериалното културно наследство, който да се води от Министерство на културата по ред, определен с наредба на министъра на културата⁶⁴. Предвидено е също така създаването на Национален съвет за нематериално културно наследство към министъра на културата и са определени неговите основни функции, като

⁶³ Чл. 2 от Закон за културното наследство обн. ДВ, бр. 19 от 13.03.2009 г., в сила от 10.04.2009 г., с изменения.

⁶⁴ Наредба №1 от 08.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България, издадена от министъра на културата, обн., ДВ, бр. 45 от 18.05.2013 г., в сила от 18.05.2013 г.

неговия състав, функции и дейността му се определят с правилник, издаден от министъра на културата⁶⁵.

Със Закон за изменение и допълнение на Закона за културното наследство, обн. в ДВ, бр. 1 от 2019 г. е създаден нов чл. 43а, съгласно който при класификацията и категоризацията на дадено нематериално свидетелство като културна ценност се прилагат съответно правилата на глава шеста, раздел II от закона, а именно прилагат се разпоредбите за движимото културно наследство. Съответното препращане предполага едно „нагаждане“ на нормите за движимите културни ценности към всеки отделен случай на разглеждане на дадено нематериално свидетелство като културна ценност. Това може да създаде разнопосочна практика при правоприлагането и е препоръчително развитието на нормативната уредба в посока разработване на норми, които отчитат спецификата на обектите на нематериално културно наследство при тяхната идентификация, класификация и категоризация.

Заедно с Конвенцията на ЮНЕСКО от 2003 г. този нормативен акт има основополагащо значение за регламентацията на система за опазване на нематериалното културно наследство. Чрез приемането на закона е възприет базовия принцип и на Конвенцията, а именно че е необходимо специално отношение към традиционната култура на българския народ. В закона нормативно е утвърдено и определението на ЮНЕСКО, като използваното до този момент понятие „фолклор“ вече става част от по-широкото понятие „нематериално културно наследство“.⁶⁶

3 Наредба №1 от 08.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България (обн. ДВ, бр. 45 от 18.05.2013 г., в сила от 18.05.2013 г.)

На основание чл. 42, ал. 2 от Закона за културното наследство министърът на културата издава Наредбата, с която определя редът за водене на регистъра на нематериалното културно наследство. Регистърът е публичен и е разделен на две части – национална листа и регионални листи (на ниво област). Регионалните листи са организирани по раздели, като всеки от тези раздели обхваща различна област от нематериалното културно наследство – „традиционни празници и обреди“, „традиционно пеене и свирене“, „традиционно танцуване и детски игри“, „традиционно разказване“, „традиционни занаяти, домашни дейности и поминъци“, традиционна медицина“⁶⁷.

В чл. 8, ал. 1 от Наредбата са посочени лицата, които имат право да отправят предложение за вписване в регистъра на нематериалното културно наследство и това са:

- читалищата;

⁶⁵ Правилник за състава, функции и дейността на Националния съвет за нематериално културно наследство към министъра на културата, издаден от министъра на културата, обн., ДВ, бр. 45 от 18.05.2013 г.

⁶⁶ Велев, Венцислав. Политики за опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство. Издателство „За буквите – О писменехъ“, София, 2013.

⁶⁷ Чл. 5, ал. 3 от Наредба №1 от 08.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България

- музеите;
- локален център за нематериално културно наследство или
- Национален център за нематериално културно наследство при Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей на Българска академия на науките.

Същите лица са оправомощени и да правят предложение за отписване на елементи от регистъра за нематериално културно наследство.

Вписването и отписването от Регистъра на нематериалното културно наследство е едно от най-съществените проявления на политиката по опазване на нематериалното културно наследство. Най-логично е предложението да могат да идват „отдолу“, от общността и след това по утвърдената законово процедура същото да бъде оценено от лицата, притежаващи съответната експертиза. Ограниченият кръг лица, които могат да правят предложения, се явява нормативна пречка за широко включване на гражданското общество в политиката по идентифициране и опазване на нематериалното културно наследство. На практика отделният гражданин или група от граждани може да направи предложение само опосредено – през изброените в чл. 8 от Наредбата лица. Нормативно липсва заложената процедура, която да разписва как да стане това и да вменява задължения на читалищата, музеите и др. посочени да разгледат, оценят и да се съобразят с предложенията на отделни граждани и представители на общности.

4 Правилник за състава, функциите и дейността на Националния съвет за нематериално културно наследство към министъра на културата

Издадения от министъра на културата Правилник за състава, функциите и дейността на Националния съвет за нематериално културно наследство към министъра на културата е акт с устройствен характер уреждащ статута му на постоянно действащ орган с експертно-консултативни функции, специализирано в областта на нематериалното културно наследство.

Функциите на Националния съвет съгласно чл. 2, ал. 2 от Правилника могат да бъдат определени като консултативни и методически. Съществена е вменената му роля в процедурата по утвърждаване на елементите на нематериалното културно наследство за Националната представителна листа на нематериалното културно наследство, за Националната спешна листа, за допълване на Националния регистър на нематериалното културно наследство, както и за статута и правилника за функциониране на Националната система „Живи човешки съкровища“ – България. Националният съвет разглежда предложенията за вписване в регистъра на нематериалното културно наследство на Р България и предлага членове на комисията по чл. 9, ал. 1 от Наредбата по чл. 42, ал. 2 от Закона за културното наследство.

С Правилника се определя и съставът на съвета, в които се включват учени, представител на общностите – носители на нематериалното културно наследство, представител на читалищната общност, представител на регионалната мрежа на музеите, главният секретар на Националната комисия на ЮНЕСКО, представители на Министерство на

културата, на висши учебни заведения, на Регионалния център за опазване на нематериално културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и Националното сдружение на общините в България.

5 Методика и указания за попълване на националния регистър⁶⁸

Методиката е разработена от екип от учени към ИЕФЕМ при БАН. Същата не представлява нормативен акт по смисъла на Закона за нормативните актове, но в тях е предвидено провеждането на Националната система „Живи човешки съкровища – България“, на базата на която се осъществява попълването на Националната представителна листа на елементите на нематериалното културно наследство, както и на регионалните такива листи. През разписаната процедура на практика се постига идентифицирането на елементи, които да бъдат подложени на специална протекция и опазване от страна на държавната и местните власти, както и предложени за вписване в Световната листа изградена и поддържана от ЮНЕСКО. Освен методиката и указанията, са изготвени още и критерии за номиниране, типов формуляр за кандидатстване, както и ръководство за попълване на типовия формуляр за кандидатстване.

Съгласно методиката правото на номинации е предоставено единствено на българските читалища и местните музеи. За справка – в чл. 8, ал. 1 от Наредба за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България освен тях право на номиниране имат и съществуващите локални центрове за нематериално културно наследство и Националния център за нематериално културно наследство при ИЕФЕМ при БАН.

6 Закон за народните читалища (ДВ, бр. 89 от 1996)

Особено значение за процесите на опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство имат читалищата. Правният статут, учредяването, видовете, функциите, управлението и финансирането на читалищата се урежда със Закона за народните читалища.

Читалищата са определяни като първообраз на гражданското общество в страната, една от най-традиционните организации на български народ. Тяхното създаване датира отпреди повече от 160 години.

Съгласно закона народните читалища са традиционни самоуправляващи се български културно-просветни сдружения в населените места, които изпълняват и държавни културно-просветни задачи. По своята правна форма те са юридически лица с нестопанска цел, създадени по силата на специален закон.

Читалищата се създават от самите общности, като съгласно чл. 2, ал. 1 в тяхната дейност могат да участват всички физически лица без оглед на ограничения на възраст и пол, политически и религиозни възгледи и етническо самосъзнание. Съществената роля, която те играят в процеса на идентифициране, предаване и опазване на нематериалното културно наследство произтича най-напред от основните цели, които читалищата имат, а именно: „запазване на обичаите и традициите на българския народ“, „развиване и

⁶⁸ <https://bulgariaich.com/?act=content&rec=106> (последно посетен на 21.08.2019 г.)

подпомагане на любителското художествено творчество“, „събиране и разпространяване на знания за родния край“⁶⁹.

Читалищата са определени нормативно, заедно с музеите, като основни субекти, участващи в процеса по идентификация на елементи на нематериалното културно наследство. Предвид тяхната структура и устройство именно читалищата стоят най-близо до хората, до общността и представляват гражданското общество. И макар в дейността на читалищата участие да може да взема всеки, не са предвидени правила, по които лица могат да отправят предложения за включване на елемент в регистъра на нематериалното културно наследство. Не е утвърдена нормативно процедура, по която едно читалище стига до решение дали да направи предложение по реда на чл. 8, ал. 1 от Наредбата за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България и какво да бъде това предложение.

Предвидените в закона механизми за финансиране са предимно от бюджета по линията на делегираните от държавата на общините дейности. Ежегодно в държавния бюджет се предвиждат средства за подпомагане на читалищната дейност, които се предоставят чрез общинските бюджети. По отношение на предоставяните им субсидии обаче липсват ясни нормативно заложен критерии. Препоръчително е да се обсъди разширяването на упражнявания публичен контрол върху дейността им с идея да се обвърже финансирането им с постигнатите от тях резултати.

⁶⁹ Чл. 3 от Закона за народните читалища

Фигура 1 Процедура за вписване в регистъра на нематериалното културно наследство на Република България

Б) Законодателство, свързано с финансиране на дейности в областта на нематериалното културно наследство

В областта на финансирането на дейностите в областта на нематериалното културно наследство е застъпено преди всичко държавното бюджетно финансиране.

В Закона за закрила и развитие на културата е предвидено как се осъществява финансирането на културните организации, осъществяващи дейности по създаване, разпространяване и опазване на културните ценности.

По-конкретно:

- Държавните културни институти са юридически лица на бюджетна издръжка, които се финансират от бюджета на Министерство на културата изцяло или частично, със средства от общинските бюджети, въз основа на сключени договори с Министерство на културата или с участието на други юридически или физически лица⁷⁰.
- Държавните културни институти към ведомства, извън Министерство на културата се финансират изцяло или частично от бюджета на съответното ведомство⁷¹.
- Държавните културни институти с национално значение се финансират изцяло и приоритетно от бюджета на Министерство на културата⁷².
- Общинските културни институти се финансират от общинския бюджет⁷³.
- Регионалните културни институти се финансират от общините, на чиято територия са седалищата им, като за тяхната издръжка се осигуряват целево допълнителни средства от държавния бюджет и от вноски, които правят в бюджетите им и общините, на чиято територия регионалните културни институти развиват дейност, като техният размер се определя ежегодно с решение на съответните общински съвети⁷⁴.

Във влезлия в сила от 01.01.2016 г. Глава Пета, раздел Ia е направен опит да се въведе конкретизация относно финансирането на държавни културни институти в областта на културното наследство и библиотечното дело.

⁷⁰ Чл. 5, ал. 2 от Закона за закрила и развитие на на културата

⁷¹ Чл. 6, ал. 2 от Закона за закрила и развитие на на културата

⁷² Чл. 7, ал. 3 от Закона за закрила и развитие на на културата

⁷³ Чл. 8, ал. 2 от Закона за закрила и развитие на на културата

⁷⁴ Чл. 9, ал. 3 от Закона за закрила и развитие на на културата

Правните отношения на дарителството са уредени посредством създаване на Национален фонд „Култура“ съгласно глава 5, раздел II от Закона за закрила и развитие на културата.

Липсва конкретна уредба за финансиране на културата от частни физически и юридически лица, както и правна уредба на алтернативни форми на финансиране като дарителство и спонсорство.

1 Закон за националния дарителски фонд „13 века България“ (ДВ, бр. 12 от 09.02.2001)

С приемането на този закон се въвеждат правила и механизми за подпомагане на дарителската дейност, като чрез нейното развитие е създадена възможност за включване на гражданското общество и бизнеса (български и чуждестранен) във финансовото подпомагане на дейности по възстановяване и опазване на исторически и културни ценности, т.е. на материалното и нематериално културно наследство.

Законът за националния дарителски фонд „13 века България“ има характер на устройствен закон, който урежда създаването, структурата, дейността и финансирането на Фонда. Националният дарителски фонд „13 века България“ е юридическо лице със седалище в гр. София. За постигане на целите си фондът придобива безвъзмездно, управлява и се разпорежда с движими и недвижими имоти, финансови активи, права върху обекти на интелектуалната собственост, уникални и други произведения на изкуството, които се даряват или завещават от физически и юридически лица от страната и от чужбина в полза на фонда или са резултат от дейността на фонда. Националният дарителски фонд "13 века България" гарантира изпълнението на волята на дарителите⁷⁵.

2 Закон за меценатството (ДВ, бр. 103 от 23.12.2005 г., в сила от 23.12.2005 г.)

В този нормативен акт намира развитие и конкретна уредба принципът на поощряване на дарителството, меценатството и спонсорството в областта на културата. Законът урежда обществените отношения, свързани с безвъзмездното предоставяне на помощ от физическите и юридическите лица (меценати), но не създава реален механизъм за стимулиране на физическите и юридическите лица да подпомагат развитието на културата. Преобладаваща част от неговите норми са относно регистрацията на меценатите и на организациите, подпомагащи културата, изискванията за осъществяване и контрол върху тяхната дейност.

Като обекти, които да бъдат обхванати от финансовото подпомагане, Законът за меценатството посочва произведенията на културата. В чл. 3 е дадено неизчерпателно изброяване на различни произведения на културата, като от тях към нематериалното културно наследство може да бъде отнесено само посоченото в т. 7 „и народните художествени занаяти“. Тук би било хубаво да бъдат изброени повече форми на нематериално културно наследство, за да има повече яснота и разбиране, че меценатството не обхваща единствено материалното културно наследство.

⁷⁵ <https://fond13veka.org/?p=2&l=1> (Посетен последно на 25.08.2019)

В) Законодателство, свързано с документирането и опазването на нематериалното културно наследство

1. Законодателство, свързано с интелектуалната собственост

1.1. Закон за авторското право и сродните му права

Необходимостта от актуализиране на законодателната рамка с цел опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в неговото формулиране, изпълнение и мониторинг се наблюдава не само по отношение на законодателството в областта на нематериалното културно наследство *stricto sensu*, но и в областта на интелектуалната собственост, доколкото се откриват допирни точки между двете материи.

В този смисъл се произнася и Съветът на Европа в своята Резолюция 2269 (2019) относно опазване и укрепване на нематериалното културно наследство в Европа. Чрез текста на този документ Парламентарна Асамблеята на Съвета на Европа приканва ЮНЕСКО и Европейския съюз да си сътрудничат със Съвета на Европа в подкрепа на ефективното прилагане на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на НКН и Рамковата конвенция за значението на културното наследство за обществото, и по-специално да целят и “разрешаването на въпроси, свързани с притежанието и правата върху интелектуалната собственост, с цел предоставяне на отворени и достъпни данни чрез електронно документиране и предаване на НКН”⁷⁶.

В тази връзка, много от законодателствата на международно ниво предвиждат защита от неправомерно присвояване на нематериалното културно наследство или негови конкретни обекти чрез изричното им изключване от обхвата на авторското право и правото на индустриалната собственост. Това се постига чрез предвиждането на забраната за предоставяне на изключителни правата по смисъла на правото на интелектуалната и индустриалната собственост върху обекти на културното наследство.

Подобен подход е предприел и българският законодател.

На първо място, чл. 3 на Закона за авторското право и сродните му права (ЗАПСП) предвижда, че обект на авторско право би могло да бъде “всяко произведение на литературата, изкуството и науката, което е резултат на творческа дейност и е изразено по какъвто и да е начин и в каквато и да е обективна форма”. Важно е да се подчертае, че законът не говори непременно за материален израз на творбата, а за нейното обективизиране или извеждане извън субективното съзнание на автора.

⁷⁶ 6. The Assembly invites UNESCO and the European Union to co-operate with the Council of Europe in supporting the effective implementation of the ICH Convention and the Faro Convention, and in particular to: (...) 6.3. seek to resolve questions of *ownership and intellectual property rights* to provide open data within digital documentation and transmission of ICH.

При един първоначален прочит на горепосочената разпоредба би могъл да се направи погрешен извод, че стига да са спазени формалните изисквания на ЗАПСП, нематериалното културно наследство би могло да бъде защитено като обект на авторското право.

Въпреки това, авторското право по своята същност цели представянето на изключителни имуществени и неимуществени права върху едно произведение на едно лице- автор, като по този начин забранява използването му от всяко трето лице без изричното съгласие на автора. В този смисъл, подобна защитата на нематериалното културно наследство не би могла да съответства на неговата природа и цел, а именно да бъде предавано от поколение на поколение, като се „пресъздава постоянно от общностите и групите в зависимост от тяхната обкръжаваща среда, тяхното взаимодействие с природата и тяхната история и формира чувството им за самобитност и приемственост, като по този начин способства за насърчаване на уважението към културното многообразие и творчество на човечеството⁷⁷.”

Ето защо, българският законодател в т. 3 на чл. 4 от ЗАПСП изрично изключва от обхвата на закрила на авторското право “фолклорните творби”, като посочва, че същите не са негов обект. Тази “негативна” защита на фолклорните творби чрез тяхното изключване от ЗАПСП цели да избегне своеобразно “монополизиране” от страна на едно конкретно лице на творба, която по своята същност е проявление на творчество на едно общество или етнос.

Независимо от гореспоменатото, следва да се отбележи, че от терминологична гледна точка защитата се предоставя единствено по отношение на “фолклорните творби”, но не ЗАПСП не споменава нематериалното културно наследство като специфичен термин. Факт е, че често двете понятия се използват в единен контекст и дори би могло да се каже, че закрилата на нематериалното културно наследство произхожда от дългогодишните международни усилия в посока на закрилата на фолклора.⁷⁸ Въпреки това от дефиницията за културно наследство в чл. 2 ЗКН и списъка на обекти на нематериалното културно наследство (чл. 42 ЗКН), установяваме, че става дума за един специфичен и по-всеобхватен термин, който не се припокрива и не съвпада с термина “фолклорни творби”, а по- скоро би могъл да го включва в себе си.

В заключение, следва да се направят необходимите законодателни промени в областта на авторското право с цел опазване на нематериалното културно наследство, като в ЗАПСП изрично се предвиди, че нематериалното културно наследство е изключено от обхвата на неговата закрила и не би могло да бъде обект на авторско право.

Полезен пример в това отношение откриваме в Закона за авторското право на Република Армения, в който се предвижда, че не биха могли да бъдат обекти на авторското право “произведенията на фолклора и народното изкуство”⁷⁹. Макар и тази формулировка

⁷⁷ Чл. 1 КОНВЕНЦИЯ за опазване на нематериалното културно наследство

⁷⁸ <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/unesco/unesco001en.pdf>

⁷⁹ Чл. 4 Закон Републики Армения об Авторском Праве и Смежных Правах.

също да не е напълно задоволителна за целите на опазването на нематериалното културно наследство, все пак дава една по-широка закрила от тази, предвидена в българското законодателство, като изключва от обхвата на закона и всеки обект на народното изкуство, извън фолклора.

За пълнотата на настоящия анализ, следва да се спомене, че по отношение на преводите и преработките на съществуващи фолклорни творби, законът предвижда, че те са обект на собствени права, които придобиват техните автори по реда на авторското право (чл. 3, ал. 3 ЗАПСП).

На следващо място, трябва да се отбележи една добра практика за повишаване на гражданското участие в опазване на нематериалното културно наследство, която се наблюдава при анализа на Закона за авторското право и сродните му права на Република Хърватия.

Чл. 8 от Хърватския закон отново изключва от обхвата на закрила на авторското право единствено “фолклорни литературни и артистични творения в тяхната оригинална версия”. Въпреки, че такива творби не са обект на авторското право, хърватският законодател предвижда, че публичното им представяне изисква заплащането на възнаграждение каквото се дължи за публично представяне на творба, защитена с авторско право. Това накратко означава, че за да бъде представяна или изпълнявана една фолклорна творба извън частната сфера на едно лице, същото следва да заплати възнаграждение. Това възнаграждение, съгласно хърватския закон, като приход в бюджета следва да бъде предназначено за повишаване на креативността в тази област⁸⁰.

Подобен модел на заплащане на възнаграждение за публично представяне по отношение на някои обекти на нематериалното културно наследство би могъл да представлява един ефективен метод за повишаване на гражданското участие в неговото опазване, тъй като представлява механизъм за директното му финансиране от страна на гражданското общество и бизнеса. С други думи, това би означавало, че една творба, обект на нематериално културно наследство би могла да се ползва свободно от обществото, но за нейното публично представяне се дължи заплащане на фиксирана такса, която впоследствие следва да бъде предназначена за развитието и опазването на нематериалното културно наследство.

Още повече, българският закон предвижда механизъм за колективно управление на авторски права, който би могъл да бъде успешно приложен и по отношение на публичното представяне на гореспоменатите обекти на нематериалното културно наследство. Чл. 36, ал. 7 ЗАПСП предвижда, че управлението на правата върху едно произведение и в този смисъл, неговото използване срещу заплащане на възнаграждение би могло да се повери на организации за колективно управление на права, като такива по смисъла на закона могат да бъдат единствено *сдружения с нестопанска цел*.

Следователно в българското законодателство понастоящем вече съществува адекватен механизъм за управление на този тип права по отношение на авторски произведения,

⁸⁰ Art. 8 (3) Croatia Copyright and related rights Act.

който би могъл успешно да се приложи в сферата на нематериалното културно наследство. По този начин ще се предостави възможност за директно финансиране от страна на гражданското общество на опазването на нематериалното културно наследство и включване на неправителствени организации с цел администриране на това финансиране.

На последно място и за целите на пълнотата на настоящия анализ, следва накратко да се споменат сродните на авторското права, които биха имали приложение в областта на защитата на нематериалното културно наследство.

Чл.72 ЗАПСП предвижда сродни на авторското права, с които се ползват артистите-изпълнители върху своите изпълнения, продуцентите на звукозаписи върху своите звукозаписи, продуцентите на първоначалния запис на филм или друго аудиовизуално произведение върху оригинала и копията, получени в резултат на този запис, радио- и телевизионните организации върху своите програми. За да бъдат защитени правата на изпълнителите, продуцентите и радио- телевизионните организации, законът не предвижда изискване творбите, които биват изпълнявани или записвани да представляват обект на авторско право по смисъла на ЗАПСП. Ето защо, гореспоменатите субекти ще се ползват със сродни авторски права дори и в случаите, в които изпълняват или записват произведения, които представляват НКН.

1.2 Закон за марките и географските означения

Подобно на законодателството в областта на авторското право, нормативната уредба в областта на търговските марки също има за цел да предостави на притежателя изключителни права върху защитения обект. Правото върху търговска марка включва правото на притежателя ѝ да я използва, да се разпорежда с нея и в най-общи линии, правото да забрани на трети лица без негово съгласие да я използват в търговската дейност или да използват знак, който би могъл да доведе до объркване на потребителите или би довел до несправедливо облагодетелстване от отличителния характер или известността на неговата марка или би ги увредил⁸¹.

В този смисъл, марката също представлява един своеобразен “монопол”, който упражнява притежателят ѝ по отношение на стоките и услугите, за които същата е регистрирана.

Подобни изключителни права не следва да се предоставят по отношение на знаци, които включват елементи, които следва да бъдат използвани свободно от общността, каквито са обектите на нематериалното културно наследство. В тази връзка, в чл. 11 ЗМГО законодателят е предвидил списък на абсолютни основания за отказ на регистрация на марка или с други думи, такива основания, при чието наличие би се отказала регистрацията на една марка във всеки един случай и които биха могли да бъдат преодолені от заявителя единствено чрез изрично определените в закона способности.

⁸¹ Чл. 13 Закон за марките и географските означения

Сред тези абсолютни основания за отказ откриваме и текст, който заявява, че “не се регистрира марка, която се състои от или включва *наименование или изображение на културна ценност или части от културни ценности, определени по реда на Закона за културното наследство*” (чл. 11, ал. 1, т. 11). С текста на тази разпоредба законодателят избягва възможността едно физическо или юридическо лице да придобие правото да използва на пазара като свой отличителен знак за стоките или услугите, които предлага и съответно да забрани ползването без своето съгласие на знак, който съдържа наименование или изображение на културна ценност.

За целите на настоящия анализ, на първо място трябва да се изследва как се прилага гореспоменатата разпоредба по отношение на нематериалното културно наследство. При един внимателен прочит на чл. 11, ал. 1, т. 11 достигаме до извода, че за да се приложи неговата забрана следва едно нематериално културно наследство бъде определено за “културна ценност” съгласно ЗКН.

В ЗМГО няма определение за “културна ценност”, ето защо трябва да се разгледа действащата нормативна уредба в областта на културното наследство.

Съгласно чл. 7, ал. 1 ЗКН, културна ценност е “*нематериално* или материално свидетелство за човешко присъствие и дейност, природна даденост или феномен, което е от значение за индивида, общността или обществото и има научна или културна стойност.”

Следователно на първо място, трябва да анализираме как едно нематериално свидетелство бива определено за “културна ценност” съгласно ЗКН, за да се ползва същото от защитата по ЗМГО. ЗКН ни казва, че това става чрез неговата *идентификация*, като разпоредбата в тази връзка е чл. 43а ЗКН, съгласно който “*идентификацията на нематериалното културно наследство е научно-изследователска дейност, чрез която се определя дали дадено нематериално свидетелство съответства на критериите за културна ценност, като за неговата класификация и категоризация се прилага съответно глава шеста, раздел II.*”

Глава шеста, раздел II ЗКН касае идентификацията и регистрацията на *движими културни ценности*, ето защо не считаме, че разпоредбите на същата биха могли да са напълно приложими по аналогия по отношение на нематериалното културно наследство. Още повече, въпреки че чл. 43а ЗКН препраща към глава шеста, раздел II във връзка с класификацията и категоризацията на нематериално свидетелство, същите всъщност не съдържат текстове относно класификацията и категоризацията, а препращат към други разпоредби на закона⁸².

От горепосоченото следва, че в ЗКН се наблюдава една непълнота, тъй като липсват необходимите специфични разпоредби относно процеса по определянето на едно нематериално свидетелство за “културна ценност”, която не би могла да бъде напълно

⁸² Чл. 96. (1) (Изм. - ДВ, бр. 1 от 2019 г.) Идентификацията на движими културни ценности е научно-изследователска дейност, чрез която се определя **дали една вещь** съответства на критериите за културна ценност, както и нейната класификация и категоризация по реда на този закон.

преодоляна чрез превръщане към разпоредбите, които уреждат идентификацията на вещи за движими културни ценности. Следователно, не би могъл да се направи категоричен извод относно това дали един елемент на нематериалното културно наследство би могъл да представлява обект на закрила съгласно настоящата редакция на чл. 11, ал. 1, т. 11 ЗМГО.

Ето защо, от една страна е необходима промяна в ЗКН, в която следва да се предвидят специфични разпоредби, които да урежда идентификацията, категоризацията и класификацията на нематериалното културно наследство с цел неговото определяне за "културна ценност", като занапред се преустанови превръщането към текстовете, касаещи същите дейности по отношение на движими културни ценности или поне се ограничи същото само до текстовете, които са приложими с оглед спецификата на материята.

Също така, следва да се преработи ЗМГО, като в чл. чл. 11, ал. 1, т. 11 изрично се предвиди забрана за регистрация на марка, която се състои от или включва наименование на елементите на нематериалното културно наследство, които са включени в националния представителен списък на нематериалното културно наследство, предвиден в чл. 43 ЗКН, ал. 1, т. 5.

На следващо място, при анализа на законодателството на други държави от Регионалния център в тази област, се установи, че някои от тях предвиждат една по-широка и по-всеобхватна защита, която включва не само националното, но и международното културно наследство. Така например закона за марките на Република Армения, предвижда, че не може да бъде регистриран знак, който възпроизвежда напълно или включва елементи, които са идентични или сходни по начин, който може да доведе до объркване с изображения или официални имена на културното наследство на Република Армения или с международното културно наследство⁸³.

Препоръчителна е промяна в българското законодателство в същата посока с цел включване в списъка на абсолютните основания за отказ на една марка и елементите на нематериалното културно наследство, които са включени в Списъците / Регистрите, създадени по Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство.

Подобна актуализация би била в хармония с една от основните цели на Конвенцията на ЮНЕСКО формулирана в нейния чл. 1, т. "Г", която е международно сътрудничество в областта на нематериалното културно наследство, тъй като по този начин ще бъде предвидена защита не само на нематериално културно наследство, обект на закрила съгласно българската нормативна уредба, но и на международното нематериално културно наследство.

В тази връзка, би могла да се направи аналогия и с чл. 11, ал. 1, т. 8 и 9 ЗМГО, в текстовете на които се наблюдава една по-широка международна защита по отношение на

⁸³ Art. 9, (1) Law of the Republic of Armenia of April 29, 2010, on Trademarks

определени обекти. Чрез тези две разпоредби се забранява регистрацията на марка, която “се състои от или включва гербове, знамена или други символи, както и техни имитации на държави - членки на Парижката конвенция, както и гербове, знамена или други символи, съкращения или наименования на международни междуправителствени организации обявени по чл. 6 ter от Парижката конвенция;”. Също така, т. 9 предвижда, че не би могла да се регистрира “марка, която съдържа знаци, емблеми или гербове, различни от тези, обявени по чл. 6 ter от Парижката конвенция, и представляващи особен обществен интерес”.

Друг акт, който следва да се актуализира за целите на опазването на нематериалното културно наследство е Наредбата за оформяне, подаване и експертиза на заявки за регистрация на марки и географски означения.

Текстът на чл. 20 от Наредбата предоставя един неизчерпателен списък на бази данни и информационни източници, в които Патентното ведомство следва да направи проучването по чл. 11 от ЗМГО. В материята на културното наследство, единственият посочен източник на информация е списък и каталог на Министерството на културата на исторически и културни паметници на Република България.

По отношение на горепосоченият член от Наредбата, Върховният административен съд постановява решение, произнасяйки се, че нормата “посочва само източниците на информация, откъдето административният орган при регистриране на марка черпи информация, но не включването на културна ценност в този списък не означава, че следва напълно да се игнорира правилото на чл. 11, ал. 1, т. 11 и чл. 26, ал. 1 ЗМГО. Съдържанието на списъците и каталозите е примерно, а изброяването не е изчерпателно”⁸⁴.

Въпреки че става ясно, че Наредбата предвижда един примерен, неизчерпателен списък, за целите на закрилата на нематериалното културно наследство е препоръчително в него изрично да бъде включен и регистърът на нематериалното културно наследство, воден от Министъра на културата, както и Списъците, създадени с Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство.

На последното място, както беше споменато, абсолютните основания за отказ от регистрация на една марка биха могли да бъдат преодолени от заявителя, но единствено чрез предвидените в закона механизми. Съгласно чл. 11, ал. 3 ЗМГО забраната за регистрация на марка, която се състои от или включва наименование или изображение на културна ценност или части от културни ценности, определени по реда на Закона за културното наследство не се прилага, ако е налице съгласие на съответния компетентен орган, който по отношение на културното наследство с национално значение се явява Министерството на културата.

В тази връзка, Наредбата за оформяне, подаване и експертиза на заявки за регистрация на марки и географски означения, от своя страна предвижда, че заявителят е този, който

⁸⁴ Решение № 16154 от 05.12.2013 г. по адм. д. № 8232/2013 на Върховния административен съд

следва да се предостави съгласието, с което се е снабдил от съответния компетентен орган, за да избегне отказ от регистрация на марка⁸⁵.

Въпреки това, нито ЗМГО, нито Наредбата за оформяне, подаване и експертиза на заявки за регистрация на марки и географски означения разписва ясна процедура за изискване и представяне на това съгласие. Препоръчително е да се опише такава процедура и същата да включва предварителна консултация от страна на съответния орган с носителите на нематериалното културно наследство. Подобен модел на предоставяне на съгласието би осигурил един ефективен механизъм за мониторинг по отношение на опазване на нематериалното културно наследство от страна на гражданското общество.

Друг механизъм, предвиден в ЗМГО, който би могъл да служи за подобряване и насърчаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на законодателството за опазване на нематериалното културно наследство са т.нар. "възражения от трети лица" по чл. 38а ЗМГО. Съгласно тази разпоредба, в тримесечен срок от датата на публикация на една марка, всяко физическо или юридическо лице може да подаде възражение срещу регистрацията на тази марка на основание чл. 11 (абсолютни основания за отказ), който, както беше споменато по-горе, включва и защитата на културните ценности.

В този смисъл, за разлика от опозицията по чл. 38б ЗМГО, при която има специфични изисквания по отношение на субекта, който има право да започне производството, то при възраженията от трети лица няма такова изискване и следователно такива възражения биха могли да бъдат подадени от всеки. Причината за това е, че за разлика от относителните основания за отказ, абсолютните основания за отказ на регистрация на една марка по чл. 11 на ЗМГО защитават обществения интерес, а не този на конкретно частно лице.

Г) Други нормативни актове, имащи отношение към нематериалното културно наследство

Нормативни разпоредби, със значение за провеждането на държавната политика в сферата на нематериалното културно наследство се срещат и в други нормативни актове, в това число и актове от други сектори на държавната политика и управление. Тук за пълнота на анализирания източници ще бъдат споменати следните:

1 Закон за регионалното развитие (обн. ДВ, бр. 50 от 30.05.2008 г., в сила от 31.08.2008 г.)

С този закон се урежда провеждането на държавната политика за регионално развитие чрез планиране, програмиране, управление, ресурсно осигуряване, наблюдение, контрол

⁸⁵ Чл. 23, ал. 3, т. 4 Наредбата за оформяне, подаване и експертиза на заявки за регистрация на марки и географски означения

и оценка по изпълнението на стратегии, планове и програми на национално и регионално равнище.

В чл. 3, ал. 1, т. 4 изрично е посочено, че планирането на пространственото развитие на територията обхваща система от нормативно регламентирани документи, които целят „устойчиво развитие и съхранено природно и културно наследство“.

2 Закон за туризма (обн. ДВ, бр. 30 от 26.03.2013 г., в сила от 26.03.2013 г.)

В Закона за туризма⁸⁶ е възложено на министъра на туризма да организира поддържането на Единна система за туристическа информация, която единна система е част от Националния туристически регистър.

Единната система за туристическа информация е регламентирана в Наредбата за организацията на Единната система за туристическа информация, приета с ПМС №23 от 09.02.2015 г., обн. ДВ, бр. 13 от 17.02.2015 г. Туристическата информация е организирана в единна електронна система, която поддържа национална база данни, структурирана в три раздела. Единият от разделите „Туристически ресурси и атракции“ съдържа информационна единици „културни ресурси“ с подраздели, от които част са посветени на нематериалното културно наследство:

- нематериално културно наследство съгласно ЗКН;
- традиционни занаяти;
- фолклорно-обреден календар;
- културни организации и културни институти съгласно Закона за закрила и развитие на културата;
- музеи и художествени галерии, обществени и частни колекции с културни ценности, създадени при условията на ЗКН;
- училища по изкуства и култура;
- читалища, посетителски центрове за представяне и експониране на природно и културно наследство и центрове за изкуства и занаяти и центрове за временни изложения с туристическа цел;
- фестивали, събори, панаири, базари и др. масови прояви на местно и национално ниво и др.

Наредбата вмениява на кметовете на общини задълженията да попълват тази информация. На базата на тази информация Министерството на туризма поддържа Регистър на туристическите атракции, макар поддържането на подобен регистър да не е предвидено в закона. Поради обстоятелството, че вписването се извършва от органи, които нямат компетентност относно предоставянето на статут на културни ценности (движими, недвижими, ценности на нематериално културно наследство) в регистъра могат да бъдат отчетени съдържателни неточности. Не са ясни критериите, по които се подбират вписванията в този регистър. В същото време регистрацията и предоставянето на статут на културни ценности компетентен е министърът на културата. Голяма част от данните, съдържащи се в информационната система на Министерството на туризма относно културното наследство би могла да се извлеча служебно от регистрите, водени от

⁸⁶ Чл. 6, т. 26 от Закона за туризма

Министерство на културата, но това от своя страна би ограничило възможностите за развитие на туристически атракции.

В чл. 59 от Закона за туризма е предвидено, че държавата подпомага финансово устойчивото развитие на туризма чрез осигуряване на средства за: *„изграждане и поддържане на туристическите атракции, базирани на културните ценности по Закона за културното наследство, културните институти по Закона за закрила и развитие на културата, защитените територии по Закона за защитените територии“*.⁸⁷

Видно от съществуващата уредба в сектора на туризма, културното наследство и в частност нематериалното, представлява ресурс, който генерира финансови постъпления за туризма. Не са предвидени нормативни правила и гаранции този финансов ресурс да се насочва обратно към опазване на обектите, което би могло да се постави на обсъждане.

Препоръчително е нормативно да бъдат избегнато възможно дублиране на функции между Министерство на културата и Министерство на туризма и създаване на предпоставки за по-задълбочено сътрудничество и симбиоза между двете ведомства. Позитивна промяна би била нормативно да се заложи част от приходите в туризма да се насочват целево за опазване на културното наследство.

⁸⁷ Чл. 59, ал. 1, т. 10 от Закона за туризма

3.4.1.3 Административни структури с компетентност в областта на нематериалното културно наследство. Правомощия

Всяка секторна правна рамка задава част от механизмите на управление в държавата, поради което трябва да бъдат изяснени отношенията и йерархичността между институциите и административните структури с компетентност в областта на нематериалното културно наследство. Действащата в България правна рамка и относно нематериалното културно наследство е разпръсната из множество законови и подзаконовни източници. Това много често „предоставя“ право на публичните институции да решават ad hoc „какво да се прави“ и „какво може да се направи“ в дадена ситуация. В този смисъл прегледа на органите, структурите и правомощията на институциите в сферата на управление на нематериалното културното наследство в България, ще даде възможност да се изясни всъщност доколко действащи и адекватни са законовите хипотези и какви възможности за адекватно управление и употреба всъщност предоставят.

Настоящият анализ е с фокус върху държавните органи и класифициране на правомощията им по отношение на държавната политика за нематериалното културно наследство, тоест, дали съответния орган разработва, изпълнява, координира, контролира или регулира държавната политика. Субординацията между отделните органи нерядко предполага смесване на правомощия, включително в някои случаи дублиране, което съответно поставя въпроса за ефективността и ефикасността на работата им.

Националната система по опазване на културното наследство включва държавните и общинските органи за управление и контрол на дейностите по опазване на културното наследство, музеите, културните организации по смисъла на Закона за закрила и развитие на културата, както и Светия синод на Българската православна църква и централните ръководства на другите регистрирани вероизповедания. Органите и организациите по чл. 11, ал. 1от ЗКН осъществяват дейността си в сътрудничество с Българската академия на науките, висшите училища, творчески съюзи, професионални сдружения и други неправителствени организации. Този сериозен списък от институции, ангажирани в сходни дейности предполага да бъдат изследвани техните взаимоотношения с цел избягване на дублиращи или противоречащи си функции.

В чисто йерархичен план, водещо място има Народното събрание на Република България, най-вече заради факта, че е законодателен орган от който зависи приемането на закони, промените в тях, както и ратификацията на международни документи. С оглед на синхронизацията с европейската и глобална нормативна рамка по отношение на нематериалното културно наследство, ратификацията на международните документи е изключително важна.

На следващо място е Министерския съвет, който, съгласно Закона за културното наследство, ръководи и осъществява държавната политика в областта на културното наследство, приема Национална стратегия за културното наследство и план за действие

за срок 7 години и създава държавни културни институти по предложение на министъра на културата (чл. 12, ал. 4) Същото правомощие обаче му се вменява и от Закона за закрила и развитие на културата, където в чл. 5 е записано, че „създава, преобразува и закрива по предложение на министъра на културата или със закон държавните културни институти - юридически лица на бюджетна издръжка“, дублиране, което би трябвало да бъде избягвано.

Следващ основен орган е Министерството на културата, където в лицето на министъра са вменени поредица от правомощия или право на инициатива. По отношение на нематериалното културно наследство, според Закона за културното наследство министърът води регистри на видовете културни ценности, на музеите и други регистри, предвидени в закона, в това число регистри на движимите културни ценности - национално богатство, на елементите на нематериалното културно наследство, на музеите и на обществените колекции, на експерти по идентификация - лицата по чл. 96, ал. 4 от ЗКН и други регистри, предвидени в този закон. Трябва да се отбележи, че на Министерство на културата и Министъра на културата в частност са възложени много и често нерелевантни задължения и правомощия, което е възможност както за водене на силно централизирана политика, така и за създаването на структури и правила, които да не подлежат на контрол от страна на изпълнителната власт. В същото време липсват конкретни и детайлизирани правила, насочени към мерки и начини за опазване на нематериалното културно наследство, така както това е детайлно уредено при материалното (движимо и недвижимо) културно наследство.

Останалите държавни органи в системата на опазване на НКН са със сходни правомощия, по-голямата част от тях вменени им по силата на нормативни актове изработени от Министерство на културата или ратифицирани в българското законодателство.

Наблюдава се централизация на дейностите по провеждането на националната и местна политика и недостатъчно участие на гражданите, гражданското общество и НПО сектора. От таблицата по-долу може да бъде извадена статистика за правомощията на държавните органи с отношение на нематериалното културно наследство. Измежду събраната информация за правомощията на институциите, административните органи и други регулаторни или изпълнителни структури и органи е видно, че най-голяма част от тях са ангажирани с изпълнението и контрола на политиките, което дава представа за активността им и за наличието на механизми за влияние върху средата и политиките.

Впечатление прави обаче, че дейностите свързани с координация са вменени на същите институции, които са ангажирани с изпълнението и контрола, което оставя впечатление за наличие на възможности за затваряне на цикъла на операции и дейности вътре в самите структури. Това допълнително се усложнява от факта, че същите органи участват в разработването и регулирането на политиките, което вече показва една излишно силна централизация сред държавните органи по отношение на нематериалното културно наследство.

Забележима е липсата на правомощия за дейности, различни от чисто изпълнителските, на неправителствения сектор, на читалища, музеи и др., което също допълва впечатлението за наличието на една твърде затворена, самодостатъчна, нормативно осигурена свръх структура. Тя на практика може да си позволи да води всякаква политика с всякакъв резултат, с оглед на това, че в следствие на йерархичните зависимости в нея и разпределението на правомощията и компетенциите явно се стига до парадокса да планира, изпълнява и оценява сама себе си и собствените си действия. Още повече, че видимо въвеждането на други бюджетни и секторни администрации е подчинено на същата логика, включително предоставянето на монопол върху някои дейности и процедури, например тези, в които вземат участие представители на Националния съвет по нематериално културно наследство, Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей на Българската академия на науките и читалищата. Ситуацията допълнително се усложнява и от факта, че всички те са на бюджетна издръжка, което също поставя под въпрос крайния резултат от ефективността и ефикасността на работата на органите и структурите от системата на опазване на нематериалното културно наследство.

Като препоръка може да бъде изведена необходимостта от децентрализация на взаимоотношенията между структурите, от които зависят политиките и дейностите в сферата на нематериалното културно наследство, с цел избягване опасността от монополизация и имитация на дейност.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
Парламент		Конституция на Република България	Приема закони, ратифицира международни документи	Разработва
Министерски съвет		Закон за културното наследство	Чл. 12. (1) Държавната политика в областта на културното наследство се ръководи и осъществява от Министерския съвет. (2) Министерският съвет приема стратегия за управление и опазване на културното наследство и план за действие за срок 7 години по предложение на министъра на културата след широко обществено обсъждане с участието на заинтересовани научни, културни и неправителствени организации. (3) Министерският съвет: 1. предоставя статут на групови недвижими културни ценности с национално значение; 2. приема планове за опазване и управление на недвижими културни ценности; 3. предоставя концесии върху недвижими културни ценности; 4. създава държавни културни институти по предложение на министъра на културата.	Разработва, Координира, Контролира, регулира

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
Министерски съвет		Закон за закрила и развитие на културата	Чл. 5. (1) (Изм. - ДВ, бр. 28 от 2005 г., изм. - ДВ, бр. 93 от 2005 г.) създава, преобразува и закрива по предложение на министъра на културата или със закон държавните културни институти - юридически лица на бюджетна издръжка	Контролира, Регулира
Министерство на културата	Министър	Закон за културното наследство	Чл. 14. Министърът на културата: 1. прави предложения за вписване на недвижими културни ценности в Списъка на световното наследство; 2. предоставя статут на недвижими културни ценности; 3. предоставя статут на национално богатство на движими културни ценности; 4. издава разрешения за извършване на теренни археологически проучвания; 5. издава разрешения за създаване на частни музеи; 6. издава удостоверения за регистрация на лица, които осъществяват търговска дейност с културни ценности; 7. издава разрешения за изработване на копия и реплики на културни ценности; 8. издава разрешения за представяне на културни ценности в национални и международни изложби; 9. възлага и приема планове за опазване и управление на недвижими културни ценности;	Разработва , изпълнява , координира, контролира, регулира

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			<p>10. организира и осъществява дейността по предоставяне на концесии на недвижими културни ценности и изпълнението на концесионните договори съгласно този закон и Закона за концесиите;</p> <p>11. (изм. - ДВ, бр. 92 от 2009 г., в сила от 20.11.2009 г.) издава разрешения за износ съгласно Регламент (ЕО) № 116/2009 на Съвета от 18 декември 2008 г. относно износа на паметници на културата (ОВ, L 39/1 от 10 февруари 2009 г.), наричан по-нататък "Регламент 116/2009", и разрешения за временен износ на движими културни ценности;</p> <p>12. (изм. - ДВ, бр. 92 от 2009 г., в сила от 20.11.2009 г.) координира, организира и контролира дейността по:</p> <p>а) връщането на незаконно изнесените движими културни ценности - национално богатство;</p> <p>б) опазване на културното наследство, свързано с българската история и култура, извън територията на Република България;</p> <p>в) мониторинг на недвижими културни ценности;</p> <p>г) методология и определяне на режими за опазване на недвижимите културни ценности и тяхната среда;</p> <p>13. (изм. - ДВ, бр. 92 от 2009 г., в сила от 20.11.2009 г.) съгласува устройствени схеми и планове, планове</p>	

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			за опазване и управление и проектна документация за недвижими културни ценности, както и за строежи в техните граници и охранителните им зони, в съответствие с разпоредбите на този закон и Закона за устройство на територията; 14. упражнява правото на държавна собственост върху културните ценности; 15. води регистри на видовете културни ценности, на музеите и други регистри, предвидени в този закон; 16. осъществява и други правомощия, определени в закона.	
Министерство на културата	Министър	Закон за закрила и развитие на културата	Чл. 24. (1) Създава се Национален фонд "Култура". (2) (Изм. - ДВ, бр. 106 от 2006 г., бр. 15 от 2013 г., в сила от 1.01.2014 г.) Националният фонд "Култура" е юридическо лице на бюджетна издръжка към министъра на културата. (3) Фондът подпомага развитието на културата, като набира, управлява и разходва средства, предназначени за провеждане на националната политика в областта на културата. (5) Министерството на културата осигурява условия за дейността на фонда. Чл. 31 (2) Средствата от фонда се разходват за: 1. проекти и програми с национално, международно и общинско значение за създаване, съхраняване и	Изпълнява, контролира

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			<p>разпространение на произведения на изкуството и културата, както и за опазване и популяризиране на културно-историческото наследство;</p> <p>2. научноизследователска дейност в областта на културата;</p> <p>3. подпомагане на културни прояви и инициативи с национално и международно значение;</p> <p>4. програми и проекти за разширяване на международната културна дейност;</p> <p>9. програми и проекти за проучване, опазване и популяризиране на културно-историческото наследство;</p> <p>10. програми и проекти за запазване и развитие на културата на българските общности в чужбина;</p> <p>14. (нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) програми и проекти за подпомагане дейността на читалищата.</p>	
Министерство на културата	Министерство	Устройствен правилник на Министерството на културата	Чл. 2. (2) Министерството на културата е администрация, която подпомага министъра на културата при осъществяване на правомощията му, осигурява технически дейността му и извършва дейности по административното обслужване на гражданите и юридическите лица.	Разработва , изпълнява , координира, контролира, регулира
Министерство на културата	Министър	Устройствен правилник на	Чл. 3. (1) Министърът на културата, наричан по-нататък „министър“, е централен едноличен орган на изпълнителната власт, който разработва,	

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
		Министерството на културата	<p>организира, координира и контролира осъществяването на държавната политика в областта на културата.</p> <p>(2) Министърът ръководи и представлява Министерството.</p> <p>Чл. 4. (1) При осъществяването на политическата програма на правителството, при разработването на проекти на нормативни актове и при изпълнението на правомощията си министърът се подпомага от двама заместник-министри.</p> <p>(2) Министърът делегира със заповед правомощия на заместник-министрите и определя техните функции.</p> <p>(3) Функциите на министъра в негово отсъствие от страната или когато ползва законоустановен отпуск, се изпълняват от определен със заповед за всеки конкретен случай заместник-министър.</p> <p>Чл. 5. (1) Министърът:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ръководи разработването на стратегическите цели и приоритети на политиката в областта на културата; 2. организира разработването на краткосрочни програми, както и текущата дейност на Министерството за постигане целите на политиката в областта на културата; 3. създава условия за участие в обсъждането и провеждането на държавната политика в областта на 	

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			<p>културата с граждански сдружения и неправителствени организации, работещи в областта на културата, като осигурява активното взаимодействие с тях при разработването, реализацията и мониторинга на отделни програми и проекти за осъществяването ѝ;</p> <p>4. ръководи разработването на секторни политики за развитието на сценичните изкуства и филмовото изкуство;</p> <p>5. осъществява контрол по спазването на разпоредбите на Закона за авторското право и сродните му права и на Закона за културното наследство;</p> <p>6. участва в разработването, организирането, координирането и контролирането на изпълнението на държавната политика, свързана с членството на Република България в Европейския съюз; предлага и провежда мерки за въвеждане на стандартите и законодателството на Европейския съюз в областта на своите правомощия;</p> <p>7. ръководи разработването и осъществява политиката на Министерството за участие в програми и проекти, финансирани от структурните фондове на Европейския съюз и от други международни програми;</p>	

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			<p>8. организира, координира и контролира преговорите, сключването и изпълнението на многостранни и двустранни международни договори, споразумения за сътрудничество в областта на културата, както и други договори в областите на своята дейност;</p> <p>9. участва в пленарни заседания на Народното събрание и в заседания на парламентарните комисии;</p> <p>10. отговаря за дейността си пред Народното събрание в рамките на процедурата за парламентарен контрол;</p> <p>11. ръководи подготовката на проекти на нормативни актове в областта на културата;</p> <p>12. прави предложения за изменение на действащи и за приемане на нови нормативни актове съгласно правомощията си;</p> <p>13. упражнява правата на собственост на държавата и по възлагане на управлението в едноличните търговски дружества с държавно имущество; осъществява правата на държавата като акционер или съдружник в търговските дружества;</p> <p>14. координира и контролира дейността по управление на недвижимите имоти, предоставени за управление на Министерството;</p>	

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			<p>15. координира и контролира дейностите на второстепенните разпоредители с бюджет към министъра;</p> <p>16. организира и осъществява дейността по предоставяне на концесии на недвижими културни ценности и изпълнението на концесионните договори съгласно Закона за културното наследство и Закона за концесиите;</p> <p>17. осъществява финансово подпомагане на културни инициативи от Националния културен календар и обявява конкурси за подпомагане на творчески проекти в различните области на изкуствата;</p> <p>18. осъществява постоянно сътрудничество с органите на изпълнителната власт и с органите на местното самоуправление с цел ефективна регионална и местна културна политика и ресурсното ѝ подпомагане;</p> <p>19. прави предложения до Министерския съвет за създаване, преобразуване и закриване на държавни културни институти;</p> <p>20. прави предложения до Министерския съвет за създаване, преобразуване и закриване на българските културни институти в чужбина и осъществява</p>	

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			методическо и финансово ръководство на тяхната дейност; 21. съдейства за приобщаване на българите в чужбина към целите на националната културна политика; 22. сключва договори с директорите на държавни културни институти за осъществяване на творческата им дейност, при условие че необходимите за това средства са в рамките на разходите по бюджета на културния институт за съответната година; 23. осъществява други правомощия, възложени му със закон или с акт на Министерския съвет. (2) При осъществяване на дейността си министърът издава правилници, наредби, инструкции и заповеди.	
Министър на културата	Министър	Наредба № 1 от 8.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на НКН на Република България	Определя със заповед длъжностните лица, които водят и съхраняват регистъра	Разработва , изпълнява , координира, контролира, държавната политика
Министър на културата	Министър	Закон за закрила и развитие на културата	Финансиране на структури и дейности	Разработва , изпълнява , координира,

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
				контролира, регулира
Министър на културата	Министър или определено от него длъжностно лице от състава на министерството	Закон за културното наследство	Води регистри на движимите културни ценности – национално богатство, на елементите на нематериалното културно наследство, на музеите и други регистри, предвидени в този закон;	Изпълнява
Министър на културата	Национален фонд култура	Закон за закрила и развитие на културата	Чл. 24. ...юридическо лице на бюджетна издръжка към министъра на културата. (3) Фондът подпомага развитието на културата, като набира, управлява и разходва средства, предназначени за провеждане на националната политика в областта на културата.	Изпълнява координира, контролира,
Министър на културата	Национален съвет за нематериално културно наследство,	Правилник за състава, функциите и дейността на Националния съвет за нематериално културно наследство към министъра на културата	Чл. 2. (1) Съветът е постоянно действащ орган към министъра на културата с експертно-консултативни функции. Съветът осъществява своята дейност в съответствие с разпоредбите на Закона за културното наследство и Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство. (2) Съветът: 1. обсъжда стратегията за опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство; 2. препоръчва конкретни действия за прилагане на международни актове в областта на нематериалното	координира, контролира, изпълнява

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			<p>културно наследство, по които Република България е страна;</p> <p>3. предлага мерки за усъвършенстване на системите за опазване на нематериалното културно наследство - Национална система "Живи човешки съкровища", системи за попълване на Националната представителна листа на нематериалното културно наследство (Национална представителна листа) и Националната листа на елементи на нематериалното културно наследство, нуждаещи се от спешна помощ (Национална спешна листа), системи за попълване на Националния регистър на нематериалното културно наследство, както и организацията и провеждането на Националния събор на народното творчество в Копривщица;</p> <p>4. дава препоръки по въпроси, свързани с опазването, съхраняването и популяризирането на нематериалното културно наследство;</p> <p>5. предлага за утвърждаване от министъра на културата елементите на нематериалното културно наследство за Националната представителна листа, за Националната спешна листа, за допълване на Националния регистър на нематериалното културно наследство, както и статута и правилника за функционирането на Националната система "Живи</p>	

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			човешки съкровища" - България, и на Националния събор на народното творчество - Копривщица; б. разглежда предложенията за вписване в регистъра на нематериалното културно наследство на Република България и предлага членовете на комисията по чл. 9, ал. 1 от наредбата по чл. 42, ал. 2 от Закона за културното наследство.	
Министерство на културата	Дирекция „Международно сътрудничество, европейски програми и регионални дейности“	Заповед № РД09-345/2017 г. С приложение: Правила за реализиране на целева финансова подкрепа на регионални културни дейности, проекти и прояви в областта на любителското творчество, литературното, книжовното и НКН	Води регистър на Нематериалното културно наследство (чл. 42 от Закона за културното наследство и Наредба №1 от 08.05.2013 за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на РБ	Изпълнява

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
Министерство на външните работи			Съдейства за осъществяване на дейностите на Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО	изпълнява
Министерство на културата	Национален съвет по нематериално културно наследство	Правилник за състава, функциите и дейността му	учени от Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей на Българската академия на науките - доказани експерти в шестте сфери на проява на нематериалното културно наследство	Разработва , изпълнява , координира, контролира, регулира
Национален съвет по нематериално културно наследство	Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей на Българската академия на науките; Читалища; Регионалната мрежа на музеите, развиващи дейности в областта на нематериалното културно наследство;	Закон за културното наследство	Създава НСНКН, Чл. 2. (1) Съветът е постоянно действащ орган към министъра на културата с експертно-консултативни функции. Съветът осъществява своята дейност в съответствие с разпоредбите на Закона за културното наследство и Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство. (2) Съветът: 1. обсъжда стратегията за опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство; 2. препоръчва конкретни действия за прилагане на международни актове в областта на нематериалното културно наследство, по които Република България е страна; 3. предлага мерки за усъвършенстване на системите за опазване на нематериалното културно наследство	Разработва , изпълнява , координира, контролира, регулира

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
	<p>Националната комисия за ЮНЕСКО; представители на висшите учебни заведения, Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и Националното сдружение на общините в Република България.</p>		<p>- Национална система "Живи човешки съкровища", системи за попълване на Националната представителна листа на нематериалното културно наследство (Национална представителна листа) и Националната листа на елементи на нематериалното културно наследство, нуждаещи се от спешна помощ (Национална спешна листа), системи за попълване на Националния регистър на нематериалното културно наследство, както и организацията и провеждането на Националния събор на народното творчество в Копривщица;</p> <p>4. дава препоръки по въпроси, свързани с опазването, съхраняването и популяризирането на нематериалното културно наследство;</p> <p>5. предлага за утвърждаване от министъра на културата елементите на нематериалното културно наследство за Националната представителна листа, за Националната спешна листа, за допълване на Националния регистър на нематериалното културно наследство, както и статута и правилника за функционирането на Националната система "Живи човешки съкровища" - България, и на Националния събор на народното творчество - Копривщица;</p> <p>6. разглежда предложенията за вписване в регистъра на нематериалното културно наследство на</p>	

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			Република България и предлага членовете на комисията по чл. 9, ал. 1 от наредбата по чл. 42, ал. 2 от Закона за културното наследство.	
Министерство на финансите		Закон за устройството на държавния бюджет	Финансиране на делегирана от държавата дейност на група "Култура"	контролира, регулира
Областен управител	Областна администрация	Закон за администрацията	Чл. 31. 9. (изм. - ДВ, бр. 19 от 2005 г., предишна т. 7 - ДВ, бр. 24 от 2006 г., изм. - ДВ, бр. 102 от 2006 г., изм. - ДВ, бр. 35 от 2009 г., в сила от 12.05.2009 г.) организира и ръководи дейностите по защитата на населението, културните и материалните ценности, околната среда при бедствия;	изпълнява , координира, контролира
Областен управител	Областна администрация	Устройствен правилник на областните администрации	Чл. 7. (Изм. - ДВ, бр. 52 от 2007 г., в сила от 29.06.2007 г.) (1) (Изм. - ДВ, бр. 5 от 2010 г., в сила от 19.01.2010 г.) Областният управител: 20. организира и ръководи дейностите по защита на населението, културните и материалните ценности и околната среда при бедствия; Чл. 17 17. (предишна т. 14 - ДВ, бр. 52 от 2007 г., в сила от 29.06.2007 г., изм. - ДВ, бр. 5 от 2010 г., в сила от 19.01.2010 г.) координира и подпомага осъществяването на дейностите в областта на: строителството; транспортното обслужване и безопасността на движението; опазването на	изпълнява , координира, контролира

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			околната среда; културно-историческото наследство и културните дейности; изповеданията и юридическите лица с нестопанска цел, които извършват дейност, присъща на изповедание, или осъществяват религиозна или религиозно-просветна дейност; етническите въпроси;	
Община	Кмет на общината	Закон за културното наследство	Чл. 17. (1) Кметовете на общини организират и координират осъществяването на политиката по опазване на културното наследство на територията на съответната община, като: 1. оказват съдействие при извършването на дейности по издирване, изучаване, опазване и популяризиране на културните ценности съобразно правомощията си; 2. създават обществен съвет за закрила на културното наследство като съвещателен орган към общината.	Разработва , изпълнява , координира, контролира, регулира
Община	Общински съвет	Закон за културното наследство	Чл. 17. (2) Общинските съвети: 1. приемат стратегия за опазване на културното наследство на територията на съответната община в съответствие с националната стратегия по чл. 12, ал. 2; 2. предоставят концесии върху обекти недвижими културни ценности - общинска собственост;	Разработва , изпълнява , координира, контролира

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			<p>3. създават общински фонд "Култура" при условията и по реда на Закона за закрила и развитие на културата;</p> <p>4. приемат правилници за устройството и дейността на общинските музеи, след съгласуване с министъра на културата;</p> <p>5. Осигурява финансиране чрез целеви средства в общинския бюджет на дейностите по издирване, изучаване, опазване и популяризиране на културните ценности.</p>	
Община	Отдел Култура, Общински фонд култура, ако е наличен	Правила за реализиране на целева финансова подкрепа на регионални културни дейности, проекти и прояви в областта на любителското творчество, литературното, книжовното и нематериалното	Участва във финансирането и контрола	Разработва , изпълнява , координира, контролира

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
		културно наследство		
Община	Обществен съвет за закрила на културното наследство (ОСЗКН)	Закон за закрила и развитие на културата Закон за културното наследство.	По смисъла на чл. 18, ал. 3, 4 и 5 от Закона за закрила и развитие на културата и чл. 17, ал. 2 от Закона за културното наследство.	Координира контролира
Музеи, Държавни и общински художествени галерии – със статут на музеи, според Доп. разпоредби на Закона за КН	Национални, регионални, общински и частни	Закон за културното наследство	Чл. 27. (1) По форма на собственост музеите са държавни, общински, частни и със смесено участие. Идентификацията на културни ценности се извършва от националните и регионалните музеи самостоятелно или съвместно с други научни или културни институти и висши училища. Право да извършват идентификация имат и общински и частни музеи, определени със заповед на министъра на културата.	Изпълнява , координира, контролира
Министерството на културата	Регистър, в който се вписват лицата по ал. 4, чл. 96, които притежават образователно-квалификационна степен "магистър" и най-малко 5 години стаж в съответната	Закон за културното наследство и Наредба на министъра на културата за водене на регистъра.	Идентификацията на културни ценности се извършва от комисия, назначена от директора на музея. В комисията се включват трима музейни експерти, като при необходимост може да бъдат включвани и други експерти от съответната област, вписани в регистъра	Контролира

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
	професионална област.			
Национален център за нематериално културно наследство при ИЕФЕМ на БАН	Съвет	ПРАВИЛНИК за състава, функциите и дейността на Националния съвет за нематериално културно наследство към министъра на културата	Чл. 2. (1) Съветът е постоянно действащ орган към министъра на културата с експертно-консултативни функции. Съветът осъществява своята дейност в съответствие с разпоредбите на Закона за културното наследство и Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство. (2) Съветът: 1. обсъжда стратегията за опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство; 2. препоръчва конкретни действия за прилагане на международни актове в областта на нематериалното културно наследство, по които Република България е страна; 3. предлага мерки за усъвършенстване на системите за опазване на нематериалното културно наследство - Национална система "Живи човешки съкровища", системи за попълване на Националната представителна листа на нематериалното културно наследство (Национална представителна листа) и Националната листа на елементи на нематериалното културно наследство, нуждаещи се от спешна помощ (Национална спешна листа), системи за попълване на Националния регистър на нематериалното културно	изпълнява , координира, контролира

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			<p>наследство, както и организацията и провеждането на Националния събор на народното творчество в Копривщица;</p> <p>4. дава препоръки по въпроси, свързани с опазването, съхраняването и популяризирането на нематериалното културно наследство;</p> <p>5. предлага за утвърждаване от министъра на културата елементите на нематериалното културно наследство за Националната представителна листа, за Националната спешна листа, за допълване на Националния регистър на нематериалното културно наследство, както и статута и правилника за функционирането на Националната система "Живи човешки съкровища" - България, и на Националния събор на народното творчество - Копривщица;</p> <p>6. разглежда предложенията за вписване в регистъра на нематериалното културно наследство на Република България и предлага членовете на комисията по чл. 9, ал. 1 от наредбата по чл. 42, ал. 2 от Закона за културното наследство.</p>	
ИЕФЕМ при БАН	ИЕФЕМ	ПРАВИЛНИК за състава, функциите и дейността на Националния	<p>Чл. 5. (1) В състава на съвета се включват:</p> <p>1. учени от Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей на Българската академия на науките - доказани експерти в шестте сфери на проява на нематериалното културно наследство,</p>	Разработка , изпълнява , координира, контролира

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
		съвет за нематериално културно наследство към министъра на културата	съгласно българския национален регистър на нематериалното културно наследство, посочени в чл. 2, ал. 1 от Закона за културното наследство;	
Локални центрове за нематериално културно наследство -	Народно читалище (в с. Българи и с. Бистрица)	Наредба на министъра на културата за водене на регистъра.	Предложения за вписване в регистъра	изпълнява
Читалища	Настоятелство Председател	Закон за читалищата, Правилник за състава, функциите и дейността на Националния съвет за нематериално културно наследство към министъра на културата	Определят представител Излъчват предложения за вписване в регистрите	изпълнява , координира, контролира

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
Висши училища	Ректор	Правилник за състава, функциите и дейността на Националния съвет за нематериално културно наследство към министъра на културата	Определят представител Излъчват предложения за вписване в регистрите. Чл. 43а от ЗКН: Идентификацията на нематериалното културно наследство е научно-изследователска дейност, чрез която се определя дали дадено нематериално свидетелство съответства на критериите за културна ценност, като за неговата класификация и категоризация се прилага съответно Глава шеста, Раздел II.	изпълнява, контролира
Регионален център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО	Изпълнителен директор	ПРАВИЛНИК за състава, функциите и дейността на Националния съвет за нематериално културно наследство към министъра на културата	Определя представител Чл. 44. ЗКН Културните организации, създадени за опазване на нематериалното културно наследство и придобили статут на центрове на ЮНЕСКО, имат право на субсидия от държавния бюджет.	Разработва изпълнява, координира, контролира
Регионален център за опазване на нематериалното	Изпълнителен директор	СПОРАЗУМЕН ИЕ между правителството	Културните организации, създадени за опазване на нематериалното културно наследство и придобили	Разработва

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО		на Република България и Организацията на обединените нации за образование, наука и култура (ЮНЕСКО) относно продължаване дейността на Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа в София като Център под егидата на ЮНЕСКО (категория 2)	статут на центрове на ЮНЕСКО, имат право на субсидия от държавния бюджет.	изпълнява , координира, контролира
НСОРБ	Ръководство	ПРАВИЛНИК за състава,	Определя представител	изпълнява

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
		функциите и дейността на Националния съвет за нематериално културно наследство към министъра на културата		
Светият синод на БПЦ и централните ръководства на другите регистрирани вероизповедания	Ръководство	Закон за културното наследство	Чл. 13. (1) Светият синод на Българската православна църква и централните ръководства на другите регистрирани вероизповедания могат да правят предложение до министъра на културата за регистриране на културни ценности, които са от значение за Българската православна църква и другите регистрирани вероизповедания в съответствие с разпоредбите на този закон. (2) Органите по ал. 1 след съгласуване с министъра на културата приемат правила за управляваните от тях културни ценности и създават органи за управлението им в съответствие с режимите за тяхното опазване. (3) Ежегодно до 30 юни Светият синод на Българската православна църква и централните ръководства на другите регистрирани	Разработва изпълнява , координира, контролира

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Орган	Административна структура	Нормативен акт	Правомощия	Класифициране на правомощията
			вероизповедания представят на министъра на културата доклад за дейността си по опазване на културните ценности за предходната година.	

На базата на извършения по-горе преглед на нормативната уредба на нематериалното културно наследство, могат да бъдат обобщени изведените по-долу констатации.

Констатации:

- Република България е ратифицирала основните международни актове в областта на нематериалното културно наследство.
- Република България е подписала, но не е ратифицирала Рамковата конвенция за значението на културното наследство за обществото от 2005 г. В нея са предвидени текстове от значение за по-широкото включване на гражданското общество в процесите на опазването на културното наследство и по-конкретно за създаването на възможности за директното, а не опосредено участие на широката общественост. От Конвенцията ще произтекат редица задължения на национално ниво да бъде разработена правна и финансова рамка, която да позволи провеждането на повече съвместни дейности между държавните институции, бизнеса и неправителствените организации.
- Основните принципи и правила, съдържащи се в разглежданата международна уредба като цяло са намерили израз в националното законодателство. Т.е. формално е налице хармонизация на правната уредба. Секторното законодателство обаче до голяма степен включва принципни и общи текстове, без да конкретизира детайлно как се реализират на практика.
- От цялостния преглед на националната правна рамка може да бъде направен извод, че при имплементирането на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство може да се заключи, че Република България е изпълнила основните задължения по нея – създадени за регистри на нематериалното културно наследство, които се обновяват периодично с цел осигуряване на необходимата идентификация с цел опазване на включените в тях елементи. Създадени са специализирани институции с правомощия в областта, разписани са процедури.
- Националното законодателство не отговаря в достатъчна степен на изискването на Конвенцията на ЮНЕСКО опазването на нематериалното културно наследство да се извършва с участието на общностите, групите и съответните неправителствени организации. Конвенцията препоръчва държавите да се стремят към възможно най-широко участие на общности, групи, а в отделни случаи и на отделни лица. Във вътрешното законодателство не са предвидени достатъчни форми на подобно участие в процесите по идентифициране на елементи на нематериалното културно наследство и в мерките по опазване. Законодателно гражданското участие в тези процеси се постига чрез широките функции и правомощия, които имат българските читалища. Тяхното участие е безспорно позитивна и необходима мярка, но законодателно следва да бъдат предвидени и други възможности за включване на общности, групи, неправителствени организации и граждани. Читалищата не следва да бъдат единствения възможен посредник. Или в случай, че не бъде разширен обхватът

на лица, които могат да вземат участие в процедурата по предлагане на елементи, които да бъдат вписани или отписани от Регистъра на нематериалното културно наследство, то следва да се предвиди нормативна процедура, по която читалищата да имат задължение да разгледат и оценят предложения, постъпили при тях от граждани или групи от граждани.

- На ниво закон, уредбата на нематериалното културно наследство е по-скоро скромна. На нея е посветена глава трета от Закона за културното наследство и основно е посветена на това да се дефинира нематериалното културно наследство и да се разграничи от материалното. В останалата си част уредбата се допълва от препращащи норми към разпоредби, предназначени да регулират движимото материално културно наследство или от текстове в други нормативни актове, които се отнасят за културното наследство като цяло, без да е отчетена конкретната специфика.
- Липсват конкретни и детайлизирани правила, насочени към мерки и начини за опазване на нематериалното културно наследство, така както това е детайлно уредено при материалното (движимо и недвижимо) културно наследство.
- Липсва конкретна уредба за финансиране на културата от частни физически и юридически лица, както и правна уредба на алтернативни форми на финансиране като дарителство и спонсорство.
- В чл. 4, ал. 3 ЗАПСП изключва от обхвата на закона „фолклорните творби“ и по този начин законодателят изрично изключва възможността едно физическо или юридическо лице да придобие изключителни права върху фолклорно произведение и да изисква от всяко трето лице да се въздържа от неговото възпроизвеждане, разпространение, публично представяне и показване и т.н. без неговото изрично съгласие. Въпреки това обаче, ЗАПСП предвижда подобна защита единствено за фолклорни творби, не се споменава по-широкият и специфичен термин, който използва Конвенцията на ЮНЕСКО от 2003г., а именно „нематериално културно наследство“. Ето защо защитата предвидена в ЗАПСП не е достатъчна за целите на опазване на нематериалното културно наследство от неправомерното му използване и „монополизиране“.
- В списъка на абсолютните основания за отказ от регистрация на марка, изрично се предвижда, че “не се регистрира марка, която се състои от или включва наименование или изображение на културна ценност или части от културни ценности, определени по реда на Закона за културното наследство” (чл. 11, ал. 1, т. 11 ЗМГО). Въпреки това, след направения по-горе анализ, може да бъде направен извод, че е необходима промяна в текста на чл. 11 ЗМГО, която да разшири обхвата на закрила, като предостави пълна защита на националното и международното нематериално културно наследство, вписано в националния представителен списък или списъците на ЮНЕСКО от неправомерната му регистрация като марка.
- Видно от съществуващата уредба в сектора на туризма, културното наследство и в частност нематериалното, представлява ресурс, който генерира финансови постъпления за туризма. Не са предвидени нормативни правила и гаранции, този

финансов ресурс да се насочва обратно към опазване на обектите в определени рамки.

Препоръки

- За постигане на по-добро управление на нематериалното културно наследство се препоръчва въвеждането в нормативна база на вече ратифицираните Европейската конвенция за пейзажа (Флоренция 2000) - 2004 г., в сила от 1 март 2005 г., и Конвенцията за опазване и насърчаване на многообразието от форми на културно изразяване (Париж, 2005 г.) - 2006 г., в сила от 18 март 2007 г.
- За постигане на по-пълна хармонизация на националната правна уредба с международната в областта на нематериалното културно наследство, се препоръчва ратифицирането на Рамковата конвенция за значението на културното наследство за обществото от 2005 г.
- Уредбата на нематериалното културно наследство да бъде доразвита в Закона за културното наследство като се избегне препращането към норми на движимото материалното културно наследство без да се отчита спецификата на закрилияния обект.
- Да се разшири кръга на лицата, имащи право да отправят предложения за вписване и отписване в Регистъра на нематериалното културно наследство с редакция на чл. 8, ал.1 от Наредба №1 от 08.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство.
- Да се утвърди нормативно процедура, по която едно читалище, музей или друга институция съгласно новата разпоредба от 2016 г. за регионално представителство стига до решение дали да направи предложение за вписване, респективно отписване от регистъра на нематериалното културно наследство, както и какво да бъде това предложение.
- Съществуването на процедура би допринесло този процес да бъде прозрачен и демократичен.
- В чл. 3 от Закона за меценатството да бъдат изброени поне няколко основни форми на нематериално културно наследство с цел яснота и разбиране, че меценатството не обхваща единствено материалното културно наследство.
- 2.6. Както фолклорните творби, така и всеки друг елемент на нематериалното културно наследство би следвало да бъде предаван „от поколение на поколение“, да се „пресъздава постоянно от общностите и групите“ (чл. 2 Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство) в определен контекст. Ето защо, в чл. 4 ЗАПСП следва да се добави и по този начин да се предвиди изрично, че не само фолклорните творби, но и всеки друг елемент на нематериалното културно наследство не е обект на авторско право, без тази разпоредба да ограничава сродните права на артистите или изпълнителите, предвидени в дял втори, глава осма от ЗАПСП.
- Въпреки че елементите на нематериалното културно наследство трябва да са изключени от обектите на авторско право, по модел на хърватския Закон за авторското право считаме, че е препоръчително да се обсъди и да се предвиди разпоредба, която да уреди заплащане на възнаграждение при публично представяне

на художествено-изпълнителско изкуство или друг обект на нематериалното културно наследство. Това възнаграждение като приход в бюджета следва да бъде предназначено за опазване на нематериалното културно наследство.

- В чл. 11 ЗМГО изрично да се предвиди забрана за регистрация не само на марка, която включва наименование или изображение на културна ценност или части от културни ценности, но и която се състои от или включва наименование на елементите на нематериалното културно наследство, включени в Националния представителен списък на нематериалното културно наследство и Списъците, създадени с Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство. Препоръчителна е промяна в Наредбата за оформяне, подаване и експертиза на заявки за регистрация на марки и географски означения. В чл. 20 от Наредбата трябва да се добавят като източници по отношение на проучването по чл. 11 и чл. 31, ал. 3 ЗМГО и Националния представителен списък на нематериалното културно наследство, както и Списъците, създадени с Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство.
- Да се разгледа въпросът за евентуалното предвиждане на sui generis права за защита на нематериалното културно наследство на национално ниво. Съгласно Етичните принципи на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство, „Обществата, групите и отделните лица, които създават НКН, трябва да се възползват от защитата на моралните и материални интереси, произтичащи от това наследство, и по-специално от неговото използване, проучване, документиране, популяризиране или адаптиране от членове на общностите или други“. Този въпрос е разглеждан многократно на международно ниво, като често се достига до извода, че защитата на НКН чрез действащите механизми, уреждащи защитата на авторски или други права на интелектуалната собственост не е оптимална и се сблъсква с множество проблеми, ето защо, следва да се предвиди една специфична уредба по отношение на правата на НКН. Споделяме този извод и считаме, че трябва да се работи в посока на уреждане на тази специфична защита на правата върху НКН, като се приемат съответните разпоредби, които включват най-вече: имуществени и неимуществени права върху елементите на НКН; процедура по разрешение за ползване на НКН; нарушения на права; компетентен орган и връзка с разпоредбите на правото на интелектуалната собственост и/или на изпълнителски права .
- Препоръчително е нормативно да бъдат избегнати възможното дублиране на функции между Министерство на културата и Министерство на туризма и създаването на предпоставки за по-задълбочено сътрудничество и симбиоза между двете ведомства. Позитивна промяна би била нормативно да се заложи част от приходите в туризма да се насочват целево за опазване на културното наследство.

IV. СЪПОСТАВИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БЪЛГАРСКАТА НОРМАТИВНА РАМКА И ЗА ОПАЗВАНЕ НА НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО С ИЗВЕДЕНИТЕ ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПРИМЕРИ ОТ АНАЛИЗИРАНИТЕ СТРАНИ ЧЛЕНКИ НА РЕГИОНАЛЕН ЦЕНТЪР ЗА ОПАЗВАНЕ НА НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ПОД ЕГИДАТА НА ЮНЕСКО

Benchmarking е подходящ метод за установяване на свързаности и на причинно-следствени връзки при анализирането на множество идентични по своя характер казуси. По същество, представлява съвкупност от дейности. Бенчмаркингът, също така, позволява да се сравнят различни положения, които са обект на дадена интервенция и се извършва въз основа на определени показатели за изпълнение. В рамките на анализа се извършва съпоставка на законодателството и политиката в петте страни (дейност 1) и българската нормативна рамка и политика с цел идентифициране на места за подобрение и прилагане на добри практики и примери изведени от анализа по Дейност 1 от проекта, при бъдещи актуализации и/или изменения на законодателната и/или стратегическа рамка то отношение опазване на нематериалното културно наследство.

Бенчмаркингът е процес на сравнение с модели и образци на добро изпълнение. Той може да се ползва за сравнение между референтни модели като се изясняват кои от добрите практики могат да се приложат за целите на анализа като еталони за сравнение и начин да се изведат констатации и дадат препоръки.

Добра практика/ пример	Българска законова рамка	Степен на приложимост
<p>Република Армения: В „Процедура по идентификация, документация, защита и информация за нематериалното културно наследство“ (точка 12 от параграф 2) е предвидено, че правото да номинират елементи на НКН, които да бъдат вписани в или изключени от списъците, имат не само експертите, участвали в научните експедиции, но също и от „органи на публичната администрация и местно самоуправление, научни институции, религиозни и културни организации, творчески съюзи и носители на нематериално културно наследство“</p>	<p>Наредба №1 от 08.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България (обн. ДВ, бр. 45 от 18.05.2013 г., в сила от 18.05.2013 г.);</p> <p>Методика и указания за попълване на националния регистър</p>	<p>Разширяване на кръга на лицата, легитимирани да правят предложения на елементи на НКН, които да бъдат вписани или изключени от Регистрите на НКН Чрез изменение в подзаконовата нормативна уредба. Висока степен на приложимост</p>
<p>Република Армения: Чл. 9 (1) Закон за марките на Република Армения предвижда широка защита срещу потенциална неправомерна регистрация на елемент на културното наследство като марка, която включва не само националното, но и международното културно наследство.</p>	<p>Закон за марките и географските означения</p>	<p>Разширяване на обхвата на закрила на НКН, включително и в международен план чрез изключването на възможността да бъде регистриран като марка елемент на националното или международното НКН без изричното съгласие на компетентен орган. Висока степен на приложимост</p>
<p>Република Гърция: Носителите на НКН биха могли директно да предприемат инициатива за вписване на НКН в Национален регистър на НКН на Република Гърция. След като общността обяви интереса си да защити и популяризира елемент, представляващ НКН, Дирекцията за съвременни културни ценности и нематериално културно наследство към Министерството на културата и спорта, съвместно с представители на</p>	<p>Наредба №1 от 08.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България</p>	<p>Висока степен на приложимост</p>

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

<p>общностите, отправя покана за публична информационна среща, на която са поканени и носителите на НКН. Тези срещи осигуряват активно участие на общността в подготовката за вписване на елемент в Националния регистър на НКН на Република Гърция.</p> <p>Процесът по актуализация на вписаните елементи отново се провежда с участието на гражданското общество, като за целта се отправя отворена покана към общностите на носителите да актуализират техния вписан елемент.</p>	<p>(обн. ДВ, бр. 45 от 18.05.2013 г., в сила от 18.05.2013 г.);</p> <p>Методика и указания за попълване на националния регистър</p>	
<p>Република Гърция: Министерството на културата и спорта на Р Гърция периодично организира кампании за повишаване на осведомеността в областта на НКН, като целта им е по този начин да се гарантира, че всяка област на НКН и всеки регион на страната са отразени в Националния регистър на НКН.</p>	<p>Закон за закрила и развитие на културата Закон за културното наследство. Методика и указания за попълване на националния регистър на „Живи човешки съкровища. България”</p>	<p>Въвеждането на подобна практика е свързано както със законодателна промяна, така и с включването на подобна активност в политически и стратегически документи. Необходим е и административен капацитет. Средна степен на приложимост.</p>
<p>Република Кипър: Един от съществените критерии за вписване на елемент на НКН в Националния Опис на НКН на Република Кипър е номинацията да е подготвена с възможно най-широко участие на общността и с нейното безплатно, предварително и информирано съгласие.</p>	<p>Закон за културното наследство. Наредба №1 от 08.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България</p>	<p>Висока степен на приложимост</p>
<p>Република Кипър: Министерството на образованието и културата редовно провежда консултации с местните власти на общности, които желаят сътрудничат с националните органи за опазването на НКН. Специално внимание се обръща на общности, които имат вписан елемент или са в процес на вписване на елемент в националния регистър. От общностите се изисква да подготвят план за действие по отношение на защитата на тези елементи, след което Службите за култура оценяват ефективността на предложените мерки и предлагат изменения и възможности за финансиране.</p>	<p>Закон за културното наследство Методика и указания за попълване на националния регистър на „Живи човешки съкровища. България”</p>	<p>Въвеждането на подобна практика е свързано както със законодателна промяна, така и с включването на подобна активност в политически и стратегически документи. Необходим е и административен капацитет. Средна степен на приложимост.</p>

<p>Република Словения: В чл. 20 от Закона за опазване на културното наследство е предвидена процедура според, която нематериално културно наследство, вписано в регистъра може да се обяви за такова от особено значение, след провеждане на публични изслушвания, проведени по начин, по който да бъдат поканени и включени общностите, групите и отделните лица, които са носители на нематериалното културно наследство, предмет на обявяването, както и всяка друга заинтересована общност.</p>	<p>Наредба №1 от 08.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България (обн. ДВ, бр. 45 от 18.05.2013 г., в сила от 18.05.2013 г.);</p>	<p>Висока степен на приложимост</p>
<p>Република Словения: Чл. 20, ал. 4 от Закона за опазване на културното наследство провъзгласява и определя начина на упражняване на авторското право и сродните му права, свързани с нематериалното културно наследство от особено значение, като се вземат предвид разпоредбите, уреждащи авторските права и други сродни права, но по начин, който позволява публичен достъп до нематериално наследство от особено значение и го пренася от поколение на поколение.</p>	<p>Закон за културното наследство; Закон за авторското право и сродните му права</p>	<p>Чрез изменение в подзаконовата нормативна уредба. Висока степен на приложимост</p>
<p>Република Словения: Чл. 40а Закона за опазване на културното наследство предвижда инвестирането на публични средства за опазването и съживяването на нематериалното наследство, когато такива са необходими за опазването, съживяването на нематериално наследство от особено значение или прилагането на други мерки за опазване, извънредните разходи над обичайните разходи, ползи и ползи, произтичащи от състоянието на елемент, и тези разходи са несъизмерими с капацитета на титуляра, държавата, провинцията или общината, като са предвидени са и конкретни възможности. Една конкретна форма за финансиране е инвестиционен договор, който може да се сключи между държавата, провинцията или общината като финансираща страна и носител на нематериално културно наследство. Договорът определя условията за осигуряване на обществена достъпност на нематериалното наследство от особено значение и всички специфични мерки за защита.</p>	<p>Закон за културното наследство Закон за закрила и развитие на културата</p>	<p>Необходима законодателна промяна в повече от един нормативен акт. Необходимо разходване на публични финансови средства. Средна степен на приложимост.</p>
<p>Република Словения: Чл. 102 от Закона за опазване на културно наследство на Република Словения е предвидено, че хората с подходящо</p>	<p>Закон за културното наследство</p>	<p>Необходимост от Закон за доброволчеството.</p>

<p>образование или квалификация могат да работят като доброволци при предоставяне на обществени услуги в областта на закрилата. Предвидено е още и включването на доброволци – довереници, чиято задача е да развиват обществената осведоменост за културното наследство, да информират и неофициално да наблюдават състоянието на закрила в областта. Отношенията между доброволеца и доставчика на обществени услуги се уреждат с договор.</p>	<p>Закон за закрила и развитие на културата Трудово законодателство</p>	<p>Необходима законодателна промяна в множество нормативни актове. Необходима политическа воля. Съгласуване с работодателски организации и др. Ниска степен на приложимост</p>
<p>Република Словения: В чл. 107 Закона за опазване на културното наследство на Република Словения е предвидено, че неправителствена организация, която допринася значително за опазването, развитието на осведомеността на наследството, разпространението на знания и умения, свързани с наследството, както и обучението и ученето през целия живот, може да придобие статут на неправителствена организация в обществен интерес в областта на опазване на културното наследство.</p>	<p>Закон за закрила и развитие на културата</p>	
<p>Република Словения: Съгласно чл. 7, ал. 4- 6 от Наредбата (Правилата) за регистъра на културното наследство инициатива за вписване в Регистъра на живото наследство може да подаде всеки.</p>	<p>Наредба №1 от 08.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България Методика и указания за попълване на националния регистър</p>	<p>Разширяване на кръгът на лицата, легитимирани да правят предложения на елементи на НКН, които да бъдат вписани или изключени от Регистрите на НКН Чрез изменение в подзаконовата нормативна уредба. Висока степен на приложимост</p>
<p>Република Хърватия: Предложения за включване в регистъра на НКН на Република Хърватия следва да се направят директно към Министерството на Културата по имейл или писмено по пощата от всяко физическо лице, официален представител на НПО, кмет, кмет на община или други. След получаване на предложението, Министерството се свързва с носителите на НКН или общността-носител на НКН директно и организира работни срещи с представителите на носителите и общността- носител. Обръща се особено внимание на това, всички заинтересовани страни да бъдат включени в подготовката на описанието на обектите на културата</p>	<p>Наредба №1 от 08.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България Методика и указания за попълване на националния регистър.</p>	<p>Разширяване на кръга на лицата, легитимирани да правят предложения на елементи на НКН, които да бъдат вписани или изключени от Регистрите на НКН Чрез изменение в подзаконовата нормативна уредба. Висока степен на приложимост</p>

<p>(например, ако има няколко различни общности, групи или индивиди, които практикуват една и съща традиция). Накрая се създава документ, който ще бъде представен в регистъра като обикновено преди това отново се изпраща на носителите на НКН за неговият преглед и поправка.</p>		
<p>Република Хърватия: Решението кои аспекти от елементите, вписани в списъка на НКН ще бъдат публично предоставени и кои ще останат неразкрити за публичността се взема от носителите на НКН за всеки елемент на НКН независимо от това дали е вписан в Регистъра на културните ценности. По този начин се осигурява предоставянето на информация, достатъчна за опазване на елемента без да се разкрива публично информация, която би могла да застраши жизнеността му.</p>	<p>Наредба №1 от 08.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България</p>	<p>Чрез изменение в подзаконовата нормативна уредба. Висока степен на приложимост</p>
<p>Република Хърватия: Програмите на Министерството на културата на Република Хърватия за опазване на нематериалното културно наследство, за участие в които носителите на НКН биха могли да кандидатстват директно. В случай, че носителите на НКН кандидатстват за финансиране, след вписването на елемента, за който кандидатстват, те са задължени да предоставят доклад за имплементираните но проектите за опазване на НКН преди да кандидатстват за финансирането и след реализирането на проекта.</p>	<p>Закон за закрила и развитие на културата;</p>	<p>Висока степен на приложимост</p>
<p>Република Хърватия: Чл. 8 от Хърватския Закон за авторското право изключва от обхвата на закрила на авторското право “фолклорни литературни и артистични творби в тяхната оригинална версия”. Въпреки горепосоченото обаче, хърватският закон предвижда, че публичното представяне на фолклорни творби, въпреки че същите не са обект на авторско право, изисква заплащането на такова възнаграждение, каквото се дължи за публично представяне на творба, защитена с авторско право. Това накратко означава, че за да бъде представяна или изпълнявана една фолклорна творба извън частната сфера на едно лице, същото следва да заплати съответното възнаграждение. Това възнаграждение, съгласно</p>	<p>Закон за авторското право и сродните му права</p>	<p>Средна степен на приложимост – изисква преосмисляне на система на събори и фестивали, които съществуват в момента и участието на носители на фолклора.</p>

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

хърватския закон, като приход в бюджета следва да бъде предназначено за повишаване на креативността в тази област.		
--	--	--

Таблица 6 Сравнителен анализ.

V. КОНСТАТАЦИИ И ПРЕПОРЪКИ

Посредством експертна оценка са изведени основните констатации и препоръки.

№	Констатации	Препоръки
1.	<p>Наблюдава се централизация на дейностите по провеждането на националната и местна политика и недостатъчно участие на гражданите, гражданското общество и НПО сектора. Едни и същи институции са натоварени едновременно с изпълнение и контрол на политиките, с координация, както и с участие в разработването и регулирането на тези политики. Т.е. налице е силна централизация сред държавните органи по отношение на политиката в областта на НКН (резултат от централизация в сферата на културата).</p>	<p>Децентрализиране на взаимоотношенията между структурите, от които зависят политиките и дейностите в сферата на нематериалното културно наследство, с цел избягване опасността от монополизацията на тази дейност и осигуряването на нейната ефективност. Въвеждане на критерии за разпознаване на успешните партньорства за опазване, съхранение и популяризиране на НКН, което ще доведе до поощряване на успешните партньорства в областта на опазване на НКН на различни равнища – местно, регионално, национално – разработи механизма за нуждите на централната и местна власт за привличане на НПО с активното участие.</p>
2.	<p>Липсата на приета и действаща Стратегия за развитие на българската култура в периода на разработване на стратегическите документи на регионално и местно ниво за периода 2014-2020 не е позволило отнасянето в приоритетите и марките на съответните стратегически документи, конкретика за опазване на нематериалното културно наследство.</p>	<p>○ Предстои приемане на Стратегия за развитие на българската култура 2019-2029, препоръчително е в Подприоритет: <i>Модернизиране на българските музеи като основен субект в опазването, представянето и валоризирането на културно наследство и прилагането на интегриран подход за превръщането им във фактор за регионално развитие</i> да се създаде връзка на музеите с нематериалното културно наследство - като основни институции, съхраняващи артефакти, свързани с НКН, и които</p>

№	Констатации	Препоръки
		<p>изучават и представят това живо наследство;</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ При предстоящото финализиране и приемане на Стратегията за развитие на българската култура 2019-2029 да се включат в подприоритет: <i>Актуализиране на съществуващата концепция за опазване, съхраняване и популяризиране на нематериалното културно наследство (НКН), което да отразява националната и регионалната специфика</i> да се разработят и включат всички етапи по опазването на НКН така както е посочено в Конвенцията от 2003 г., както и новите цели на наднационални документи, разработени след 2015 г. ○ При разработване на стратегическите документи за следващия програмен период, стратегическите документи на национално, регионално и местно ниво да имплантират интервенции за прилагане на политиката за опазване на нематериалното културно наследство в съответствие с приетите документи на наднационално ниво след 2014 г.
3.	<p>Република България е ратифицирала по-голямата част от тях и те са част от вътрешното ни право. Изключение прави Рамковата конвенция за значението на културното наследство за обществото от 2005 г. на Съвета на Европа (по известна като Конвенция от Фаро), която е подписана от Република България, но не е ратифицирана и в този смисъл не е част от вътрешното ни право. Текстовете на тази Конвенция имат значение за по-широкото</p>	<p>За постигане на по-пълна хармонизация на националната правна уредба с международната в областта на нематериалното културно наследство, се препоръчва ратифицирането на Рамковата конвенция за значението на културното наследство за обществото от 2005 г.</p>

№	Констатации	Препоръки
	<p>включване на гражданското общество в процесите на опазване на културното наследство и по-конкретно за създаването на възможности за директното, а не опосредено участие на широката общественост. С приемането и ратифицирането на Конвенцията Р България би се задължила да разработи правна и финансова рамка, която да позволи провеждането на повече съвместни дейности между държавните институции, бизнеса и неправителствените организации на гражданското общество.</p>	
4.	<p>Националното законодателство не отговаря в достатъчна степен на изискването на Конвенцията на ЮНЕСКО опазването на нематериалното културно наследство да се извършва с участието на общностите, групите и съответните неправителствени организации. Конвенцията препоръчва държавите да се стремят към възможно най-широко участие на общности, групи, а в отделни случаи и на отделни лица. Във вътрешното законодателство не са предвидени достатъчни форми на подобно участие в процесите по идентифициране на елементи на нематериалното културно наследство и в мерките по опазване. Законодателно гражданското участие в тези процеси се постига чрез широките функции и правомощия, които имат българските читалища. Тяхното участие е безспорно позитивна и необходима мярка, но законодателно следва да бъдат предвидени и други възможности за включване на общности, групи, неправителствени организации и граждани. Читалищата не следва да</p>	<p>Да се разшири кръга на лицата, имащи право да отправят предложения за вписване и отписване в Регистъра на нематериалното културно наследство с редакция на чл. 8, ал.1 от Наредба №1 от 08.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство.*</p> <p>Да се предвиди нормативно процедура, по която читалищата да имат задължение да разглеждат и оценяват предложения, постъпили при тях от граждани или групи от граждани</p> <p>и/или</p> <p>Да се утвърди нормативно процедура, по която едно читалище стига до решение дали да направи предложение за вписване, респективно отписване от регистъра на нематериалното културно наследство, както и какво да бъде това предложение. Съществуването на подобна процедура би допринесло този процес да бъде прозрачен и демократичен като се запази и ниво на експертност.</p>

№	Констатации	Препоръки
	бъдат единствения възможен посредник. Или в случай, че не бъде разширен обхватът на лица, които могат да вземат участие в процедурата по предлагане на елементи, които да бъдат вписани или отписани от Регистъра на нематериалното културно наследство, то следва да се предвиди нормативно процедура, по която читалищата да имат задължение да разгледат и оценят предложения, постъпили при тях от граждани или групи от граждани.	
5.	На ниво закон, уредбата на нематериалното културно наследство е по-скоро скромна. На нея е посветена глава трета от Закона за културното наследство и основно е посветена на това да се дефинира нематериалното културно наследство и да се разграничи от материалното. В останалата си част уредбата се допълва от преpraщащи норми към разпоредби, предназначени да регулират движимото материално културно наследство или от текстове в други нормативни актове, които се отнасят за културното наследство като цяло, без да е отчетена конкретната специфика.	Уредбата на нематериалното културно наследство да бъде доразвита в Закона за културното наследство като се избегне преpraщането към норми на движимото материалното културно наследство без да се отчита спецификата на закрилияния обект.
6.	Липсват конкретни и детайлизирани правила, насочени към мерки и начини за опазване на нематериалното културно наследство, така както това е детайлно уредено при материалното (движимо и недвижимо) културно наследство.	Да се разработят правила, насочени към мерки и начини за опазване на Нематериалното културно наследство като се използва капацитет на експерти и на носители на нематериалното културно наследство
7.	Липсва конкретна уредба за финансиране на културата от частни физически и юридически лица, както и правна уредба на алтернативни форми на финансиране като дарителство и спонсорство	В чл. 3 от Закона за меценатството да бъдат изброени поне няколко основни форми на нематериално културно наследство с цел яснота и разбиране, че меценатството не обхваща единствено материалното културно наследство. *

№	Констатации	Препоръки
		<p>Да се обсъди създаването на разпоредба, която да уреди заплащане на възнаграждение при публично представяне на художествено изпълнителско изкуство или друг обект на нематериалното културно наследство. Това възнаграждение като приход в бюджета следва да бъде предназначено за опазване на нематериалното културно наследство.</p>
8.	<p>България ратифицира Европейската конвенция за пейзажа (Флоренция 2000) през 2004 г., която влиза в сила от 1 март 2005 г., но все още няма изградена процедура за номиниране на културни пейзажи. Следователно <i>Европейската конвенция за пейзажа също е част от политики по опазване, защита, съхранение и популяризиране на нематериално културно наследство, останала неразработена до момента в България.</i></p>	<p>Да се разработи процедура за номиниране на културен пейзаж, което ще разшири достъпът на разнообразни общности по места до участие в номиниране на елементи на културен пейзаж, съчетаващ материално и нематериално културно наследство.</p>
9.	<p>Конвенцията за опазване и насърчаване на многообразието от форми на културно изразяване (Париж, 2005 г.) е ратифицирана от България ноември 2006 г., в сила от 18 март 2007 г. В нея е залегнала „целта за насърчаване на межкултурния диалог с цел развитие на културното взаимодействие в полза на изграждане на мостове между народите”. „Общата цел е да засилят петте неотделими елемента на специфичната производствена функция в културата: творчество, производство, разпространение/дистрибуция, достъп и развлечение/наслада от многообразните форми на културно изразяване,</p>	<p>Това позволява разработване на нормативна уредба, която да впише КН и НКН в системата на творчество, производство, разпространение/дистрибуция, достъп и развлечение/наслада и по този начин да се регламентират отношенията между отделните държавни институции по повод изучаване, съхранение, опазване, популяризиране, дистрибуция и развлечения на основата на наследствата.</p>

№	Констатации	Препоръки
	осъществени чрез културни дейности, стоки и услуги. Тук не става дума единствено за „наследството“, като резултат и продукт на културното изразяване, но за целия процес на създаване, разпространение, обмен и ползване на продуктите на културното изразяване, което е изконно право на всеки един индивид, група, националност, общност и т.н.	
10.	В чл. 4, ал. 3 ЗАПСП изключва от обхвата на закона „фолклорните творби“ и по този начин законодателят изрично изключва възможността едно физическо или юридическо лице да придобие изключителни права върху фолклорно произведение и да изисква от всяко трето лице да се въздържа от неговото възпроизвеждане, разпространение, публично представяне и показване и т.н. без неговото изрично съгласие. Въпреки това обаче, ЗАПСП предвижда подобна защита единствено за фолклорни творби, не се споменава по-широкият и специфичен термин, който използва Конвенцията на ЮНЕСКО от 2003г., а именно „нематериално културно наследство“. Ето защо защитата предвидена в ЗАПСП не е достатъчна за целите на опазване на нематериалното културно наследство от неправомерното му използване и „монополизиране“.	<i>Както фолклорните творби, така и всеки друг елемент на нематериалното културно наследство следва да бъде предаван „от поколение на поколение“, да се „пресъздава постоянно от общностите и групите“ (чл. 2 Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство). Ето защо, в чл. 4 ЗАПСП следва да се добави и по този начин да се предвиди изрично, че не само фолклорните творби, но и всеки друг елемент на нематериалното културно наследство не е обект на авторско право, без тази разпоредба да ограничава сродните права на артистите или изпълнителите, предвидени в дял втори, глава осма от ЗАПСП.</i>
11.	В списъка на абсолютните основания за отказ от регистрация на марка, изрично се предвижда, че “не се регистрира марка, която се състои от или включва наименование или изображение на културна ценност или части от културни ценности, определени по реда на Закона за културното наследство” (чл. 11, ал. 1, т. 11 ЗМГО). Въпреки това, след направения анализ, може да бъде направена констатация, че е необходима промяна в текста на чл. 11 ЗМГО, която да разшири	<i>Препоръчителна е промяна в Наредбата за оформяне, подаване и експертиза на заявки за регистрация на марки и географски означения. В чл. 20 от Наредбата трябва да се добавят като източници по отношение на проучването по чл. 11 и чл. 31, ал. 3 ЗМГО и Националния представителен списък на нематериалното културно наследство, както и Списъците, създадени с Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство. Да</i>

№	Констатации	Препоръки
	<p>обхвата на закрила, като предостави пълна защита н националното и международното нематериално културно наследство, вписано в националния представителен списък или списъците на ЮНЕСКО от неправомерната му регистрация като марка.</p> <p>В чл. 11 ЗМГО изрично да се предвиди забрана за регистрация не само на марка, която включва наименование или изображение на културна ценност или части от културни ценности, но и която се състои от или включва наименование на елементите на нематериалното културно наследство, включени в Националния представителен списък на нематериалното културно наследство и Списъците, създадени с Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство.</p>	<p><i>се разпише конкретна и ясна процедура за предоставяне на съгласието по чл. 11, ал. 3 ЗМГО на Министерството на културата, която изрично да включва предварителна консултация и евентуалното съгласие на носителите на съответното нематериално културно наследство.</i></p>
12.	<p>Видно от съществуващата уредба в сектора на туризма, културното наследство и в частност нематериалното, представлява ресурс, който генерира финансови постъпления за туризма. Не са предвидени нормативни правила и гаранции, този финансов ресурс да се насочва обратно към опазване на обектите.</p>	<p><i>Препоръчително е нормативно да бъдат избегнати възможното дублиране на функции между Министерство на културата и Министерство на туризма и създаването на предпоставки за по-задълбочено сътрудничество и симбиоза между двете ведомства, особено при разработване на стратегии и политики. Позитивна промяна би била нормативно да се заложи част от приходите в туризма да се насочват целево за опазване на културното наследство.</i></p>